

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเพื่อศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ 2564
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
4. สถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
7. บริบทและการบริหารสถานศึกษาสีขาว ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี
8. การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ 2564

สำนักงาน กศน. โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้จัดทำเอกสาร นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ขึ้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นกรอบทิศทางและเครื่องมือในการดำเนินงาน ตามบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย ในอันที่จะเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษา อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ ภายใต้กรอบทิศทางการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2568) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 นโยบายและแนวหลักในการดำเนินงานของ กระทรวงศึกษาธิการ และโครงการสำคัญตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ของสำนักงาน กศน. (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. คำนำ)

นโยบายและจุดเน้นตามเอกสารฉบับดังกล่าวข้างต้น มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

คนไทยทุกช่วงวัยได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีทักษะ ที่จำเป็น และสมรรถนะที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม บนรากฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 1)

2. พันธกิจ

2.1 จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับการศึกษา และพัฒนาสมรรถนะ ทักษะการเรียนรู้ของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสม ในแต่ละช่วงวัย ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ก้าวสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

2.2 พัฒนาหลักสูตร รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดและประเมินผลในทุกรูปแบบให้มีคุณภาพและมาตรฐานสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้และบริบทในปัจจุบัน

2.3 ส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา และนำเทคโนโลยีมาพัฒนา เพื่อเพิ่มช่องทางและโอกาสการเรียนรู้ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดและให้บริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

2.4 ส่งเสริมสนับสนุน แสวงหา และประสานความร่วมมือเชิงรุกกับภาคีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับประชาชน

2.5 พัฒนาระบบการบริหารจัดการภายในองค์กรให้มีเอกภาพ เพื่อการบริหารราชการที่ดี บนหลักของธรรมาภิบาล มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

2.6 ยกระดับการบริหารและการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ สมรรถนะ คุณธรรม และจริยธรรมที่ดี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 1)

3. เป้าประสงค์

3.1 ประชาชนผู้ด้อย พลลาด และขาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้รับโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง เป็นไปตามบริบท สภาพปัญหา และความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

3.2 ประชาชนได้รับการยกระดับการศึกษา สร้างเสริมและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม หน้าที่ ความเป็นพลเมืองที่ดี ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม

3.3 ประชาชนได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้ ช่องทางการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งมีเจตคติทางสังคม การเมือง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม สามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะอย่างมีเหตุผล และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างสร้างสรรค์

3.4 หน่วยงานและสถานศึกษา กศน. มีหลักสูตร สื่อ นวัตกรรม ช่องทางการเรียนรู้ และ กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทันสมัย และรองรับกับสภาวะการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของประชาชน และชุมชน รวมทั้งตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงบริบท ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม

3.5 หน่วยงานและสถานศึกษา กศน. สามารถนำเทคโนโลยีทางการศึกษา และเทคโนโลยีดิจิทัล มาพัฒนาเพื่อเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ และนำมาใช้ในการยกระดับคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ และโอกาสการเรียนรู้ให้กับประชาชน

3.6 ชุมชนและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน

3.7 หน่วยงานและสถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการองค์กรที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

3.8 บุคลากร กศน. ทุกประเภททุกระดับ ได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มทักษะและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และการให้บริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการปฏิบัติงานตามสายงานอย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 1 – 2)

4. จุดเน้นการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

4.1 น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาสู่การปฏิบัติ

4.1.1 สืบสานศาสตร์พระราชา โดยการสร้างและพัฒนาศูนย์สาธิตและเรียนรู้ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการบริหารทรัพยากรรูปแบบต่าง ๆ ทั้งดิน น้ำ ลม แดด รวมถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ และส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.2 จัดให้มี “หนึ่งชุมชนหนึ่งนวัตกรรมการพัฒนาชุมชน” เพื่อความกินดีอยู่ดีมีงานทำ

4.1.3 การสร้างกลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชน รวมทั้งปลูกฝังผู้เรียนให้มีความคิดที่ถูกต้องด้านคุณธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อบ้านเมือง และเป็นผู้มีความพอเพียง ระเบียบวินัย สุจริต จิตอาสา ผ่านกิจกรรมการพัฒนา ผู้เรียนโดยการใช้กระบวนการลูกเสือและยุวกาชาด

4.2 ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนเหมาะสมทุกช่วงวัย

4.2.1 ส่งเสริมการจัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำ ในรูปแบบ re-skill & up-skill และการสร้างนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีความหลากหลาย ทันสมัย และตอบสนองความต้องการของประชาชน ผู้รับบริการ และสามารถออกไปรับรองความรู้ ความสามารถ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพได้

4.2.2 ส่งเสริมและยกระดับทักษะภาษาอังกฤษให้กับประชาชน (english for all)

4.2.3 ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เข้าสู่สังคมสูงวัย อาทิ การฝึกอบรมอาชีพที่เหมาะสมรองรับสังคมสูงวัย หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมสมรรถนะผู้สูงวัย และหลักสูตรการดูแลผู้สูงวัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย

4.3 พัฒนาหลักสูตร สื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา แหล่งเรียนรู้ และรูปแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย มีความทันสมัย สอดคล้องและพร้อมรองรับกับบริบทสถานะสังคมปัจจุบัน ความต้องการของผู้เรียนและสภาวะการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4.3.1 พัฒนาระบบการเรียนรู้ ONIE digital leaning platform ที่รองรับ DEEP ของ กระทรวงศึกษาธิการ และช่องทางเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ ทั้ง online on-site และ on-air

4.3.2 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ อาทิ digital science museum/ digital science center/ digital library ศูนย์การเรียนรู้ทุกช่วงวัย และศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ กศน. (co-learning space) เพื่อให้สามารถ “เรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง ทุกที่ ทุกเวลา”

4.3.3 พัฒนาระบบรับสมัครนักศึกษาและสมัครฝึกอบรมแบบออนไลน์ มีระบบ การเทียบ โอนความรู้ ระบบสะสมหน่วยการเรียนรู้ (credit bank system) และพัฒนา/ขยายการให้บริการ ระบบทดสอบอิเล็กทรอนิกส์ (e-exam)

4.4. บูรณาการความร่วมมือในการส่งเสริม สนับสนุน และจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับ ประชาชนอย่างมีคุณภาพ

4.4.1 ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน อาทิ การส่งเสริมการฝึกอาชีพ ที่เป็นอัตลักษณ์และบริบทของชุมชน ส่งเสริมการตลาดและขยายช่องทางการจำหน่ายเพื่อยกระดับ ผลผลิต/สินค้า กศน.

4.4.2 บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งใน ส่วนกลาง และภูมิภาค

4.5 พัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร กศน.

4.5.1 พัฒนาศักยภาพและทักษะความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (digital literacy & digital skills) ให้กับบุคลากรทุกประเภท ทุกระดับ รองรับความเป็นรัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาครูให้มีทักษะความรู้ และความชำนาญในการใช้ภาษาอังกฤษ การผลิตสื่อการเรียนรู้และ การจัดการเรียนการสอนเพื่อฝึกทักษะ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และมีเหตุผลเป็นขั้นตอน

4.5.2 จัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ ของบุคลากร กศน. และกิจกรรมเพิ่มประสิทธิภาพ ในการทำงานร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การแข่งขันกีฬา การอบรมเชิงปฏิบัติ การพัฒนาประสิทธิภาพ ในการทำงาน

4.6 ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างและระบบบริหารจัดการองค์กร ปัจจัยพื้นฐานในการจัด การศึกษา และการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ต่อสาธารณชน

4.6.1 เร่งผลักดันร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ให้สำเร็จ และปรับโครงสร้าง การบริหารและอัตรากำลังให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลง เร่งการสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง ที่มี ประสิทธิภาพ

4.6.2 นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ พัฒนาระบบ การทำงานและข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาที่ทันสมัย รวดเร็ว และสามารถใช้งานทันที โดยจัดตั้ง ศูนย์ข้อมูลกลาง กศน. เพื่อจัดทำข้อมูล กศน. ทั้งระบบ (one onie)

4.6.3 พัฒนา ปรับปรุง ซ่อมแซม พื้นฟูอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมโดยรอบของ หน่วยงาน สถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ทุกแห่ง ให้สะอาด ปลอดภัย พร้อมให้บริการ

4.6.4 ประชาสัมพันธ์/สร้างการรับรู้ให้กับประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการบริการทางวิชาการ/ กิจกรรม ด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและสร้างช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ด้านวิชาการของหน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัด อาทิ ข้าราชการสัมพันธ์ ผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ/มหกรรมวิชาการ กศน. (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 4 – 5)

5. การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของสำนักงาน กศน.

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19) เมื่อเดือนธันวาคม 2562 ส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการเรียนการสอนของไทยในทุกๆระดับชั้น ซึ่งรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศและมีมาตรการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสดังกล่าว อาทิ กำหนดให้มีการเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) ห้ามการใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกประเภท เพื่อจัดการเรียนการสอน การสอบ ฝึกอบรม หรือการทำกิจกรรมใด ๆ ที่มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก การปิดสถานศึกษาด้วยเหตุพิเศษ การกำหนดให้ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ อาทิ การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ การจัดการเรียนรู้ผ่านระบบการออกอากาศทางโทรทัศน์ วิทยุ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการสื่อสารแบบทางไกลหรือด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของสำนักงาน กศน. ได้มีการพัฒนาปรับรูปแบบ กระบวนการ และวิธีการดำเนินงานในภารกิจ ต่อเนื่องต่าง ๆ ในสถานการณ์ การใช้ชีวิตประจำวัน และการจัดการเรียนรู้เพื่อรองรับชีวิตแบบปกติวิถีใหม่ (new normal) ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) อาทิ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภท หากมีความจำเป็นต้องมาพบกลุ่ม หรืออบรมสัมมนา ทางสถานศึกษาต้องมีมาตรการป้องกันที่เข้มงวด มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ ผู้รับบริการต้องใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า ต้องมีการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล เน้นการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีออนไลน์ในการจัดการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 5)

6. ภารกิจต่อเนื่อง

6.1 ด้านการจัดการศึกษาและการเรียนรู้

6.1.1 การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1) สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบตั้งแต่ปฐมวัยจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการ ให้ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนค่าจัดซื้อหนังสือเรียน ค่าจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และค่าจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและเพียงพอเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษา ที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2) จัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยพลาน และขาดโอกาสทางการศึกษา ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง การพบกลุ่มการเรียนรู้แบบชั้นเรียน และการจัดการศึกษาทางไกล

3) พัฒนาประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งด้านหลักสูตรรูปแบบ/กระบวนการเรียนการสอน สื่อและนวัตกรรมระบบการวัดและประเมินผลการเรียน และระบบการให้บริการนักศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ

4) จัดให้มีการประเมินเพื่อเทียบระดับการศึกษา และการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์ที่มีความโปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีมาตรฐานตามที่กำหนด และสามารถตอบสนองความต้องการ ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่มีคุณภาพที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ และเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจบหลักสูตร อาทิ กิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคี กิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติดการแข่งขันกีฬา การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด กิจกรรม จิตอาสา และการจัดตั้งชมรม/ชุมนุม พร้อมทั้งเปิด โอกาสให้ผู้เรียนนำกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์อื่น ๆ นอกหลักสูตรมาใช้เพิ่มชั่วโมงกิจกรรมให้ผู้เรียน จบตามหลักสูตรได้

6.1.2 การส่งเสริมการรู้หนังสือ

1) พัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ไม่รู้หนังสือ ให้มีความครบถ้วน ถูกต้อง ทันสมัย และเป็นระบบเดียวกัน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2) พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร สื่อ แบบเรียน เครื่องมือวัดผลและเครื่องมือ การดำเนินงานการส่งเสริมการรู้หนังสือที่สอดคล้องกับสภาพและบริบทของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

3) พัฒนาครู กศน. และภาคีเครือข่ายที่ร่วมจัดการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะการ จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ไม่รู้หนังสืออย่างมีประสิทธิภาพ และอาจจัดให้มีอาสาสมัคร ส่งเสริมการรู้หนังสือในพื้นที่ที่มีความต้องการจำเป็นเป็นพิเศษ

4) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ การคงสภาพ การรู้หนังสือ การพัฒนาทักษะการรู้หนังสือให้กับประชาชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาและเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชน

6.1.3 การศึกษาต่อเนื่อง

1) จัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการจัด การศึกษาอาชีพ เพื่อการมีงานทำในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม และ อาชีพเฉพาะทางหรือการบริการ รวมถึงการเน้นอาชีพช่างพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ความต้องการและศักยภาพของแต่ละพื้นที่ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ สอดรับกับความต้องการ ของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน โดย จัดให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การพัฒนา หนึ่งตำบลหนึ่งอาชีพเด่น การประกวดสินค้า ดีพรีเมียม การสร้างแบรนด์ของ กศน. รวมถึงการส่งเสริม และจัดหาช่องทางการจำหน่ายสินค้าและ ผลิตภัณฑ์ และให้มีการกำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาอาชีพ เพื่อการมีงานทำอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง

2) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะคนพิการ ผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล และมุ่งเน้นให้ทุกกลุ่มเป้าหมายมีทักษะ การดำรงชีวิตตลอดจน สามารถประกอบอาชีพพึ่งพาตนเองได้ มีความรู้ ความสามารถในการบริหาร จัดการชีวิตของตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ของข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในอนาคต โดยจัดกิจกรรมที่มีเนื้อหาสำคัญต่าง ๆ เช่น การ อบรมจิตอาสา การให้ความรู้เพื่อการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (covid-19) การ อบรมพัฒนาสุขภาพกายและสุขภาพจิต การอบรมคุณธรรม และจริยธรรม การป้องกันภัยยาเสพติด

เพศศึกษา การปลูกฝังและการสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ผ่าน การอบรมเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ค่ายพัฒนาทักษะชีวิต การจัดตั้งชมรม/ชุมนุม การอบรม ส่งเสริมความสามารถพิเศษต่าง ๆ เป็นต้น

3) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยใช้หลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบบูรณาการในรูปแบบของการฝึกอบรม การประชุม สัมมนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมจิตอาสา การสร้างชุมชนนักปฏิบัติ และรูปแบบอื่นๆ ที่เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย และบริบทของชุมชน แต่ละพื้นที่ เคารพความคิดของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและ หลากหลายทางความคิดและอุดมการณ์ รวมทั้งสังคมพหุวัฒนธรรม โดยจัดกระบวนการให้บุคคล รวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สร้างกระบวนการจิตสาธารณะ การสร้างจิตสำนึกความเป็น ประชาธิปไตย การเคารพในสิทธิและเสรีภาพ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ความเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเป็นจิตอาสา การบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน การบริหารจัดการน้ำ การรับมือกับสาธารณภัย การอนุรักษ์พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนา สังคมและชุมชนอย่างยั่งยืน

4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่าน กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับประชาชน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน สามารถยืนหยัด อยู่ได้อย่างมั่นคง และมีการบริหารจัดการ ความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ตามทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ ความสมดุลและยั่งยืน

6.1.4 การศึกษาตามอัธยาศัย

1) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอ่าน และพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและทั่วถึง เช่น การพัฒนา กศน. ตำบล ห้องสมุดประชาชนทุกแห่ง ให้มีการบริการที่ทันสมัย ส่งเสริมและสนับสนุนอาสาสมัคร ส่งเสริมการอ่าน การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน จัดหน่วยบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดชาวตลาด พร้อมหนังสือและอุปกรณ์เพื่อจัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ที่หลากหลาย การให้บริการ กับประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึงสม่ำเสมอ รวมทั้งเสริมสร้างความพร้อมในด้านบุคลากร สื่อ อุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการอ่าน และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลายรูปแบบ

2) จัดสร้างและพัฒนาศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ตลอดชีวิตของประชาชน เป็นแหล่งสร้างนวัตกรรมฐานวิทยาศาสตร์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วิทยาการประจำท้องถิ่น โดยจัดทำและพัฒนานิทรรศการสื่อและกิจกรรมการศึกษาที่เน้นการเสริมสร้าง ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจด้านวิทยาศาสตร์ สอดแทรกวิธีการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ และปลูกฝังเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ผ่านการกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ควบคู่กับเทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง บริบทของชุมชน และประเทศ รวมทั้งระดับภูมิภาค และระดับโลกเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ และสามารถนำความรู้ และทักษะไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การพัฒนาอาชีพ การรักษาสีงแวดล้อม การบรรเทา และป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งมีความสามารถในการปรับตัวรองรับผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง (disruptive changes) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ประสานความร่วมมือหน่วยงาน องค์กร หรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และตอบสนองความต้องการของประชาชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ แหล่งโบราณคดี วัด ศาสนาสถาน ห้องสมุด รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 6 – 8)

6.2 ด้านหลักสูตร สื่อรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลงาน บริการทางวิชาการและการประกันคุณภาพการศึกษา

6.2.1 ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่หลากหลาย ทันสมัย รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

6.2.2 ส่งเสริมการพัฒนาสื่อแบบเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่ออื่น ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน กลุ่มเป้าหมายทั่วไปและกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา

6.2.3 พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาทางไกลให้มีความทันสมัยหลากหลายช่องทางการเรียนรู้ด้วยระบบห้องเรียนและการควบคุมการสอบรูปแบบออนไลน์

6.2.4 พัฒนาระบบการประเมินเพื่อเทียบระดับการศึกษา และการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อให้มีคุณภาพมาตรฐาน และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง มีการประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับรู้และสามารถเข้าถึงระบบการประเมินได้

6.2.5 พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลการศึกษาของระบบทุกหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้มาตรฐานโดยการนำแบบทดสอบกลาง และระบบการสอบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Exam) มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.2.6 ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และเผยแพร่รูปแบบการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งให้มีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวางและมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทอย่างต่อเนื่อง

6.2.7 พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน มีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในที่สอดคล้องกับบริบทและภารกิจของ กศน. มากขึ้น เพื่อพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก โดยพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการประกันคุณภาพ และสามารถดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่องโดยใช้การประเมินภายในด้วยตนเอง และจัดให้มีระบบสถานศึกษาพี่เลี้ยงเข้าไปสนับสนุนอย่างใกล้ชิด สำหรับสถานศึกษาที่ยังไม่ได้เข้ารับการประเมินคุณภาพภายนอก ให้พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 8)

6.3 ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6.3.1 ผลิตและพัฒนารายการวิทยุและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเพื่อให้เชื่อมโยงและตอบสนอง ต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสถานศึกษา เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษา สำหรับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้มีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีคุณภาพ สามารถพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทัน สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เช่น รายการพัฒนาอาชีพเพื่อการมีงานทำ รายการติวเข้มเติมเต็มความรู้ รายการทำกินก็ได้ ทำขายก็ดี ฯลฯ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุศึกษา สถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ETV) และทางอินเทอร์เน็ต

6.3.2 พัฒนาการเผยแพร่การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลและช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น youtube facebook หรือ application อื่น ๆ เพื่อส่งเสริม ให้ครู กศน. นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (do it yourself: DIY)

6.3.3 พัฒนาสถานีวิทยุศึกษาและสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการออกอากาศให้กลุ่มเป้าหมาย สามารถใช้เป็นช่องทางการเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยขยายเครือข่ายการรับฟังให้สามารถรับฟังได้ทุกที่ ทุกเวลา ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ และเพิ่มช่องทาง ให้สามารถรับชมรายการโทรทัศน์ได้ทั้งระบบ Ku - Band C - Band Digital TV และทางอินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งจะรองรับการพัฒนาเป็นสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาสาธารณะ (Free ETV)

6.3.4 พัฒนาระบบการให้บริการสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพื่อให้ได้หลายช่องทาง ทั้งทาง อินเทอร์เน็ต และรูปแบบอื่น ๆ อาทิ application บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ และ tablet รวมทั้งสื่อ offline ในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเลือกใช้บริการเพื่อเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ได้ตามความต้องการ

6.3.5 สำรวจ วิจัย ติดตามประเมินผลด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลมาใช้ในการพัฒนางานให้มีความถูกต้อง ทันสมัยและสามารถส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประชาชนได้อย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 9)

6.4 ด้านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือโครงการอันเกี่ยวเนื่องจากราชวงศ์

6.4.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรือโครงการอันเกี่ยวเนื่องจากราชวงศ์

6.4.2 จัดทำฐานข้อมูลโครงการและกิจกรรมของ กศน.ที่สนองงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรือโครงการอันเกี่ยวเนื่องจากราชวงศ์เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน การติดตามประเมินผล และการพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.4.3 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

6.4.4 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เพื่อให้มีความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.4.5 จัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนบนพื้นที่สูง ถิ่นทุรกันดาร และพื้นที่ชายขอบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 9)

6.5 ด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและพื้นที่บริเวณชายแดน

6.5.1 พัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1) จัดและพัฒนาหลักสูตร และกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ที่ตอบสนองปัญหา และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งอัตลักษณ์และความเป็นพหุวัฒนธรรมของพื้นที่

2) พัฒนาคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเข้มข้น และต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3) ให้นิเทศและสถานศึกษาจัดให้มีมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยแก่บุคลากรและนักศึกษา กศน.ตลอดจนผู้มาใช้บริการอย่างทั่วถึง

6.5.2 พัฒนาการจัดการศึกษาแบบบูรณาการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

1) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนการศึกษาตามยุทธศาสตร์ และบริบทของแต่ละจังหวัดในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

2) จัดทำหลักสูตรการศึกษาตามบริบทของพื้นที่ โดยเน้นสาขาที่เป็นความต้องการของตลาด ให้เกิดการพัฒนาอาชีพได้ตรงตามความต้องการของพื้นที่

6.5.3 จัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน (ศฝช.)

1) พัฒนาศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน เพื่อให้เป็นศูนย์ฝึกและสาธิตการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม และศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบการจัดการกิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับประชาชนตามแนวชายแดนด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย

2) มุ่งจัดและพัฒนาการศึกษาอาชีพโดยใช้วิธีการหลากหลาย ใช้รูปแบบเชิงรุกเพื่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดมหกรรมอาชีพ การประสานความร่วมมือกับเครือข่าย การจัดอบรมแกนนำด้านอาชีพที่เน้นเรื่องเกษตรธรรมชาติที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนชายแดน ให้แก่ประชาชนตามแนวชายแดน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 10)

6.6 ด้านบุคลากรระบบการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

6.6.1 การพัฒนาบุคลากร

1) พัฒนาบุคลากรทุกระดับทุกประเภทให้มีสมรรถนะสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนและระหว่างการทำงานตำแหน่งเพื่อให้มีเจตคติที่ดีในการปฏิบัติงานให้มีความรู้และทักษะตามมาตรฐานตำแหน่งให้ตรงกับสายงาน ความชำนาญ และความต้องการของบุคลากรสามารถปฏิบัติงานและบริหารจัดการการดำเนินงานของหน่วยงานและ สถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งส่งเสริมให้ข้าราชการในสังกัดพัฒนาตนเองเพื่อเลื่อนตำแหน่ง หรือเลื่อนวิทยฐานะ โดยเน้นการประเมินวิทยฐานะเชิงประจักษ์

2) พัฒนาศึกษานิเทศก์ กศน. ให้มีสมรรถนะที่จำเป็นครบถ้วน มีความเป็นมืออาชีพ สามารถปฏิบัติการนิเทศได้อย่างมีศักยภาพเพื่อร่วมยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษา

3) พัฒนาหัวหน้า กศน. ตำบล/แขวง ให้มีสมรรถนะสูงขึ้น เพื่อการบริหารจัดการ กศน. ตำบล/แขวง และการปฏิบัติงานตามบทบาทภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการเป็นนักจัดการความรู้และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

4) พัฒนาคู กศน. และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้สามารถจัดรูปแบบการเรียนรู้ ได้อย่างมีคุณภาพโดยส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนการสอน การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัด และประเมินผล และการวิจัยเบื้องต้น

5) พัฒนาศักยภาพบุคลากร ที่รับผิดชอบการบริการการศึกษาและการเรียนรู้ ให้มีความรู้ ความสามารถและมีความเป็นมืออาชีพในการจัดบริการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน

6) ส่งเสริมให้คณะกรรมการ กศน. ทุกระดับ และคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารการดำเนินงานตามบทบาทภารกิจของ กศน. อย่างมีประสิทธิภาพ

7) พัฒนาอาสาสมัคร กศน. ให้สามารถทำหน้าที่สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) พัฒนาสมรรถนะและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรรวมทั้งภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศในทุกระดับ โดยจัดให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันในรูปแบบที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง อาทิ การแข่งขันกีฬา การอบรมเชิงปฏิบัติ การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน

6.6.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอัตรากำลัง

1) จัดทำแผนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและดำเนินการปรับปรุงสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ให้มีความพร้อมในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้

2) สรรหา บรรจุ แต่งตั้ง และบริหารอัตรากำลังที่มีอยู่ ทั้งในส่วนที่เป็นข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้าง ให้เป็นไปตามโครงสร้างการบริหารและกรอบอัตรากำลังรวมทั้งรองรับกับบทบาทภารกิจตามที่กำหนดไว้ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน

3) แสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการระดมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชาชน

6.6.3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการ

1) พัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีความครบถ้วน ถูกต้อง ทันสมัยและเชื่อมโยงกันทั่วประเทศอย่างเป็นระบบเพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัดสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหาร การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผลรวมทั้งจัดบริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีประสิทธิภาพ

2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณ โดยพัฒนาระบบการกำกับควบคุม และเร่งรัด การเบิกจ่ายงบประมาณให้เป็นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3) พัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมของนักศึกษา กศน. ให้มีความครบถ้วน ถูกต้อง ทันสมัย และเชื่อมโยงกันทั่วประเทศ สามารถสืบค้นและสอบถามได้ทันความต้องการเพื่อ ประโยชน์ ในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

4) ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ในหน่วยงานและสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งการศึกษาวิจัย เพื่อสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานที่สอดคล้องกับ ความต้องการของประชาชน และชุมชนพร้อมทั้งพัฒนาขีดความสามารถเชิงการแข่งขันของหน่วยงาน และสถานศึกษา

5) สร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมทั้งในประเทศ และต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจ และให้เกิดความร่วมมือ ในการส่งเสริม สนับสนุน และจัดการศึกษา และการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างมีคุณภาพ

6) ส่งเสริมการใช้ระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (e-office) ในการบริหารจัดการ เช่น ระบบการลา ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ระบบการขอใช้รถราชการ ระบบการขอใช้ ห้องประชุม เป็นต้น

7) พัฒนาและปรับระบบวิธีการปฏิบัติราชการให้ทันสมัย มีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ บริหารจัดการบนข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ มีความโปร่งใส

6.6.4 การกำกับ นิเทศติดตามประเมิน และรายงานผล

1) สร้างกลไกการกำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เชื่อมโยงกับหน่วยงาน สถานศึกษา และภาคี เครือข่ายทั้งระบบ

2) ให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องทุกระดับ พัฒนาระบบกลไก การกำกับ ติดตามและ รายงานผลการดำเนินงานนโยบายสู่การปฏิบัติ ให้สามารถตอบสนองการดำเนินงาน ตามนโยบายในแต่ละเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสื่ออื่นๆ ที่ เหมาะสม เพื่อการกำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลอย่างมีประสิทธิภาพ

4) พัฒนากลไกการติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรอง ปฏิบัติราชการประจำปีของหน่วยงานสถานศึกษา เพื่อการรายงานผลตามตัวชี้วัดในคำรับรองการปฏิบัติ ราชการประจำปี ของสำนักงาน กศน. ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนด

5) ให้มีการเชื่อมโยงระบบการนิเทศในทุกระดับ ทั้งหน่วยงานภายใน และ ภายนอกองค์กร ตั้งแต่ ส่วนกลาง ภูมิภาค กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ/เขต และตำบล/แขวง เพื่อ ความเป็นเอกภาพในการใช้ข้อมูล และการพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564, น. 10 – 12)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

1. ความหมายของการบริหาร

การบริหาร (administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ (management) เพื่อนำให้องค์กรไปสู่ความก้าวหน้า หรือทำให้เป้าหมายการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งขององค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ได้ สอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2550, น. 18 - 20) ที่ได้กล่าวถึงการบริหารไว้ว่า การบริหาร (administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูงโดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญ และการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง ซึ่งเป็นค่านิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (public-administration) หรือใช้ในหน่วยงานราชการ และคาดว่า ผู้บริหาร จะหมายถึงผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐหรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร ส่วนการจัดการ (management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (business management) การจัดการ (management) จึงหมายถึงหน้าที่ต่าง ๆ (a set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (cost effective) ส่วนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (effective) หมายถึง การตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (right decision) และมีการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลคู่กัน

ถนัด เดชทรัพย์ (2550, น. 19) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

สุญาณี จิมอำ (2550, น. 11) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง เทคนิควิธีการของผู้บริหารที่นำมาดำเนินการโดยการนำกลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหม่อมมารวมกันและร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ได้ตั้งไว้ โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด

สมาน อัสวภูมิ (2551, น. 80) กล่าวว่า การบริหารเป็นการใช้ภาวะผู้นำในการระดมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการและกิจกรรมในทางการบริหารต่าง ๆ สามารถใช้ในการบริหารงานได้ในทุกระบบองค์การ

วิรัช ชาติกาญญ์ (2551, น. 33) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมมือกันปฏิบัติงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยรูปแบบการบริหารมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป 2) การบริหารเป็นการที่กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม 3) การบริหารเป็นการทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน และ 4) การบริหารเป็นการทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

จันทราณี สงวนนาม (2553, น. 11) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สุนทร โคตรบรรเทา (2554, น. 2) ให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำให้คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, น. 1) ให้ความหมายของ การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่ (planning) การจัดองค์กร (organizing) การชี้นำ (leading) และการควบคุมองค์กร (controlling)

สัมมา รณินัย (2556, น. 37 – 38) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการ หรือกลไกการดำเนินงานหรือการทำให้กิจกรรมขององค์การ ภายใต้อาณัติที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยนำเทคโนโลยีและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุด โดยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมแรงและความตั้งใจของกลุ่มบุคคลทุกคนในองค์กร โดยมีจุดหมายเดียวกัน คือ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรได้กำหนดไว้

ศิริ ถิอาสนา (2557, น. 8) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกิจกรรมของกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน (planning) การจัดองค์กร (organizing) การจัดคณะทำงาน (staffing) การอำนวยการ (directing) การประสานงาน (coordinating) การรายงาน (reporting) และการงบประมาณ (budgeting)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหาร (administration) ที่ใช้การจัดการ (management) ปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย หรือแผนที่วางไว้ เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรืออาจกล่าวได้ว่าการบริหารคือศิลปะการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีกระบวนการสำคัญของการบริหารที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสำคัญของการบริหาร

สัมมา รณินัย (2556, น. 37 – 38) กล่าวว่า การบริหารมีความสำคัญ เพราะเป็นกระบวนการ ที่ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม ที่มีการรวมตัวกันเป็นหมู่เหล่า มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมในการทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันจะเป็นไปด้วยความราบรื่นและยังเกิดความเจริญก้าวหน้า กลุ่มหรือสังคมจำเป็นต้องมีการจัดระบบระเบียบและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะยึดถือร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารที่มีคุณภาพเพื่อนำองค์กรหรือสถาบันให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, น. 8) กล่าวว่า การบริหารเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารต้องกำหนดแบบแผนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระเบียบมีระบบ เพราะกฎ ระบบบริหารงานไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน การบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะการดำเนินการต่าง ๆ มีไม่เพียงแต่กิจกรรมที่ผู้บริหารจะต้องกระทำเพียงลำพังคนเดียวแต่ยังมีเพื่อนร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัดและความต้องการที่ไม่เหมือนกันจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเทคนิควิธีและกระบวนการบริการที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์การ

สมพงษ์ เกษมสิน (2550, น. 11–15) กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหารที่ดี จะก่อให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

1) คุณค่าในด้านการประหยัด การบริหารจะช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน เวลา วัสดุ อุปกรณ์ได้อย่างประหยัด การบริหารจะช่วยให้การทำงานเกิดผลงานที่คุ้มค่ากับการลงทุนหรือทรัพยากรที่ใช้ไป ก่อให้เกิดความพึงพอใจในผลงานที่ได้รับตามความปรารถนาในงานนั้นด้วย

2) คุณค่าในด้านประสิทธิภาพ การบริหารจะช่วยให้การทำงานเกิดผลงานที่คุ้มค่ากับการลงทุนหรือทรัพยากรที่ใช้ไป ก่อให้เกิดความพึงพอใจในผลงานที่ได้รับตามความปรารถนาในงานนั้นด้วย

3) คุณค่าในด้านประสิทธิผล การบริหารงานจะก่อให้เกิดประสิทธิผลของงานมุ่งหมายถึงการทำงานที่สำเร็จลุล่วงดังประสงค์หรือคาดหวังไว้เป็นหลัก

4) คุณค่าในด้านความเป็นธรรม การบริหารเป็นการดำเนินงานด้วยความเป็นธรรมอย่างทั่วหน้าและทั่วถึง ปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง โดยไม่ได้เลือกแบ่งแยกวรรณะเชื้อชาติและศาสนา

5) คุณค่าในความซื่อสัตย์ ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนและธรรมเนียม การกระทำโดยชอบยอมก่อให้เกิดความมีเกียรติ เกิดความมั่นคง เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารจะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการดำเนินงาน มีการนิเทศติดตามและประเมินผล

พิมพ์พร จารุจิตร (2559, น. 104) กล่าวสรุปไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งการบริหารที่มีความพร้อม มีการกำหนดแบบแผนที่ชัดเจน ย่อมนำองค์กรสู่ความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของการทำงาน

สรุปได้ว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานที่ต้องใช้คนมากกว่า 2 คนขึ้นไปในการทำงาน เพราะการบริหารที่ดี มีการกำหนดแผนงาน วิธีดำเนินงาน มีการควบคุมและมีการติดตามผลของการทำงาน จะทำให้การดำเนินงานนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานนั้น ๆ อย่างแน่นอน

3. แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหาร

3.1 แนวคิดการบริหารของฟายอล (Fayol)

การปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรทุกองค์กร จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีหลักการบริหารเพื่อบริหารจัดการองค์กร ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง ซีร็องแนล เฟอร์เรต์และคณะ (2550, น. 68 – 69) ได้สรุปหลักการจัดการของเฮนรี ฟายอล (Fayol) ที่เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ Administration Industrielle et Generale เป็นภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1916 โดยฟายอลเห็นว่าหลักในการจัดการนั้นควรยึดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนไปตามตัวแปรต่าง ๆ เขาได้กำหนดหลักการสำหรับผู้บริหารไว้ 14 ประการ ดังนี้

1) การแบ่งงานกันทำ (division of work) เป็นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

2) อำนาจสั่งการ (Authority) เป็นอำนาจสั่งการซึ่งเป็นอำนาจอันชอบธรรมของบรรดาผู้ที่มิตำแหน่ง เพื่อสามารถที่จะออกคำสั่งในการทำงานได้ โดยผู้ออกคำสั่งต้องมีความรับผิดชอบต่อคำสั่งในการทำงานนั้น

3) ระเบียบวินัย (discipline) เป็นระเบียบวินัยที่คนในองค์กรต้องเคารพและยอมรับเพื่อสร้างสถานภาพงานที่เป็นระเบียบและเรียบร้อย

4) หลักการ “สั่งการโดยคน ๆ เดียว” (unity of command) เป็นหลักการซึ่งคุ้นเคยในชื่อของหลัก “เอกภาพในการบังคับบัญชา” ลูกน้องจะต้องฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง รวมถึงการรายงานผลการปฏิบัติงานก็ต้องรายงานกับผู้บังคับบัญชาโดยตรง

5) การมีทิศทาง (unity of direction) คือ การมีทิศทางหรือเป้าหมายเดียวกัน โดยแต่ละกลุ่มงานย่อย (กอง, แผนก, ฝ่าย) ในองค์กรที่มีกิจกรรมแตกย่อยออกมา

6) ประโยชน์ส่วนรวม (subordination of interests to the general interests) เป็นประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน

7) หลักการตอบแทน (remuneration) เป็นหลักการตอบแทนการทำงานซึ่งถือเป็นแนวทางที่คนทำงานจะต้องได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรม

8) หลักการรวมอำนาจ (centralization) เป็นหลักการรวมอำนาจ หมายถึง ระดับมากน้อยที่ผู้บังคับบัญชาสามารถตัดสินใจในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งฟาโยล (Fayol) เห็นว่าการใช้อำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจควรกระทำที่สายการบังคับบัญชาในระดับสูงที่สุดที่เป็นไปได้ในสถานการณ์นั้น ๆ

9) การมีสายการบังคับบัญชา (scalar chain) เป็นการมีสายการบังคับบัญชาซึ่งเป็นเสมือนห่วงโซ่หรือเส้นทางของคำสั่งและติดต่อสื่อสารใด ๆ ระหว่างหัวหน้ากับลูกน้องในแต่ละสายงานภายใต้โครงสร้างของแต่ละองค์การ

10) การจัดระเบียบ (order) เป็นการจัดระเบียบหรือการจัดให้คน ตลอดจนวัตถุสิ่งของได้อยู่ในที่ที่ควรอยู่ นั่นคือใช้คนให้เหมาะกับงาน จัดสถานที่ทำงานให้เป็นระเบียบ และมีระเบียบเกี่ยวกับงานพัสดุ

11) ความเที่ยงธรรม (equity) เป็นความเที่ยงธรรมที่ฟาโยล (Fayol) กล่าวถึงหลักข้อนี้ว่านักบริหารควรมีทั้งความยุติธรรม (justice) และความโอบอ้อมอารี (kindliness)

12) หลักความมั่นคงในตำแหน่งงานของบุคลากร (stability of tenure of personal) เป็นหลักความมั่นคงในตำแหน่งงานของบุคลากร เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนบุคลากร การพัฒนานักบริหาร

13) ความคิดริเริ่ม (initiative) เป็นความคิดริเริ่ม หมายถึง พลังที่จะคิดให้เกิดแผนงานแล้วทำต่อไปจนสำเร็จ จะเกิดได้ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติงานได้รับการจูงใจและมีความพึงพอใจในงาน

14) สามัคคีคือพลัง (esprit de corps) หมายถึง การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม อันจะทำให้เกิดความกลมเกลียวและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ

นอกจากนั้น สมคิด บางโม (2550, น. 71) ยังได้กล่าวไว้ว่า ฟาโยล (Fayol) เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ และได้เสนอทฤษฎีการบริหาร โดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหาร

ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (management functions) ซึ่งประกอบด้วยหลักทางการบริหาร 5 ประการ คือ

1) การวางแผน (planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำคือ การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

2) การจัดองค์การ (organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของและตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3) การบังคับบัญชาสั่งการ (commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

4) การประสานงาน (coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคน ให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

5) การควบคุม (controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

สรุปว่า การบริหารตามแนวคิดของฟาโยล เห็นว่าหลักในการจัดการนั้นควรยึดหยุ่นและสามารถปรับไปตามตัวแปรต่าง ๆ เขาได้กำหนดหลักการสำหรับผู้บริหารไว้ 14 ประการ คือ การแบ่งงานกันทำ (division of work) อำนาจสั่งการ (authority) หลักการ “สั่งการโดยคน ๆ เดียว” (unity of command) การมีทิศทาง (unity of direction) ประโยชน์ส่วนรวม (subordination of interests to the general interests) หลักการตอบแทน (remuneration) หลักการรวมอำนาจ (centralization) การมีสายการบังคับบัญชา (scalar chain) การจัดระเบียบ (order) ความเที่ยงธรรม (equity) หลักความมั่นคงในตำแหน่งงานของบุคลากร (stability of tenure of personal) ความคิดริเริ่ม (initiative) และสามัคคีคือพลัง (esprit de corps)

3.2 แนวคิดการบริหารของลูเธอร์ กุลลิค และ ลินดอลล์ เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick)

ลูเธอร์ กุลลิค และ ลินดอลล์ เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick อ้างถึงใน สาสิต ทิพย์มณี, 2562, น. 77 – 78) ได้เสนอแนวคิดและภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร เรียกว่า กระบวนการบริหาร POSDCoRB โดยได้ขยายส่วนสำคัญพื้นฐาน 5 ประการของฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับการบริหารราชการ มีกระบวนการบริหาร 7 ประการ โดยได้รวบรวมแนวคิดไว้ในหนังสือชื่อ “Paper on the Science of Administration : Notes on the Theory of Organization” ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1937 ซึ่ง POSDCoRB คือ หลักในการบริหารจัดการองค์กรที่ใช้กันทั้งในภาครัฐและเอกชนที่ผู้มีอำนาจบริหารมีหน้าที่และบทบาทการบริหารอยู่ 7 ประการ คือ

P - Planning หมายถึง การวางแผน ได้แก่ การจัดวางโครงการและแผนงานต่าง ๆ ขึ้นมาไว้ล่วงหน้า

O - Organizing หมายถึง การจัดองค์การ ได้แก่ การแบ่งงาน การกำหนดส่วนงาน โครงสร้างขององค์การ การกำหนดตำแหน่งงานต่าง ๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่

S - Staffing หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์การ นับตั้งแต่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้งบุคคล การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การโยกย้าย การพัฒนาบุคคลในองค์การเรื่อยไปจนกระทั่งการให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง

D - Directing หมายถึง การอำนวยการ ได้แก่ การทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หลังจากนั้นต้องใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร

Co - Coordinating หมายถึง การประสานงาน ได้แก่ การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้มีการแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนงานย่อย ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

R - Reporting หมายถึง การรายงาน ได้แก่ การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รายงานมา การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย

B - Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ได้แก่ หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดหางบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงิน การบัญชีของหน่วยงานนั้นเอง

พิมพ์พร จารุจิตร (2559, น. 107 – 108) ได้กล่าวขยายความเกี่ยวกับแนวคิดของ ลูเธอร์ กุลิค (Luther Gulick) ว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการควบคุม การสั่งการ การประสานงาน จะต้องสร้างขอบข่ายการควบคุม (span of control) ให้มีประสิทธิภาพ ต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ประกอบ เช่น จำนวนที่เป็นหัวหน้า จำนวนที่เป็นลูกน้อง ความสามารถเฉพาะตัวของหัวหน้า ลักษณะเฉพาะของงานที่ทำและเสถียรภาพขององค์การ อีกสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการบริหารจัดการ องค์การคือ เอกภาพการควบคุม (unity of command) องค์การที่ดีต้องสามารถสร้างโครงสร้างอำนาจภายในองค์การในลักษณะที่มีหัวหน้าฝ่ายบริหาร บริหารควบคุมและประสานงานต่าง ๆ แต่เพียงผู้เดียว องค์การเกิดขึ้นมาเพราะมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันได้ช่วยกันแบ่งงานกันทำตามความชำนาญของแต่ละคน ซึ่งเป็นการประหยัดเวลาและแรงงานในการทำงานอย่างยิ่ง เมื่อสังกมขยายตัว ลักษณะการแบ่งงานกันทำจะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนในที่สุดจำเป็นต้องสร้างกลไกหรือโครงสร้างบางประการเพื่อผูกโยง ประสานหน่วยงานแต่ละหน่วย (work unit) เข้าด้วยกัน หัวใจทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การจึงเป็นเรื่องของความพยายามจัดโครงสร้างการประสานงานระหว่างหน่วยทำงานย่อยให้มีประสิทธิภาพ หลักในการประสานงานหน่วยทำงานย่อยมีอยู่สองวิธีที่ต้องใช้ควบคู่กันไป คือ วิธีแรกเรียกว่า การประสานงาน โดยการสร้างกลไกในการควบคุมภายในองค์การ หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจ (structure of authority) : ซึ่งประกอบด้วยสายการบังคับบัญชาระหว่างหัวหน้าและลูกน้องเป็นลำดับชั้น เชื่อมโยงจากยอดของโครงสร้างอำนาจ โดยให้คนในแต่ละชั้นของโครงสร้างดังกล่าวแบ่งงานกันทำเป็นหน่วยงาน วิธีที่สอง เรียกว่าการประสานงานโดยการผูกมัดทางใจ ทำให้คนที่มาร่วมกันทำงานมีพลังจิต ตั้งใจประกอบการทำงานเต็มความสามารถและทำด้วยความกระตือรือร้น บรรยาภาศใน

การทำงานดังกล่าวจะสร้างขึ้นมาได้ต้องอาศัยความสามารถของผู้นำ (leadership) ซึ่ง พิมพ์พร จารุจิตร ได้สรุปแนวคิดกิจกรรมทั้ง 7 ประการ ดังนี้

P คือ การวางแผน (planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การว่าควรทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไรและจะดำเนินการอย่างไร

O คือ การจัดองค์การ (organizing) หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์การเพื่อประสานงานหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การได้

D คือ การสั่งการ (directing) หมายถึง การที่หัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามนำเอาการตัดสินใจดังกล่าวมาเปลี่ยนเป็นคำสั่ง คำแนะนำ นอกจากนี้ยังหมายถึงการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำขององค์การ

S คือ การบรรจุ (staffing) หมายถึง หน้าที่ด้านบริหารงานบุคคลเพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และจัดเตรียมบรรยากาศในการทำงานที่ดีไว้

Co คือ การประสานงาน (coordinating) หมายถึง หน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการประสานส่วนต่าง ๆ ของงานให้เข้ากันอย่างดี

R คือ การรายงาน (reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในองค์การให้ทุกฝ่ายทราบ ทั้งนี้อาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การวิจัยตรวจสอบ

B คือ การงบประมาณ (budgeting) หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินการบัญชี

ประสงค์ ประณีตพลกรัง และคณะ (2553, น. 9 - 18) กล่าวว่า การบริหารและการจัดการคือ การกำหนดนโยบายที่สำคัญ และการกำหนดแผนงานขององค์กร รวมถึงการบริหารงานที่มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่วางแผนไว้ และทำให้กิจการหรือองค์กรสามารถดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรตั้งไว้ โดยกระบวนการของการจัดการเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1) การวางแผน (planning) ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ (objectives) การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน (map out activities)

2) การจัดองค์การ (organizing) เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร การเงิน โครงสร้าง การสื่อสาร และข้อมูลต่าง ๆ ที่จะเป็นสิ่งสนับสนุน ด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ตลอดจนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

3) การชักนำ (leading) ประกอบด้วยการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา การสั่งการ การคัดเลือกช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด ตลอดจนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4) การควบคุม (controlling) เป็นกิจกรรมการติดตามผลและการแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่างานบรรลุผลตามที่ได้วางแผนไว้

สรุปว่า การบริหารตามแนวคิดของลูเธอร์ กูลิค และ ลินดอลล์ เออร์วิค เรียกว่า กระบวนการบริหาร POSDCoRB โดยได้ขยายส่วนสำคัญพื้นฐาน 5 ประการของฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับการบริหารราชการ มีกระบวนการบริหาร 7 ประการ คือ P - Planning หมายถึง การวางแผน O - Organizing หมายถึง การจัดองค์การ S - Staffing หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลใน

องค์การ D - Directing หมายถึง การอำนวยการ Co - Coordinating หมายถึง การประสานงาน
R - Reporting หมายถึง การรายงาน และ B - Budgeting หมายถึง การงบประมาณ

3.3 แนวคิดการบริหารคุณภาพโดยวงจรเดมมิง (Deming: P-D-C-A)

เดมมิง (Deming in Mycoted. 2004 อ้างถึงใน ดวงธิดา พุตระกูล, 2554, น. 12) กล่าวว่า การบริหารอย่างมีคุณภาพเป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพขึ้น โดยหลักการที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) หรือวงจรเดมมิง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข มีรายละเอียด ดังนี้

1) Plan (ขั้นตอนการวางแผน) หมายถึง ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลและกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงให้ชัดเจน ซึ่งการวางแผนจะช่วยให้กิจการสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในด้านแรงงาน วัตถุดิบ การทำงาน เงิน และเวลา

2) Do (ขั้นตอนการปฏิบัติ) หมายถึง การลงมือเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องมีการตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่

3) Check (ขั้นตอนการตรวจสอบ) หมายถึง การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ทราบว่าในขั้นตอนการปฏิบัติงานนั้นสามารถบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ แต่สิ่งสำคัญก็คือต้องรู้ว่าจะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

4) Action (ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม) หมายถึง ในการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณีคือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรกก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้น มาจัดทำให้เป็นมาตรฐานพร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึง สามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง คือ ผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ ควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มานำวิเคราะห์และพิจารณาว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร เช่น มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้ ให้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่ เป็นต้น

พรสวรรค์ ศิริวัฒน์ (2554, น. 25) ได้กล่าวถึง กิจกรรมการปรับปรุง และการใช้การบริหารวงจร PDCA ประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปฏิบัติการแก้ไขผลการปฏิบัติงาน ซึ่งถ้าหากกระบวนการบริหารหรือผลการปฏิบัติงานที่ได้ยังไม่บรรลุผลสำเร็จก็จะมี การทบทวนแผนการเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีรายละเอียดของการดำเนินงาน ดังนี้

1) การวางแผนงานก่อนการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความพร้อมเมื่อได้ปฏิบัติงานจริง การวางแผนงานควรวางให้ครบ 4 ขั้น คือ

(1) ขั้นการศึกษา คือ การวางแผนศึกษาข้อมูล วิธีการและความต้องการของชุมชน ข้อมูลด้านวัตถุดิบ ด้านทรัพยากรที่มีอยู่หรือเงินทุน

(2) **ขั้นเตรียมงาน** คือ การวางแผนเตรียมงานด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น บทบาทหน้าที่ การออกแบบงาน ความพร้อมของบุคลากร อุปกรณ์

(3) **ขั้นดำเนินงาน** คือ การวางแผนแนวทางการปฏิบัติงานของแต่ละส่วนและแต่ละภาคี เครือข่าย เช่น สถานศึกษา ทหาร ตำรวจ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา

(4) **ขั้นการประเมินผล** คือ การวางแผนหรือเตรียมการประเมินผลงานอย่างเป็นระบบ เช่น ประเมินจากจำนวนผู้เข้าร่วม ประเมินจากความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย เพื่อให้ผลที่ได้จากการประเมินเกิดการเที่ยงตรง

2) การปฏิบัติตามแผนงาน ทำให้ทราบขั้นตอนวิธีการและสามารถเตรียมงานล่วงหน้า หรือทราบอุปสรรคล่วงหน้าด้วย ดังนั้นการปฏิบัติงานก็จะเกิดความราบรื่นและเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

3) การตรวจสอบ ให้ได้ผลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้ ประกอบด้วย

(1) ตรวจสอบจากเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

(2) มีเครื่องมือที่เชื่อถือได้

(3) มีเกณฑ์การตรวจสอบที่ชัดเจน

(4) มีกำหนดเวลาการตรวจที่แน่นอน

(5) บุคลากรที่ทำการตรวจสอบนั้นต้องได้รับการยอมรับจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อการตรวจสอบได้รับการยอมรับการปฏิบัติงานขั้นต่อไปก็ดำเนินงานต่อไปได้

4) การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนใดก็ตาม เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขคุณภาพก็จะเกิดขึ้น ดังนั้น วงจร PDCA จึงเรียกว่า วงจรบริหารงานคุณภาพ

นงลักษณ์ ใจฉลาด (2556, น. 26-82) ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ที่ใช้ในการบริหาร สถานศึกษา มีขั้นตอนการปฏิบัติงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Planning) การวางแผนเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะต้อง ดำเนินการอย่างรอบคอบ ซึ่งกระบวนการวางแผนจะเริ่มจากการจัดตั้งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลขึ้น เพื่อรับผิดชอบในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนด แนวทางการดำเนินงาน การกำหนดระยะเวลา การกำหนดงบประมาณ การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล การดำเนินงานตามแผน ซึ่งผู้บริหารสามารถวิเคราะห์งานในแต่ละขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ ทันต่อเหตุการณ์ และแก้ไขปัญหาเร่งด่วนได้ดีที่สุด ลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างรุนแรงได้เบาบาง และเกิดผลเสียหายน้อยที่สุด

ขั้นที่ 2 การดำเนินงาน (Doing) กระบวนการดำเนินงาน จะต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอน ในแผนงานอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่องตลอดเวลา ดังนั้นสิ่งสำคัญ คือ ผู้บริหารจะต้องมี กระบวนการจัดการอย่างมีแบบแผน โดยต้องชี้แจงหรือแจ้งนโยบาย ตั้งแต่คณะกรรมการรับผิดชอบ ศึกษาความต้องการจำเป็น ให้ความรู้เบื้องต้นแก่ผู้ปฏิบัติ สนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงาน ประเมินผลการปฏิบัติงาน ปรับปรุงแก้ไข โดยจะต้องคำนึงความต่อเนื่องอย่างมีระบบ

ขั้นที่ 3 การติดตามประเมินตรวจสอบ (Checking) เป็นการติดตามประเมินตรวจสอบ ผลการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการประเมินคุณค่าของบุคคลผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ทั้งผลงานที่มี คุณค่าต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะอื่นๆ ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน ซึ่งการตรวจสอบ

ประเมินจะต้องอาศัยระบบและมาตรฐานแบบเดียวกัน ประกอบกับเกณฑ์การประเมินที่มีประสิทธิภาพ ในทางปฏิบัติให้ความเป็นธรรมโดยทั่วกัน โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์งานเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการ กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติงาน การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน กำหนดตัวชี้วัดและ เครื่องมือที่จะวัด การออกแบบวิธีการและขั้นตอนการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ การกำหนดผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมิน การดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงาน การทบทวนผลการ ประเมินการปฏิบัติงานที่ได้ร่วมกับผู้ปฏิบัติงาน และการอภิปรายปรับปรุงการปฏิบัติงานในอนาคต

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงพัฒนา (Acting) การปรับปรุงงานเป็นการแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงาน ขององค์การ หลังจากเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับมาตรฐานที่ตั้งไว้ องค์การจะทราบว่าผลงาน ที่ได้บรรลุมาตรฐานและเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงไร หากผลงานที่ปฏิบัติบรรลุตามเป้าหมาย ขององค์การก็สามารถกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานในรอบต่อไป โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ผลการประเมิน การแจ้งผลการประเมิน การวางแผนกำหนดแนวทางการปรับปรุงงาน การดำเนินการปรับปรุงงาน การประเมินผล การปรับปรุง และการรายงานผลหลังการปรับปรุงเป็นลายลักษณ์อักษร

จากแนวคิดการบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) ของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า วงจรคุณภาพ PDCA เป็นการจัดการอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพขึ้น (PDCA) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินการตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) และเมื่อตรวจสอบผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามแผนที่ วางไว้จะต้องทำการทบทวนแผนการ โดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุน ซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหลักการดังกล่าวหาก นำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา จะช่วยพัฒนาบุคลากรและนักเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งใน การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ของ ศูนย์การศึกษาณอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ในการวิจัย ครั้งนี้ ได้นำรูปแบบการบริหารตามแนวคิดการบริหารคุณภาพโดยวงจรเดมมิง (Deming: P-D-C-A) มาใช้เป็นหลักในการบริหารงาน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีผู้ทำการศึกษาไว้เป็นจำนวนมากและให้คำนิยามความหมาย ที่แตกต่างกัน ดังนี้

สมยศ นาวิการ (2545, น. 1) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการ ของการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขัน ของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการ แก้ปัญหาของการบริหาร ที่สำคัญ อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ การบริหารให้เข้ากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ประการสุดท้ายต้องการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ ไม่ใช่เพียงแค่สัมผัสปัญหาหรือแสดงความห่วงใย

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2548, น. 237) ให้ความหมายว่า รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน

روبินส์ (Robbins, 1990, p. 356) ให้ความหมายว่า เป็นการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจกับผู้บริหาร

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารหน่วยงานอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ จัดให้มีการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันและให้ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน

2. แนวคิดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเริ่มได้รับความสนใจ ตั้งแต่แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์เกิดขึ้น โดยก่อนหน้านี้แนวคิดการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลต่อการบริหารเป็นอย่างมาก ช่วงนั้นคนงานเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามที่ฝ่ายบริหารสั่งการ โดยฝ่ายบริหารไม่ใส่ใจต่อความรู้สึกนึกคิดของคนงานและมองคนงานเป็นเสมือนเครื่องจักร แม้ถึงช่วงที่แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์เกิดขึ้นอย่างชัดเจนแต่แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฝ่ายบริหารหันมาให้ความสำคัญกับคนงานมากขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

สุรศักดิ์ นานานุกูล และคณะ (2541, น. 15) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การทำงานในองค์กรใด ๆ ก็ตามหากดำเนินการโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน คือ ตั้งแต่การหาข้อมูล การหาสาเหตุของปัญหาการทำงานร่วมกัน ติดตามจนถึงขั้นบำรุงรักษาระยะยาว ย่อมทำให้การดำเนินงานนั้นประสบผลสำเร็จ บุคลากรในองค์กรได้ทำงานด้วยความเต็มใจ มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน และเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรจึงจำเป็นต้องช่วยพัฒนาให้ดีขึ้น

พิสัญห์ หิรัญวงษ์ (2541, น. 30 - 31) เสนอแนวคิดไว้ โดยสามารถจำแนก ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการสำคัญที่จะต้องทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงนี้ดำเนินการสร้างแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติงานตามที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหาร การประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น โรงเรียนสามารถสร้างหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพเพื่อพัฒนาและให้ความรู้กับนักเรียนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้

ขั้นที่ 3 การคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ซึ่งเรื่องดังกล่าวสามารถนำมาให้การศึกษาในโรงเรียนเพื่อปลูกฝังค่านิยมให้มีความรัก ห่วงเห่นและรู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับนักเรียนและชุมชนได้

ดวงแก้ว กอแก้ว (2543, น. 17) เสนอแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการที่ผู้บังคับบัญชาขอความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การ มีการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย

2) การกระจายอำนาจในการบริหาร ได้แก่ การใช้คณะกรรมการและกลุ่มงานเฉพาะกิจในการปฏิบัติงาน การให้อิสระกับพนักงานในการดำเนินงานที่รับผิดชอบ

3) การให้อำนาจในการตัดสินใจ ได้แก่ การให้พนักงานมีสิทธิในการตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบ โดยไม่ต้องปรึกษาผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนผู้บริหารทุกคนในการใช้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

4) การไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในองค์การได้แก่การมอบหมายงานให้ตรงตามความรู้ความสามารถและมีการมอบหมายให้พนักงานได้ปฏิบัติงานใหม่ๆ

วูมและเดซี (Vroom & Deci, 1970, p. 16) ได้พิจารณาปริมาณของการมีส่วนร่วมในเชิงจิตวิทยาว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมด้วยว่าบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพโดยตัวเอง บุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องานและจะสามารถทำงานได้ดี ตลอดจนเมื่อเห็นได้ชัดว่าตนเองสามารถขยายเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นคือ ปรัชญาแนวความคิดในการควบคุมตนเอง (self – control or self – regulation) มิใช่ควบคุมโดยองค์การ (organization control)

ไบรย์แมน (Bryman, 1986, p. 139) ได้เสนอแนวทางการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่จะมีผลต่อทัศนคติการปฏิบัติงานและการกระตุ้นใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ 4 ประการ คือ

1) บรรยากาศของการมีส่วนร่วมควรจะต้องทำให้แนวทางที่จะไปสู่เป้าหมายมีความชัดเจนยิ่งขึ้นและบรรยากาศจะมีลักษณะของความไม่เป็นทางการมากกว่า

2) จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถจะเลือกเป้าหมายที่มีคุณค่า ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาควรเพิ่มเป้าหมายส่วนบุคคล (individual goal) กับเป้าหมายองค์การ (organization goal) ให้เท่าเทียมกัน

3) ผู้มีส่วนร่วมจะเพิ่มการควบคุมงานมากขึ้นถ้ามีแรงจูงใจและความเป็นอิสระเพิ่มขึ้น ซึ่งจะให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงานมากขึ้น

4) เมื่อบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเขาจะมี ego – involved

รามเศ และราว (Ramesh & Rao, 1990, pp. 24-25) ได้กล่าวถึงคำอธิบายของ ลิเคอร์ท (Likert) และเพื่อนร่วมงานของเขาที่สถาบันวิจัยทางสังคมแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนได้เน้นถึงความจำเป็นในการพิจารณาทั้งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรทุนว่าเป็นทรัพย์สินที่ต้องการจัดที่เหมาะสม ลิเคอร์ท (Likert) ได้พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่รู้จักกันใน System 4 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะขององค์การ และผลการปฏิบัติงาน 4 แบบดังนี้

ระบบที่ 1 เป็นการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว (exploitative – authority) เป็นการบริหารองค์การที่เน้นหน้าที่ และโครงสร้างแบบอำนาจนิยมสูง

ระบบที่ 2 เป็นการใช้อำนาจแบบเมตตา (benevolent – authority) เป็นความสัมพันธ์แบบนายกับบ่าว ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง นายจ้างต้องทำให้ลูกจ้างมีความเชื่อมั่น

ระบบที่ 3 เป็นการให้คำปรึกษา (consultative) ระบบนี้จะเป็นการบริหารงานแบบมีความมั่นคง แต่ฝ่ายบริหารไม่มีความเชื่อมั่นและความไว้วางใจอย่างเต็มที่ในตัวผู้ใต้บังคับบัญชา

ระบบที่ 4 เป็นการขยายขอบเขตความสัมพันธ์และความเป็นมิตรกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในระดับสูงจากการมีส่วนร่วมในการทำงานแบบกลุ่ม

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีแนวคิดสำคัญของผู้ปฏิบัติงานร่วมกันคือ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยบรรยากาศของการมีส่วนร่วมควรจะต้องทำให้แนวทางที่จะไปสู่เป้าหมายมีความชัดเจน

3. การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

มีผู้ทำการศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก แต่ที่สำคัญและมีความน่าสนใจประกอบด้วยแนวคิด ดังนี้

โรเบิร์ต และเฟรด (Robert & Fred, 1950, p. 408-409 อ้างถึงในโสภิตา คล้ายหนองสรวง, 2558, น. 28) ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในการเข้าไปมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอาจจะเป็นไปโดยตรง และมีลักษณะเป็นทางการซึ่งจะมีผลประโยชน์เป็นแรงผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมและเกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นไปโดยทางอ้อมและไม่เป็นทางการ การมีส่วนร่วมอาจจะไม่ได้เกิดจากผลประโยชน์ก็ได้ โรเบิร์ต และเฟรด (Robert and Fred) ยังได้เสนอต่อไปอีกว่าในการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นก็คือการเข้าไปแบ่งปันหรือแบ่งส่วนในบางสิ่งบางอย่างที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งการแบ่งปันต่าง ๆ มีความเกี่ยวพันกันและการมีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้นในบริบททางสังคมนั้น ๆ เอง นอกจากนี้ ในประเด็นเรื่องการปฏิบัติงานนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นผลผลิตที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการ ซึ่งจะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้างเป็นการตอบแทนนั่นเอง

ต่อมาแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของโรเบิร์ต และเฟรด (Robert and Fred) มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยหันมามุ่งเน้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งการตัดสินใจเกิดขึ้นโดยตัวผู้บริหารเมื่อเวลาที่ต้องการประสานสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนเป็นการควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามหน้าที่และเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ผู้บริหารจะเป็นผู้ซึ่งผลักดันผลสำเร็จให้แก่องค์การ โดยผ่านผู้ใต้บังคับบัญชา มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดต่าง ๆ ภายในองค์การ

โรเบิร์ต และเฟรด (Robert and Fred) พิจารณาต่อไปว่า กระบวนการตัดสินใจมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกของการเลือกพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ท่ามกลางทางเลือกมากมายที่ปรากฏอยู่ ซึ่งกระบวนการตัดสินใจประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก บุคคลจะต้องมีความรู้พอสมควรต่อทางเลือกของพฤติกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังพิจารณา เพื่อทำการตัดสินใจอยู่ ขั้นตอนที่สอง คือ บุคคลผู้เข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องให้ความหมายของทางเลือกแต่ละอัน ซึ่งคำนิยามดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดที่เป็นไปได้มากที่สุด ตลอดจนมีความเป็นเหตุเป็นผลกันสำหรับขั้นตอนสุดท้ายนั้นบุคคลจะต้องเลือกพฤติกรรมอันใดอันหนึ่งในท่ามกลางทางเลือกต่าง ๆ เหล่านั้นแล้วทำการตัดสินใจ พวกเขาเสนอว่าในองค์การหนึ่ง ๆ นั้น ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ทั้งนี้เพราะข้อเท็จจริงแล้วทางเลือกต่าง ๆ ถูกเสนอและได้รับการยอมรับมาแล้วจาก

ตัวผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถเข้าร่วมถกเถียงข่าวสารกับผู้บริหารโดยคำนึงถึงประเด็น และความเป็นเหตุเป็นผลต่าง ๆ ของบรรดาทางเลือกที่ถูกเสนอขึ้นมา

สเตราส์ (Strauss, 1977, pp. 206-207) ได้ขยายความในประเด็นของการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ใต้บังคับบัญชาว่าในกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นบุคคลจะต้องมีความชัดเจนต่อกระบวนการตัดสินใจและแบบแผนอิทธิพลอันแท้จริง เป็นไปได้ที่บางครั้งผู้บริหารประชุมร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เห็นว่าการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่ม แต่โดยแท้จริงแล้ว เพื่อเป็นการให้กลุ่มลงนามหรือรับรองข้อเสนอที่ผู้บริหารเสนอมาแล้วมากกว่าจะขอคำแนะนำ หรืออาจจะมีการกรณีที่ผู้บริหารชักชวนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเสนอแนะความคิดเห็นแต่ผู้บริหารก็ปฏิเสธหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว หรือแม้กระทั่งในบางกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชาบางคนอาจจะรู้สึกกลัวหรือเกรงใจผู้บริหาร ดังนั้นจึงไม่กล้าเสนอทางเลือกที่แตกต่างกับผู้บริหารก็อาจเป็นไปได้ สเตราส์ (Strauss) เสนอว่า การมีส่วนร่วมสามารถจะเกิดขึ้นในการติดต่อที่ไม่เป็นทางการ โดยผ่านการประชุมที่เป็นทางการหรือผู้แทนที่เป็นทางการ ยกตัวอย่าง เช่น ผู้บริหารจะถกเถียงปัญหากับผู้ใต้บังคับบัญชา และได้รับคำแนะนำจากพวกเขา ในระหว่างการพักรับประทานอาหารกลางวัน พักทานกาแฟหรือในงานเลี้ยงต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ลีเคอร์ท (Likert, 1967, p. 223) ยังได้เสนอผลงานเกี่ยวกับการบริหาร แบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายและการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานจะกระทำโดยกลุ่มผู้บริหารจะมีความเชื่อมั่น และไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเต็มที่ (Upward communication) แต่ยังมีการติดต่อสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal communication) ระหว่างเพื่อนร่วมงานที่อยู่ระดับเดียวกัน ในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารไม่เพียงแต่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่จะพยายามทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าพวกเขามีความสำคัญ ความเกี่ยวพันระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชาจะเป็นอย่างตรงไปตรงมา ภายในบรรยากาศของความเป็นมิตรภาพ องค์การที่เป็นทางการและองค์การไม่เป็นทางการจะเข้ากันได้เป็นอย่างดี ลีเคอร์ท (Likert) ยังได้แสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1) ผู้บังคับบัญชารับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชาเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาถกเถียงปัญหากับตนได้ ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชามองรับนับถือและไว้วางใจกัน

2) ผู้บังคับบัญชากระตุ้นจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารกิจการขององค์การ กระตุ้นให้เกิดทัศนคติในทางเกื้อกูล องค์การนำองค์การสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

3) ระบบการติดต่อสื่อสารภายในองค์การมีความคล่องตัว เป็นไปโดยอิสระทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ ข่าวสารภายในองค์การมีความถูกต้องเพียงพอและเชื่อถือได้

4) ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา มีปฏิริยาโต้ตอบกันอย่างเปิดเผยและโดยกว้างขวางเกี่ยวกับเป้าหมายขององค์การ การปฏิบัติงานและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์การ

5) การตัดสินใจต่าง ๆ กระทำโดยกลุ่มในทุกระดับขององค์การเปิดโอกาสให้กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายมากขึ้นและถูกต้องตามความประสงค์อย่างแท้จริง

6) การควบคุมงานมีลักษณะกระจายไปในหมู่ผู้ร่วมงานให้มีการควบคุมกันเองและเน้นในเรื่องการแก้ปัญหาเป็นหลักหลีกเลี่ยงการควบคุมด้วยวิธีตำหนิหรือดุด่าว่ากล่าว

7) ผู้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของการพัฒนาพนักงานโดยการฝึกอบรม เพื่อให้การทำงานมีผลงานที่สูงสุดและสำเร็จตามเป้าหมาย

เฮาส์ (House, 1971, p. 215) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้บรรยายเรื่องคุณลักษณะของผู้นำที่ได้ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่มีพฤติกรรมการบริหาร ที่เน้นไปที่การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร (Sharing of information) การแบ่งปันอำนาจ (Sharing of power) และการแบ่งปันอิทธิพล (sharing of influence) ภายในองค์การต่อผู้ใต้บังคับบัญชา พฤติกรรมผู้นำในลักษณะนี้จะปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในลักษณะที่มีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกันและยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ใช้อิทธิพลต่อการกระทำและการตัดสินใจของตน

วรูม และเยทตอน (Vroom & Yetton, 1973, p. 13) ได้ร่วมกันศึกษาประเด็นเกี่ยวกับผู้นำในเรื่องของขอบเขตของการใช้อำนาจในการตัดสินใจที่นิยมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วม พฤติกรรมของผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางของวรูมและเยทตอน (Vroom and Yetton) นั้น ผู้นำจะมีส่วนร่วมในปัญหากับผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะเป็นกลุ่ม โดยการร่วมกับกลุ่มนั้นจะก่อให้เกิดการประเมินทางเลือกต่าง ๆ และพยายามปรองดองกันในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้นำหรือผู้บริหารจะไม่พยายามครอบงำกลุ่มเพื่อให้ยอมรับวิธีการแก้ปัญหาได้ถูกเสนอมาจากตน ตลอดจนยอมรับและสนับสนุนวิธีการแก้ปัญหาใดๆ ก็ตามที่กลุ่มหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมกัน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้เสนอมมาแล้วจะเห็นได้ว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะการบริหารงานที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิในการเสนอความคิดเห็น เพื่อร่วมแก้ไขปัญห ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจและมีผลการปฏิบัติงานที่สูงขึ้น (Yukl, 1981 p. 19 - 30)

สวอนเบิร์ก (Swanburg, 1996, p. 391-394) ศาสตราจารย์ผู้บริหารทางการศึกษาของโรงเรียนพยาบาลแห่งวิทยาลัยทางการแพทย์จอร์เจีย ได้แบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1) การไว้วางใจกัน (trust) ให้แนวคิดว่าเป็นปรัชญาพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์ เรียบร้อย หากได้รับการยอมรับไว้วางใจจากผู้บริหาร

2) ความยึดมั่นผูกพัน (commitment) ให้แนวคิดว่าคุณคนไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานต้องการความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารควรที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือและฝึกอบรมแก่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานต้องมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับผู้บริหารประสบการณ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความขยันหมั่นเพียรอดสาหัส ผลผลิตในการทำงานมีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าภายใต้การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความยึดมั่นผูกพันโดยไม่ทำให้เกิดโทษ

3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (goals & objectives) ให้แนวคิดไว้ว่าการจะตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานรวมถึงการร่วมกันปรับปรุง

พัฒนาเป้าหมายขององค์การย่อมจะขัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ถ้าทุกคนมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน มีการทำงานที่มีทิศทางเดียวกัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน

4) ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน (autonomy) ให้แนวคิดว่าเป็นภาวะที่มีความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในการทำงานความมีอำนาจหน้าที่และความสามารถในการทำงานสำหรับงานของแต่ละบุคคล ผู้ปฏิบัติงานต้องการความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานและในการตัดสินใจในงานของตนเอง ซึ่งจะทำให้มีความทุ่มเทและเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เต็มความรับผิดชอบที่ตนได้รับ

การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องกับความพอใจในงานอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการบริหารดังกล่าวมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การยอมรับฟังข้อเสนอแนะจากฝ่ายผู้ใต้บังคับบัญชา การร่วมกันแก้ไขปัญหา ตลอดจนความรู้สึกถึงความเป็นอิสระในการทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีโอกาสตอบสนองความต้องการของตนเองภายหลังจากที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะเกิดความพึงพอใจ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานในองค์การเป็นอย่างมาก เพราะผู้บริหารงานระดับสูงเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารมีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิในการเสนอแนะความคิดเห็นเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกร่วมกันและร่วมรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้ร่วมกันตัดสินใจจะนำพาให้สมาชิกทุกคนร่วมมือกันดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

4. การบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 ได้นำแนวนโยบายพื้นฐานการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาแสดงเป็นเจตนารมณ์และแนวทางที่จะให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ มาตรา 29 ได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

การทบทวนแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นเดียวกันทำให้ทราบว่า ธรรมชาติที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมในอันที่จะทำให้การดำเนินการใด ๆ ประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องเป็นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือมากขึ้นตอนมากที่สุด มิใช่มีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ทำนองคล้ายกันกับความหมายของ “การมีส่วนร่วม” สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วม นักวิชาการต่างก็เสนอแนะแนวคิดและหลักการแตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง Cohen and Uphoff

(1977, p. 6) กล่าวว่า การให้ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมนั้นต้องเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งรวมถึงการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร และ ประสานความช่วยเหลือ

3) การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ประโยชน์ทางด้านสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการกิจการใด ๆ ก็ตาม โดยหลักการแล้วควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ กล่าวคือ ประชาชนควรมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(1) การร่วมคิด และแสวงหาปัญหาร่วมวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบตลอดจน จัดเรียงลำดับความสำคัญ

(2) ร่วมในขั้นตอนปฏิบัติหรือดำเนินงาน

(3) ร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลโครงการ

พลังของการมีส่วนร่วมจากชุมชนที่มีให้กับสถานศึกษาย่อมให้ผลลัพธ์อันน่าอัศจรรย์ทั้งในแง่ การแบ่งเบาภาระงบประมาณ บุคลากร รวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพและความรู้ จากผู้คนที่อยู่นอกรั้วโรงเรียน แต่ที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ความเข้าใจของโรงเรียนใหม่ ในสิทธิการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วน เพื่อสถานศึกษาจะเปิดใจกว้างต่อแนวทางที่ สร้างสรรค์ยิ่งขึ้น ซึ่งกำลังเป็นแนวโน้มใหญ่ที่เกิดขึ้นในแวดวงการศึกษาทั่วโลกอยู่ในเวลานี้แล้วจะพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมชุมชนนั้น มิได้ตั้งแต่ในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย ในระดับปฏิบัติได้แก่ การเป็นวิทยากรร่วมสอน ที่มีสาระสำคัญมากกว่าการเป็นอาสาสมัคร นั้นหมายถึงการที่ชุมชนจะมี ส่วนร่วมในการกำหนดบทเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครูในชั้นเรียนของผู้เรียน เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนจำนวนไม่น้อยมีประสบการณ์ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพที่อาจให้ข้อมูล ความรู้ ความชำนาญเฉพาะที่มากกว่าตำราเรียน ทั้งนี้ครูร่วมสอนควรจะต้องวางแผนหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การสร้างกิจกรรมหนุนเสริม ไปจนถึงการติดตามประเมินผลร่วมกับครู ซึ่ง บทบาทเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วอย่างมีประสิทธิภาพในหลายประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2548, น. 5)

ในส่วนบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจมีได้ดังต่อไปนี้ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2548, น. 6)

1) การมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากสถานศึกษาย่อมตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนแบบใด แบบหนึ่ง ทำเลที่ตั้งของชุมชนและความเป็นมาในอดีต เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ ของชุมชน เช่น การก่อตั้งชุมชน การดำรงอยู่ ความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก ผลกระทบจาก ความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ล้วนเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่จะเสริมสร้างทักษะการคิด และ ทักษะคิดที่เหมาะสมและสำนึกต่อชุมชนแก่เด็กและเยาวชน ได้แก่

(1) แบบแผนการผลิตของชุมชน โครงสร้างทางระบบเศรษฐกิจ เกษตรกรรม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม ทักษะของคนที่มีต่ออาชีพ เป็นต้น

(2) วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งความเชื่อ ค่านิยม ระบบคุณค่า ภูมิปัญญาของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

(3) เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ประดิษฐ์กรรม นวัตกรรมหรือการคิดค้นด้านการผลิตต่าง ๆ ของชุมชน ที่อาจพัฒนาหรือเป็นกรณีศึกษา

(4) ผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ ในชุมชนย่อมมีผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์เพื่อเกื้อหนุนร่วมมือกันต่อไป

2) ด้านการศึกษาทางเลือกหรือหลักสูตรท้องถิ่น เพราะชุมชนมีศักยภาพเต็มที่ ในขณะที่โรงเรียนมักมีข้อจำกัดเรื่องตัวครู หรือบุคลากรในระบบที่จะจัดการศึกษาในหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงขาดแคลนองค์ความรู้ เพราะครูในระบบราชการมีความรู้วิชาการที่เน้นไปในเรื่องหลักสูตรที่รับใช้ เศรษฐกิจ-อุตสาหกรรม เมื่อไม่มีตัวบุคคลในระบบที่เหมาะสม โรงเรียนก็มักเพิกเฉยต่อหลักสูตรท้องถิ่นไปเสีย แต่ถ้าหากโรงเรียนปรับเปลี่ยนความคิดใหม่ นำครูชาวบ้านเข้ามาทดแทน ก็จะทำให้หลักสูตรท้องถิ่นมีชีวิตชีวา ปฏิบัติได้สอดคล้องกับความเป็นจริง ส่วนในเรื่องงบประมาณ วิธีการจัดการเรียนการสอน หรือรายละเอียดต่าง ๆ นั้น ก็จะสามารถคลี่คลายได้ ถ้าให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น

3) การมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอน ในลักษณะนี้ อาจเป็นไปได้ตั้งแต่การเป็นวิทยากรท้องถิ่น ครูชาวบ้าน สถานประกอบการ แหล่งความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ สถาบันทางราชการและธุรกิจเอกชน อบต. วัด ฯลฯ โรงเรียนอาจส่งนักเรียนไปเรียนรู้โดยตรงภายในชุมชน เช่น ไปฝึกงานในสถานประกอบการหรือไปเก็บข้อมูล วิจัย สัมภาษณ์ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน จากคนเฒ่าคนแก่ หรือแม้แต่การให้กลุ่มผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมประเมินผลการจัดการศึกษาดังกล่าวนี้ด้วย รวมถึงมีส่วนร่วมวางแผนการศึกษา การออกแบบหลักสูตรที่ต้องใช้องค์ความรู้ของชุมชน เป็นต้น โดยโรงเรียนสามารถประยุกต์ความรู้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปได้ตั้งแต่การเป็นรหัสวิชา การทำรายงานโครงการ สถิติ ฯลฯ

4) การมีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ การจัดการโครงการ การรณรงค์ การบริหารหรือจัดทำงบประมาณ ความร่วมมือ การบำเพ็ญประโยชน์ การเข้าร่วมดำเนินงานวาระพิเศษต่าง ๆ เช่น แผนงานรณรงค์ยาเสพติด โครงการอนุรักษ์พลังงาน เป็นต้น

5) การมีส่วนร่วมในระบบ whole school approach (W.S.A) ในสถานศึกษา หมายถึง การจัดระบบบริหารจัดการ การเรียนการสอนทั้งด้านกายภาพ และชีวภาพ ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ร่วมกันหรือก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ทั้งภายในสถานศึกษาและจากชุมชน เช่น การให้ชุมชนร่วมกันจัดสิ่งแวดล้อม การฝึกอบรมแก่บุคลากร การจัดทำป้ายนิเทศ นิทรรศการ การจัดทำสื่อเสียงตามสาย เป็นต้น

ชุมชนจะเป็นชุมพลังของสถานศึกษาได้ไม่ยาก โดยสถานศึกษาจะต้องทำให้การศึกษาข้ามพ้นไปจากห้องเรียนแบบเก่า ด้วยกระบวนการเรียนรู้ และการทำกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม ที่มีลักษณะ

1) มุ่งผลลัพธ์ของการเรียนรู้ (learning outcome) ที่นักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และภาคีต่าง ๆ จะเกิดความรู้ความเข้าใจในบางเรื่องบางปัญหาร่วมกัน มากกว่ากิจกรรมของการสร้างวัตถุ (เช่น จัดหาถังขยะ การปรับปรุงสวนหย่อม)

2) เน้นการมีส่วนร่วมและบทบาทของชุมชนกับโรงเรียนอย่างเสมอภาค สมานฉันท์ มิใช่กิจกรรมของโรงเรียนฝ่ายเดียว หรือมีชุมชนเข้าร่วมอย่างจำกัดหรือเป็นครั้งคราว

3) มีแนวโน้มของความยั่งยืนในระยะยาว สามารถขยายผลต่อเนื่องไปได้ มิใช่กิจกรรมระยะสั้น ที่ทำเสร็จสิ้นไปในช่วงเวลาเฉพาะหน้าเท่านั้น

4) มีเนื้อหาที่สัมพันธ์กับฐานชีวิต ฐานวัฒนธรรมและฐานทรัพยากรของชุมชน

5) เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงเข้ากับการเรียนการสอน มิได้แยกออกมาต่างหาก

6) เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสร้างสรรค์ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนโรงเรียนที่จะดำเนินการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้ จะต้องทำความเข้าใจ เข้าใจชุมชน เข้าใจวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และศักยภาพของชุมชน (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2548, น. 7 – 8)

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมตั้งแต่คิดโครงการ กิจกรรม โดยเริ่มค้นหาปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจดำเนินการ ระดมทรัพยากร กำหนดเป้าหมาย สรุปบทเรียน ติดตาม ประเมินผลรับผลที่เกิดขึ้น โดยทั้งนี้ต้องตั้งอยู่ในความเป็นธรรมดังนั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5. ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการทำให้บุคคลมีความพึงพอใจในการทำงานเปิดโอกาสให้บุคคลเติบโต และประสบความสำเร็จในงาน สร้างความรับผิดชอบทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของรวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างความต้องการของบุคคลกับองค์การด้วยจึงมีผลดีต่อการบริหารงาน ดังนี้ (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539, น. 34 – 35)

1) การยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงทำให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ถ้าการเปลี่ยนแปลงถูกมองว่าเป็นสิ่งบังคับก็จะมีแนวโน้มที่จะเกิดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชารับรู้มากขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้ความไม่พอใจของกลุ่มถูกเปิดเผยออกมาและสามารถยุติได้โดยการอธิบายอย่างตรงไปตรงมา

3) ความผูกพันของบุคคลต่อองค์การมีมากขึ้น เพราะสมาชิกรู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าในองค์การ

4) มีความไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ ทำให้สมาชิกทุ่มเทแรงใจและความต้องการของฝ่ายบริหาร ทำให้มีความไว้วางใจกันมากขึ้น อันนำไปสู่ความรับผิดชอบให้เกียรติและมีการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา

5) การบริหารจะง่ายขึ้นเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความไว้วางใจในผู้บริหารยอมรับการเปลี่ยนแปลงการบริหารจะง่ายขึ้นการควบคุมจะน้อยลง สมาชิกมีความรับผิดชอบมากขึ้น

6) การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพมากขึ้น การรวมความรู้ความสามารถของผู้รู้ในหลายสาขาที่แตกต่างกันทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น

7) การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนดีขึ้นอันเป็นการพัฒนาการสื่อสารแบบสองทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

8) เป็นการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

สัมฤทธิ์ ทางเพ็ง (2545, น. 9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลายทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลในทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็เกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

3) เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่าสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4) เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกันเกิดความเป็นน้ำใจ (team spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5) การมีส่วนร่วมจะทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้นการตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้นและส่งเสริมให้มีการปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น

สวอนเบอร์ก (Swansburg, 1996, p. 339) ได้ทำการประมวลประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่านทั้งด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม สาธารณสุข และการพยาบาล สรุปได้ดังนี้

- 1) พนักงานมีความไว้วางใจกันสูง และสนับสนุนซึ่งกันและกัน
- 2) ลดตำแหน่งของพนักงานที่มีตำแหน่งเท่ากันลดอัตราของพนักงานระดับบริหารลง
- 3) เพิ่มความรับผิดชอบให้กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมากขึ้น
- 4) ลดความสับสนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน โดยการปรับปรุงการติดต่อสื่อสารให้ดีขึ้น

5) นิเทศงานด้วยตนเอง กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานได้วินิจฉัย และแก้ปัญหาให้ผู้ปฏิบัติงานมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเป็นการพัฒนาอาชีพ (career development)

- 6) มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น
- 7) เข้าใจกฎระเบียบได้ชัดเจนขึ้น
- 8) เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้ผลงานเพิ่มขึ้น
- 9) ทำให้เกิดทีมงานที่มีความร่วมมือ ร่วมใจกัน มีแรงจูงใจและมีความสามารถในการตัดสินใจ และทำให้เข้าใจองค์การได้ดียิ่งขึ้น

- 10) ปรับปรุงการติดต่อสื่อสารในองค์การ
- 11) ลดการขาดงาน
- 12) เพิ่มประสิทธิผลและผลผลิตในงานรวมถึงปรับปรุงคุณภาพของงานเพิ่มการเรียนรู้ในงานให้มากขึ้น

13) เพิ่มขวัญและแรงจูงใจในการทำงาน เพิ่มความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของผู้ปฏิบัติงาน

14) ได้รับความคิดใหม่ ๆ ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

- 15) แสดงให้เห็นถึงผู้นำที่มีความสามารถได้อย่างชัดเจน
- 16) ช่วยให้คนงานเข้าใจถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของวิชาชีพได้อย่างชัดเจน
- 17) ลดการหมุนเวียนเปลี่ยนงาน และสร้างความมั่นคงในงาน
- 18) เพิ่มความยืดหยุ่นผูกพันต่อองค์การจากการที่มีทัศนคติต่อองค์การในทางที่ดี
- 19) การทำงานนอกเวลาลดลง
- 20) ต้นทุนในการบริหารลดลง
- 21) เป็นการส่งเสริมทักษะและช่วยให้คนงานได้ค้นพบความสามารถพิเศษของตนเอง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพ
- 22) เพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน
- 23) เกิดการยอมรับที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้เพิ่มความสามารถของแต่ละบุคคลเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ขององค์การ การปรับตัว และการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

จากแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวข้างต้น สรุปประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) ประโยชน์ที่เกิดกับหน่วยงานโดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้บรรยากาศและการสื่อสารในหน่วยงานดีขึ้น ความขัดแย้งลดลง ต้นทุนลดลงในขณะที่ผลผลิตเพิ่มขึ้น และหน่วยงานพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น 2) ประโยชน์ที่เกิดกับผู้บริหาร โดยฝ่ายบริหารสามารถบริหารพนักงานได้ง่ายขึ้น การตัดสินใจของฝ่ายบริหารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น เนื่องจากได้ข้อมูลและความคิดจากทุกฝ่ายและแสดงถึงความสามารถในการบริหารได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ 3) ประโยชน์ที่เกิดกับพนักงาน โดยความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับฝ่ายบริหารและระหว่างพนักงานด้วยกันเองดีขึ้น พนักงานมีความไว้วางใจกันสูง สามารถพัฒนาความสามารถทางวิชาชีพได้ดีขึ้น มีความรับผิดชอบและผูกพันกับหน่วยงานมากขึ้นรวมทั้งมีความเข้าใจกฎระเบียบ และข้อจำกัดต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

สถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข

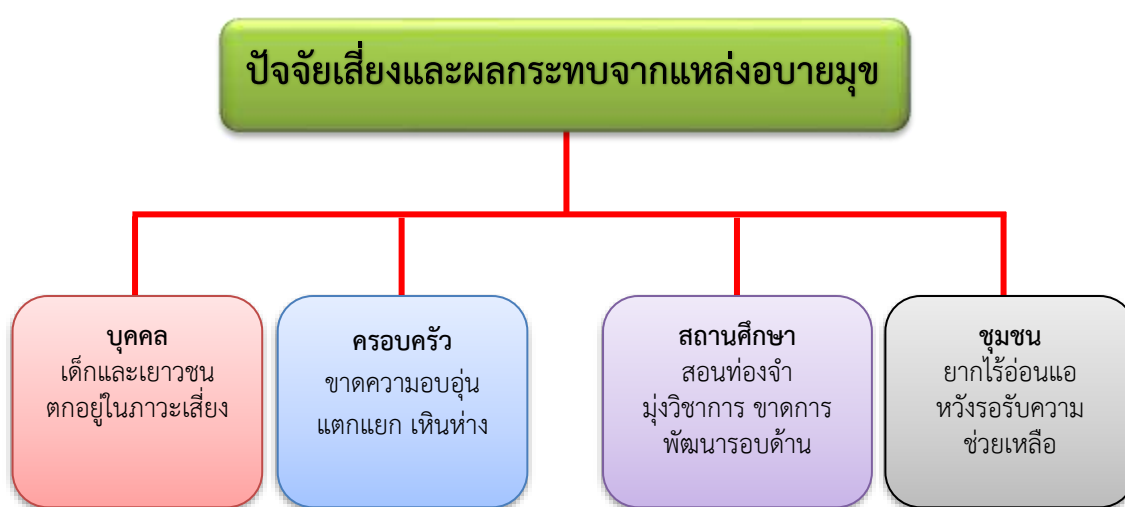
1. นโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

1.1 สภาพปัญหา

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในปัจจุบัน การสื่อสารเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งปรากฏปัญหาให้เห็นมากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด อันนำมาซึ่งปัญหาครอบครัวที่เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียดมีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานักเรียน นักศึกษา ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ตามความคาดหวังนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรทางการศึกษาทุกคนในสถานศึกษา ซึ่งมีครูอาจารย์ เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน นักศึกษาให้เติบโต งดงาม และเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม

การพัฒนานักเรียน นักศึกษา ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง

โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่ง ต้องดำเนินการจัดการศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการให้เยาวชนเป็นคนเก่ง คนดี ดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษา ได้รับกระบวนการเรียนรู้แล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากปัจจัยเสี่ยงรอบสถานศึกษาที่มีพฤติกรรมไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ร้านเกม การพนัน หนีเรียน ทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรม เป็นปัญหาสังคมที่ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหามาให้มีพฤติกรรมเสี่ยงซึ่งมาจากปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบจากแหล่งอบายมุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 3) ดังแผนผังของภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบจากแหล่งอบายมุข

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว), 2560, น. 3.

ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลปัจจัยเสี่ยงของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติดทั้งภาครัฐและเอกชน สรุปสภาพปัญหายาเสพติดได้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 4)

- 1) สถานการณ์แพร่ระบาดของยาเสพติดและแหล่งอบายมุขเริ่มในกลุ่มหลังผีดแล้วแพร่กระจายไปสู่กลุ่มผู้ขายบริการทางเพศ เข้าสู่ครอบครัวและสถานศึกษา ทำให้จำนวนคนติดยาเสพติดที่เป็นเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
- 2) การผลิตและการจำหน่ายยาเสพติดมีเทคโนโลยีสูง และมีการกระจายยาเสพติดอย่างรวดเร็ว จนยากในการปราบปราม มีการสร้างระบบเครือข่ายการจำหน่ายเหมือนสินค้าจำหน่ายตรงในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา

3) สภาพสังคม ครอบครัว และชุมชนเปลี่ยนแปลง ทำให้วิถีชีวิตมีความเสี่ยง แตกหัก เหมินห่างและอ่อนแอ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ไม่มีงานทำ จึงหาเงินด้วยการค้ายาเสพติด

4) การบริหารจัดการของหน่วยงานรัฐที่ขาดเอกภาพ หน่วยงานไม่บูรณาการ ต่างคนต่างทำขาดความต่อเนื่อง ผู้ติดยาเสพติด ยิงวนเวียนอยู่ในวงจรแห่งความชั่วร้าย เป็นภาระของสังคม ทำให้ประเทศขาดศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลก

1.2 แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 – 2562

สำนักยุทธศาสตร์และสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2557, น. ก.) กล่าวว่า แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาทุกรัฐบาลให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับที่สูงมาก และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมาอย่างต่อเนื่อง ปรากฏผลการดำเนินงานในหลายๆ ด้านเพิ่มมากขึ้นในอนาคตปัญหายาเสพติดยังคงมีแนวโน้มรุนแรงอยู่และนับวันจะทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประชาชนได้คาดหวังให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดในการควบคุม ป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหายาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้มีความรู้สึกรับประกันความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำนักงาน ป.ป.ส. ในฐานะหน่วยงานกลางในการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงกำหนดให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562 ขึ้น โดยได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนหลายครั้ง เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานในห้วงที่ผ่านมาแนวโน้มสถานการณ์ปัญหายาเสพติดวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม เพื่อกำหนดแนวคิด ทิศทาง วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์เป้าหมาย ยุทธศาสตร์แผนงาน โครงการงบประมาณ กลไก การดำเนินงาน และตัวชี้วัด พร้อมทั้งยกร่างแผนยุทธศาสตร์รวมทั้งได้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ประชาพิจารณ์ร่างแผนยุทธศาสตร์ในระดับภาคด้วย

แนวคิดหลักของแผนยุทธศาสตร์คือยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แก้ปัญหาในเชิงพื้นที่โดยกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคที่เกี่ยวข้องในกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล แก้ปัญหาแบบองค์รวมด้วยการแก้ปัญหายาอย่างเป็นระบบครบวงจร สร้างความสมดุลของยุทธศาสตร์ ทั้งด้านการลดอุปสงค์ยาเสพติดและการลดอุปทานยาเสพติด และเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพโดยกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “สังคมไทยเข้มแข็งและรอดพ้นภัยจากยาเสพติดด้วยภูมิคุ้มกันและมาตรการลดผู้ค้าและผู้เสพ และความร่วมมือระหว่างประเทศด้านยาเสพติดบรรลุผลตามพันธกรณีและวิสัยทัศน์อาเซียน ภายในปี 2562” แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562 ประกอบด้วย 8 ยุทธศาสตร์หลัก คือ ยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้โอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ยุทธศาสตร์การควบคุมตัวยาและผู้ค้ายาเสพติด ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหายาเสพติดผู้ติดยาเสพติด ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศ ยุทธศาสตร์การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม ยุทธศาสตร์การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมภาคประชาชน และ

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างบูรณาการ รวมทั้งได้กำหนดกลไกในการควบคุม กำกับ และขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ไปสู่แผนปฏิบัติการด้วย

เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2558 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562 เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางการทำงาน เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ประสานการปฏิบัติ จัดสรรทรัพยากร และติดตามประเมินผลของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้สำนักงาน ป.ป.ส. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดประจำปี ให้สอดคล้องรองรับกับแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558 – 2562 ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2558 เป็นต้นไป

1.3 นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดมาตรการป้องกันเด็กและเยาวชนก่อนวัยเสี่ยงและในวัยเสี่ยงไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เรียนรู้ถึงโทษและพิษภัยของยาเสพติด รู้จักวิธีปฏิเสธหลีกเลี่ยงยาเสพติด และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นมั่วสุมกับยาเสพติดและอบายมุข ตลอดจนดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จึงได้กำหนดนโยบายให้ผู้บริหารองค์กรหลัก หน่วยงานและสถานศึกษาดำเนินการโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 4 – 5)

1) ผู้บริหารทุกระดับนำนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา

2) ผู้บริหารทุกระดับ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ต้องให้ความสำคัญและมีจิตสำนึกร่วมกันที่จะปกป้องคุ้มครองดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ให้ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้ความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจ จัดกิจกรรมทั้งในหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3) ผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนจัดกิจกรรมป้องกันและเฝ้าระวังยาเสพติดในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เช่น กิจกรรม TO BE NUMBER ONE กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่าง ๆ ค่ายคุณธรรม กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารีป้องกันยาเสพติด กิจกรรมกีฬาป้องกันยาเสพติด ส่งเสริมการรวมกลุ่มของนักเรียน นักศึกษา ทั้งในส่วนของชมรมและสภานักเรียน

4) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดการเรียนการสอนให้ความรู้ เสริมสร้างจิตสำนึก ทักษะชีวิต ภูมิคุ้มกันต่อต้านยาเสพติดและอบายมุข จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาทุกคนให้ทั่วถึง โดยสร้างเครือข่ายแกนนำทุกระดับในสถานศึกษา

5) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดระบบการดำเนินงานยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ ตามโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข คือ มาตรการป้องกัน มาตรการค้นหา มาตรการรักษา มาตรการเฝ้าระวัง และมาตรการบริหารจัดการ ภายใต้กลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่ ที่กำหนดให้สถานศึกษา **ต้องมียุทธศาสตร์ ต้องมีแผนงาน ต้องมีระบบข้อมูล ต้องมีเครือข่าย ไม่ปกปิดข้อมูลและไม่ปล่อย**

6) ผู้บริหารทุกระดับ อำนวยความสะดวก กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานและจัดมาตรการเสริมแรงให้แก่ผู้รับผิดชอบด้านยาเสพติดดีเด่น ด้วยการยกย่องชมเชย มอบโล่ เกียรติบัตร เลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีพิเศษ มาตรการลงโทษบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้ออกจากราชการ และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข ประกาศเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2559 มีสาระสำคัญเพื่อให้ผู้บริหารองค์กรหลัก หน่วยงาน และสถานศึกษา ดำเนินการดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 5)

1) ผู้บริหารสถานศึกษานำนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข ไปสู่การปฏิบัติให้มีแผนปฏิบัติการครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และการมีส่วนร่วมของคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์และกลุ่มเป้าหมายนักเรียน นักศึกษาทั้งในและนอกสถานศึกษา

2) ผู้บริหารหน่วยงานและผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงาน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข เพื่อสร้างและพัฒนาระบบการดำเนินงานที่เข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืน

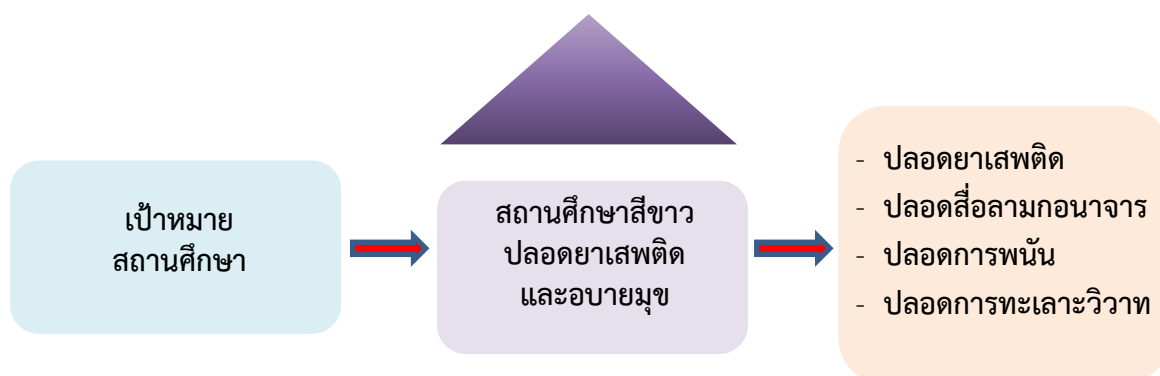
3) ผู้บริหารหน่วยงานและผู้บริหารสถานศึกษา อำนาจการ กำกับ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข และจัดทำมาตรการเสริมแรงให้แก่ผู้รับผิดชอบด้วยการยกย่อง ชมเชย มอบโล่เกียรตินิยม เกียรติบัตรและการเลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีพิเศษ

4) ผู้บริหารหน่วยงานและผู้บริหารสถานศึกษา อำนาจการ กำกับ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข และใช้มาตรการลงโทษบุคลากรที่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้ออกจากราชการและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

5) ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ตรวจติดตามผลการดำเนินงาน และผู้บริหาร หน่วยงานและผู้บริหารสถานศึกษา จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข

6) ผู้บริหารหน่วยงานและผู้บริหารสถานศึกษา สรุปรายงานต้นสังกัดเพื่อสรุปผล รายงานศูนย์อำนาจการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ

โดยการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข มีเป้าหมาย เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งปลอดภัยจากยาเสพติด และอบายมุข ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังแผนผังภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 เป้าหมายสถานศึกษาสีขาวปลอดภัย เสพติดและอบายมุข

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว), 2560, น. 5.

2. ความหมายของสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข

จิราภรณ์ เสี่ยงข้อง (2550, น. 15) กล่าวว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่ปลอดจากสารเสพติด การพนัน สื่อลามก และการทะเลาะวิวาท โดยผู้บริหารและครูร่วมมือกันในการดำเนินงาน

ณรงค์ ลาภเกิน (2550, น. 12) กล่าวว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่มีความพยายามร่วมกันระหว่างโรงเรียน และชุมชนในอันที่จะปกป้อง ค้ำครองและดูแลให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกันสารเสพติด การพนัน สื่อลามก และการทะเลาะวิวาท

พงศ์พัศกร ตาปราบ (2553, น. 21) กล่าวว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่ปลอดภัย เสพติดและปัจจัยเสี่ยงทุกชนิด มีการดำเนินงานตามนโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของกระทรวงศึกษาธิการ

สมจิต แก้วแสงขวัญ (2555, น. 36) กล่าวว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่แสวงหายุทธวิธีในการต่อสู้กับปัญหายาเสพติด สื่อลามกอนาจาร การพนัน และการทะเลาะวิวาทเพื่อให้สถานศึกษาปลอดภัย เสพติด และอบายมุข และเป็นที่พักพิงของนักเรียนและผู้ปกครองได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2558, น. 5) กล่าวว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่ปลอดภัย เสพติดและปัจจัยเสี่ยงทุกชนิด มีการดำเนินงานตามนโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของกระทรวงศึกษาธิการ ตามกระบวนการที่มีความเข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปได้ว่า สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข หมายถึง สถานศึกษาที่ปลอดภัย เสพติดและปัจจัยเสี่ยงทุกชนิด โดยดำเนินการตามนโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของกระทรวงศึกษาธิการตามกระบวนการที่มีความเข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขทุกชนิด

3. วัตถุประสงค์ของการดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข

สุวัจน์ บัญญาอนุสนธิ์ (2551, น. 53) กล่าวว่า การดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อให้สถานศึกษาปลอดสารเสพติด การพนัน สื่อลามกอนาจาร และการทะเลาะวิวาท จนได้รับการยกย่องว่าเป็นโรงเรียนสีขาว

2) เพื่อให้เป็นโครงการสำคัญเร่งด่วน ที่มุ่งเน้นดำเนินงานตามนโยบายทางสังคมและการศึกษาของรัฐบาล

3) เพื่อแสวงหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การพนัน สื่อลามกอนาจาร และการทะเลาะวิวาท ให้มีผลในเชิงปฏิบัติโดยรวดเร็วและต่อเนื่อง

พงศ์พัสกร ตาปราบ (2553, น. 49) กล่าวว่า การดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อลดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา

2) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยตนเองของสถานศึกษา โดยให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ตำรวจ ทหาร และผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสถานศึกษาและชุมชนด้วยตนเอง

3) เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนทั่วไปและข้อมูลสารสนเทศของผู้ที่ค้ายาเสพติดและผู้เสพยาเสพติดเพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามต่อไป

4) เพื่อประกาศเป็นสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข

สมจิต แก้วแสงขวัญ (2555, น. 68) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขมี ดังนี้

1) เพื่อให้สถานศึกษาปลอดยาเสพติด สื่อลามกอนาจาร การพนัน และการทะเลาะวิวาท

2) เพื่อแสวงหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ การพนัน และการทะเลาะวิวาท

กระทรวงศึกษาธิการ (2558, น. 8) กล่าวว่า การดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา

2) เพื่อลดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและอบายมุขทั้งในและนอกสถานศึกษา

3) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและอบายมุขนอกสถานศึกษาให้มีกระบวนการที่เข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน

4) ให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ในการนำไปพัฒนาและสร้างระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอบายมุข ปัจจัยเสี่ยงรอบสถานศึกษาในทุกพื้นที่

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้สถานศึกษาปลอดยาเสพติด การพนัน สื่อลามกอนาจาร การทะเลาะวิวาท และอบายมุขทุกชนิด จนได้รับยกย่องว่าเป็นสถานศึกษาสีขาว เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และอบายมุข ในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ให้มีความเข้มแข็ง ต่อเนื่อง และยั่งยืน และเพื่อให้สถานศึกษาเป็น

แหล่งเรียนรู้ในการนำไปพัฒนาการสร้างความระบบการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด อบายมุข และปัจจัยเสี่ยงรอบสถานศึกษาได้ในทุกพื้นที่

4. แนวทางการดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยจากยาเสพติดและอบายมุข

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2552, น. 12) กล่าวว่า การป้องกันและแก้ไขยาเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา ต้องดำเนินมาตรการ 3 ขั้นตอนไปพร้อมกัน ดังนี้

1) การป้องกันขั้นต้นหรือการป้องกันระดับปฐมภูมิ (primary prevention) เป็นมาตรการป้องกันยาเสพติด เพื่อป้องกันบุคคลให้หลีกเลี่ยงจากสภาพปัญหาที่นำไปสู่การเริ่มทดลองใช้ยาเสพติด ด้วยการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอบายมุข และผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรม

2) การป้องกันระดับที่ 2 หรือการป้องกันระดับทุติยภูมิ (secondary prevention) หมายถึง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่คนได้ทดลองใช้ยาแล้ว และกำลังจะติดยาแต่ยังไม่ติด การจัดกิจกรรมในระดับนี้เป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การให้คำปรึกษา ตลอดจนการเฝ้าระวังรักษาอาการป่วยไข้ที่เป็นผลจากการใช้ยาเสพติด

3) การป้องกันระดับที่ 3 หรือการป้องกันระดับตติยภูมิ (tertiary prevention) หมายถึง การดำเนินการหยุดพฤติกรรมและผลร้ายจากการติดยาเสพติด โดยกระบวนการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติด

พินดา เกียรติพรพิเชฐ (2552, น. 62) กล่าวว่า การจัดระบบการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการให้ความรู้และวิชาการ
- 2) ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์
- 3) ด้านกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและอบายมุข
- 4) ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม
- 5) ด้านบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพ
- 6) ด้านการติดตามและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2553, น. 5) ได้กล่าวถึงหลักการในการป้องกันยาเสพติด ดังนี้

1) การป้องกันตนเอง เริ่มจากการมีระเบียบวินัยในตนเอง ขยันหมั่นเพียร ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เลือกคบเพื่อนที่ดี ไม่มั่วสุมในอบายมุขและสิ่งเสพติด รวมทั้งอย่าทดลองเสพยาเสพติดทุกชนิดโดยเด็ดขาด

2) การป้องกันครอบครัว เริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีความรักใคร่กลมเกลียว และมีความเข้าใจกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหา คอยอบรมตักเตือนสมาชิกในครอบครัวให้รู้ถึงโทษและภัยของยาเสพติด หากมีสมาชิกเสพยาเสพติดในครอบครัวควรรีบให้เข้ารักษาตัวโดยเร็วที่สุดเพื่อประโยชน์ในการรักษา

3) การป้องกันชุมชนช่วยชี้แจงให้เพื่อนบ้านเข้าใจถึงโทษและพิษภัยของยาเสพติด และหากพบว่าเพื่อนบ้านติดยาเสพติด จงช่วยแนะนำให้ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล

4) การป้องกันสังคม โดยให้ความร่วมมือกับทางราชการ ในการสอดส่องเฝ้าระวังปัญหา เมื่อทราบว่าสถานที่ใดเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด มีกิจกรรมใดที่เป็นปัจจัยเสี่ยง ที่จะชักนำให้เด็ก และเยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยว โปรดแจ้งเบาะแสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกแห่งและทุกท้องที่ทราบ

ศุภร ชินะเกตุ (2553, น. 7) ได้เสนอแนวทางในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และอบายมุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาจะต้องมีระบบงานเพื่อรองรับการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) จัดทำระบบข้อมูลเพื่อการวางแผน ข้อมูลสำคัญในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา เช่น ข้อมูลสภาพปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับ พฤติกรรมด้านดี พฤติกรรมเบี่ยงเบน และพฤติกรรมติดยาเสพติดและอบายมุข และข้อมูลการดำเนินงาน

2) จัดทำระบบป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทราบถึงสถานการณ์ ปัญหาและ กำหนดกลุ่มเป้าหมายดำเนินงานได้ชัดเจน เช่น กลุ่มนักเรียนทั่วไปที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด กลุ่มนักเรียน ที่เสี่ยงหรือมีประสบการณ์ในการใช้ยาเสพติด เป็นต้น

3) ดำเนินการระบบการให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาจะช่วยให้ นักเรียนสามารถหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองได้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งปัญหาส่วนตัว ครอบครัวหรือการเรียน เป็นต้น

4) ระบบเฝ้าระวัง สถานศึกษาควรสร้างระบบ กลไกเฝ้าระวังยาเสพติดและอบายมุขใน โรงเรียนให้เป็นระบบแจ้งเตือนในเรื่องยาเสพติดและอบายมุขให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทองนาค มีข้าว (2555, น. 88) กล่าวว่า การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและ อบายมุขในสถานศึกษา เปรียบเสมือนรั้วของโรงเรียนซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักเรียน ดังนี้

1) ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่าง ยั่งยืน

2) จัดกิจกรรมด้านยาเสพติด

3) โครงการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม สอดคล้องกับนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธของ กระทรวงศึกษาธิการ

4) กำหนดให้โรงเรียนดำเนินการประชุมผู้ปกครองเครือข่ายในเดือนสิงหาคม

5) จัดกิจกรรมโรงเรียนเครือข่ายสุขภาพครอบครัวนาร่องเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียน

6) จัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และข้อมูลสารสนเทศ สภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา

7) จัดทำแผนงานและปฏิบัติงานร่วมกับคณะกรรมการต่อสู้ยาเสพติดในสถานศึกษา

8) จัดทำโครงการส่งเสริมความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และส่งเสริมความเป็นเลิศ

กระทรวงศึกษาธิการ (2558, น. 13) โดยศูนย์อำนวยการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดใน สถานศึกษา ได้กำหนดมาตรการป้องกันเด็กนักเรียนและเยาวชนไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และอบายมุข โดยให้สถานศึกษาดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอด ยาเสพติด และอบายมุข ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน คณะกรรมการสถานศึกษา และคณะกรรมการผู้บริหารเป็นกรรมการ

2) ผู้บริหารสถานศึกษาประชุมคณะกรรมการอำนวยการ ชี้แจงวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินโครงการสถานศึกษา ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

3) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในสถานศึกษาตามยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ และกลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่

4) ผู้บริหารสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและคณะทำงานเพื่อศึกษารวบรวม ข้อมูลจัดทำองค์ความรู้ กระบวนการดำเนินงาน ปัญหาปัจจัยเสี่ยงรอบสถานศึกษา นำข้อมูลมาคัดกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ จัดทำโครงการและกิจกรรมให้ตรงกับสาเหตุที่ แท้จริง

5) จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยเสถียรและอบายมุข ตลอดปีการศึกษาและดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโครงการ/กิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ กลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่

6) ผู้บริหารสถานศึกษา อำนวยการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติ การส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบมีความเข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน

7) ผู้บริหารสถานศึกษาประเมินตนเองรายงานต้นสังกัด เพื่อขอรับการประเมินระดับ หน่วยงานและระดับจังหวัด ตามระยะเวลาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

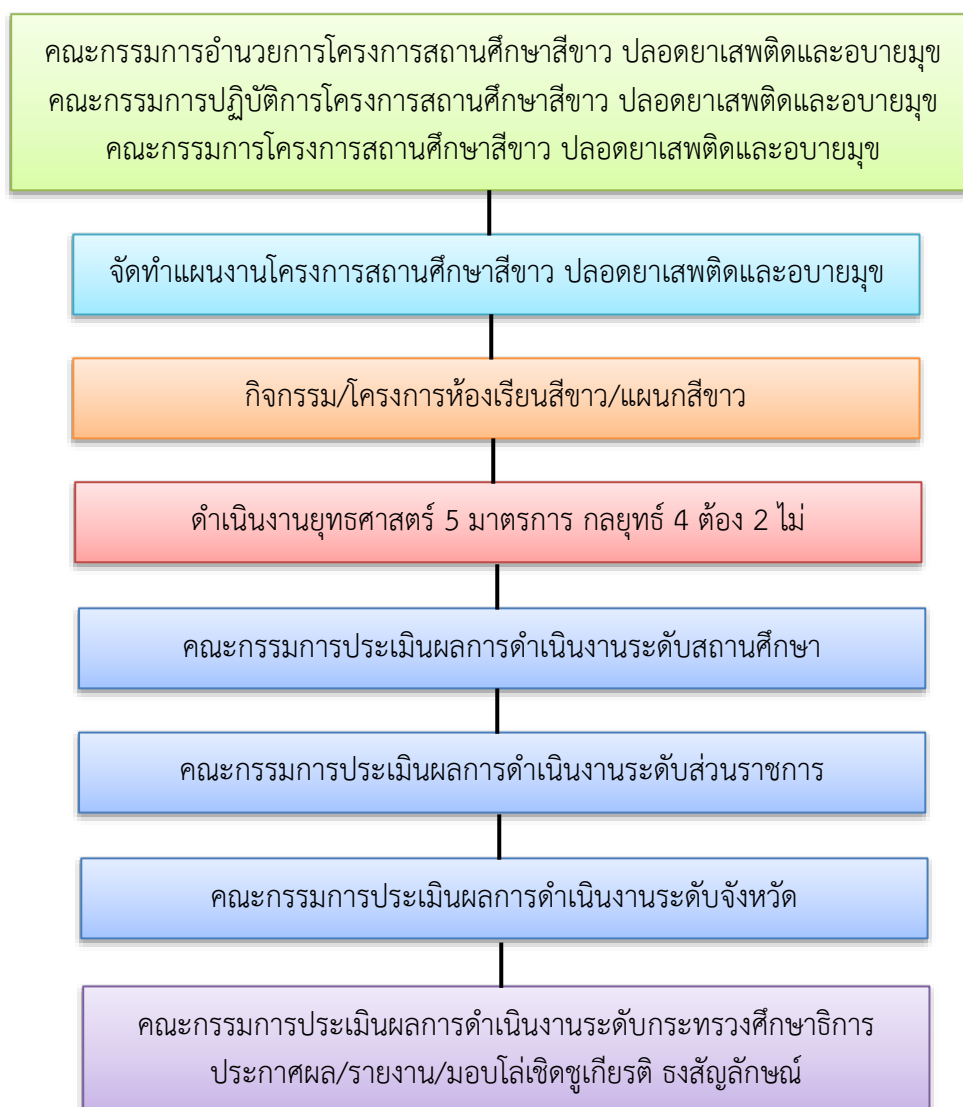
8) ผู้บริหารระดับจังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข ประเมินผลการดำเนินงานตามหลักเกณฑ์นำเสนอ ศูนย์อำนวยการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ

9) ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งคณะกรรมการ พิจารณาผลงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข ระดับดีเด่น ตรวจสอบ รายชื่อสถานศึกษา และให้ความเห็นชอบ จัดลำดับผลงาน และจัดทำประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

10) ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ มอบโล่ เกียรติบัตรและธงสัญลักษณ์ เพื่อประกาศให้เป็นสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุขดีเด่น ของปีการศึกษา

11) ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงศึกษาธิการ จัดสรรโควตา การเลื่อนขั้นกรณีพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ให้แก่ ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่รับผิดชอบโครงการ สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข

12) ผู้บริหารองค์กรหลัก หัวหน้าส่วนราชการ ผู้บริหารสถานศึกษา ให้นำผลงานดีเด่น ของบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข นำมาประกอบ การพิจารณาความดีความชอบประจำปีของหน่วยงาน/สถานศึกษา โดยมีโครงสร้างการดำเนินโครงการ สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข ระดับสถานศึกษา ดังแผนภูมิภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงโครงสร้างการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยดีและอบายมุข
ระดับสถานศึกษา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยดีและ
อบายมุข. (กรุงเทพฯ : ศูนย์อำนวยการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา,
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ), 2558, น. 14.

สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยดีและอบายมุขในสถานศึกษา
ควรดำเนินมาตรการ 3 ขั้นตอนไปพร้อมกัน คือ การป้องกันขั้นต้นหรือการป้องกันระดับปฐมภูมิ
(Primary Prevention) การป้องกันระดับที่ 2 หรือการป้องกันระดับทุติยภูมิ (Secondary
Prevention) และการป้องกันระดับที่ 3 หรือการป้องกันระดับตติยภูมิ (Tertiary Prevention)

5. กระบวนการดำเนินงานในสถานศึกษา

1) กระบวนการดำเนินงานด้วยยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ ดังนี้

(1) ด้านการป้องกัน ประกอบด้วยกิจกรรมห้องเรียนสีขาว กิจกรรมการเรียนการสอนทักษะชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเล่นดนตรีกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น

(2) ด้านการค้นหา ประกอบด้วยกิจกรรมการสำรวจสภาพการใช้สาร/ยาเสพติด ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษา การเยี่ยมบ้าน การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองผู้เรียนเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มปลอดภัย กลุ่มเสี่ยง กลุ่มเสพ กลุ่มติด และกลุ่มค้า

ในด้านการค้นหา สถานศึกษาดำเนินการคัดกรองนักเรียนนักศึกษา ภาคเรียนที่ 1 (ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 30 มิถุนายนทุกปี) ภาคเรียนที่ 2 (ระดับชั้นพื้นฐาน 30 พฤศจิกายน ทุกปี) เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มสร้างภูมิคุ้มกัน กลุ่มใช้สารเสพติด และกลุ่มบำบัด กรณีที่ไม่สามารถใช้ชุดน้ำยาตรวจปัสสาวะได้ ให้ดำเนินการตามกระบวนการอื่นที่ดำเนินการได้ ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และแบบ SDQ ตามความเหมาะสมของพื้นที่และการบริหารของสถานศึกษาตามยุทธศาสตร์ของสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยยาเสพติดและอบายมุข

(3) ด้านการรักษา ประกอบด้วย การดูแลช่วยเหลือ กิจกรรมคลินิกเสมารักษ์ กิจกรรมจิตสังคม บำบัดในสถานศึกษา การเข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การส่งต่อเข้ารับการรักษาจากสถานพยาบาล กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการบำบัดรักษาฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ในด้านการรักษา (คลินิกเสมารักษ์) มีลักษณะ ดังนี้

- วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งคลินิกเสมารักษ์เพื่อให้คำปรึกษา ในการช่วยเหลือและติดตามแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทุกด้าน เช่น การสูบบุหรี่ แอลกอฮอล์ ยาเสพติด การตั้งครกไม่พร้อม ปัญหาส่วนตัวและครอบครัว โดยมีผู้รับผิดชอบเป็นครู อาจารย์ด้านแนะแนว จิตวิทยา กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลานามัย

- องค์ประกอบการดำเนินงาน ได้แก่ บุคคลที่มีองค์ความรู้ด้านจิตสังคมบำบัดในสถานศึกษา ความรู้ ความเข้าใจสภาพปัญหาและการให้คำแนะนำช่วยเหลือในทางที่ถูกต้อง เป็นการยอมรับของคณะครู ผู้ปกครอง ผู้รับผิดชอบงานด้านคลินิกเสมารักษ์ ประกอบด้วยครู อาจารย์ ผู้รับผิดชอบ นักเรียน นักศึกษาแกนนำที่ผ่านกระบวนการอบรมการเป็นผู้ให้คำปรึกษา

- พื้นที่ดำเนินงานได้แก่ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ห้องฝ่ายปกครอง หรือห้องที่เห็นสมควรเหมาะสมที่สามารถดำเนินงานตามกระบวนการให้คำปรึกษา สามารถจัดกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามหลักการ

- ดำเนินการสำรวจสภาพการใช้สาร/ยาเสพติด (Re X-Ray) ทุกภาคเรียน หากไม่พบกลุ่มใช้สารเสพติดและกลุ่มบำบัด จึงไม่ได้ดำเนินการตามมาตรการบำบัดรักษา กระบวนการจิตสังคมบำบัดในโรงเรียน แต่ให้มีนโยบายในการดำเนินการบำบัดรักษาตามยุทธศาสตร์ โครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยยาเสพติดและอบายมุข

(4) ด้านการเฝ้าระวัง ด้านนี้ประกอบด้วย กิจกรรมตู้แดงเสมารักษ์ กิจกรรมตำรวจประสานโรงเรียน ครู D.A.R.E โรงพักจำลอง กิจกรรมลูกเสือต้านภัยยาเสพติด สารวัตรนักเรียน

ห้องเรียนสีขาวและการประสานงานกับผู้นำหน่วยงานในท้องถิ่นและหน่วยงานที่รับผิดชอบการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ด้านการเฝ้าระวัง (ผู้ดูแลสมารักษ์)

- วัตถุประสงค์ในการจัดทำผู้ดูแลสมารักษ์ เพื่อให้มีการแจ้งเตือนและส่งข่าวสถานการณ์ปัญหาเสพติดในสถานศึกษาจากนักเรียน นักศึกษา ให้แก่ครูฝ่ายปกครอง หรือครู ผู้รับผิดชอบงานด้านการป้องกันยาเสพติดเป็นความลับหรือไม่กล้าเปิดเผยที่อาจส่งผลกระทบต่อความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน หรือให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ มาตรการ เบาะแส แหล่งมั่วสุม อื่นๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษานำไปดำเนินการตามกระบวนการ เฝ้าระวังไม่ให้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา

- องค์ประกอบของผู้ดูแลสมารักษ์ อาจจัดทำด้วยกล่องไม้ กล่องเหล็ก หรือวัสดุแข็งแรง ติดกุญแจป้องกันข้อมูลรั่ว ขนาดตามความเหมาะสมไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไปสภาพคล้ายตู้ไปรษณีย์ หรือตู้แดงของตำรวจ ติดตั้งในพื้นที่ที่นักเรียน นักศึกษาชอบไปมั่วสุมกัน เช่น ห้องน้ำ สนามเด็กเล่น ภายในและภายนอกอาคารเรียน เป็นต้น

- กำหนดมาตรการเปิด-ปิดผู้ดูแลสมารักษ์ โดยผู้เปิดครูฝ่ายปกครอง หรือครูผู้รับผิดชอบงานป้องกันยาเสพติด นักเรียน นักศึกษาแกนนำ และประธานสถานนักเรียน นำมาสรุปรายงานให้คณะผู้บริหาร เพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในสถานการณ์ปัจจุบัน

(5) ด้านการบริหารจัดการด้านนี้ประกอบด้วย การจัดทำแผนการอำนวยการ กำกับติดตาม ประเมินผล และสรุปรายงาน การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานพิจารณาจัดทำมาตรการลงโทษและมาตรการเสริมแรง

2) กระบวนการดำเนินงานด้วยกลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่ ดังนี้

สถานศึกษาดำเนินการ 4 ต้อง คือ

(1) สถานศึกษาต้องมียุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สอดคล้องกับสภาพของปัญหาและสถานการณ์ในพื้นที่ที่มีความรุนแรงต่างกัน

(2) สถานศึกษาต้องมีแผนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาตลอดปีการศึกษา

(3) สถานศึกษาต้องมีระบบข้อมูลการดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่ ระบบด้านการป้องกัน ระบบด้านการเฝ้าระวัง ระบบด้านการดูแลช่วยเหลือ และระบบด้านการบริหารจัดการ

(4) สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายการประสานงานทำงานระหว่างนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้นำด้านศาสนา

สถานศึกษาดำเนินการ 2 ไม่ คือ

(1) สถานศึกษาไม่ปกปิดข้อมูล กลุ่มเสพ กลุ่มติด และกลุ่มค้ายาเสพติด

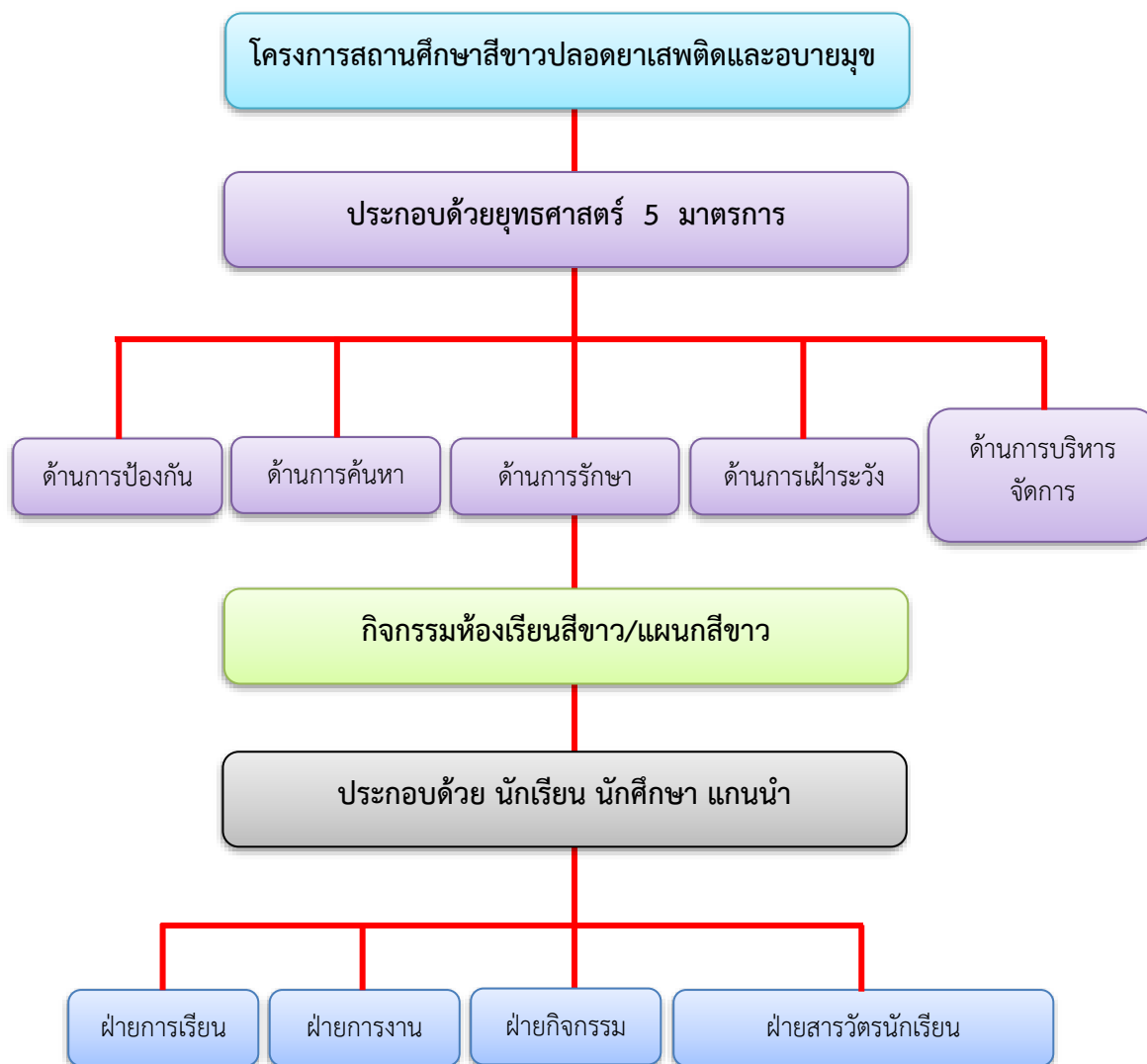
(2) สถานศึกษาไม่ผลักปัญหา ไม่ไล่นักเรียน นักศึกษา ออกจากสถานศึกษา ให้นำไปบำบัดรักษา เมื่อหายแล้วให้กลับมาเรียนได้ตามปกติ

ภาพที่ 5 การดำเนินงานสถานศึกษาสีขาวด้วยยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ กลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และ
 อายุมขุ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว), 2560, น. 9.

โครงสร้างการดำเนินการสถานศึกษาสีขาว

ภาพที่ 6 แผนผังการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและอบายมุข
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและ
อบายมุข ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว), 2560 น. 26.

6. มาตรฐานการบริหารสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2558, น. 37 – 40) กำหนดมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข ดังนี้

1) มาตรฐานด้านการป้องกัน สถานศึกษามีการดำเนินกิจกรรมห้องเรียนสีขาว/แผนกสีขาว มีการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้การสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อป้องกันยาเสพติด เพื่อเสริมสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกไม่ให้นักเรียน นักศึกษา ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

2) มาตรฐานด้านการค้นหา สถานศึกษามีการจัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล มีการสุ่มตรวจปัสสาวะของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มเสพ/กลุ่มติด มีการคัดกรองจำแนกนักเรียน นักศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปลอด กลุ่มเสี่ยง กลุ่มเสพ กลุ่มติด กลุ่มค้า และรายงานการสำรวจสภาพการใช้สารเสพติด/ยาเสพติดให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบทุกภาคเรียน

3) มาตรฐานด้านการรักษา สถานศึกษามีนโยบายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่เป็นกลุ่มเสพ กลุ่มติดเข้าสู่การบำบัดรักษาและส่งต่อหน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และมีการจัดตั้งคลินิกเสมารักษ์ในสถานศึกษาเพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ

4) มาตรฐานด้านการเฝ้าระวัง สถานศึกษาจัดให้มีตู้เสมารักษ์ในสถานศึกษา เพื่อรับเรื่องปัญหาเสพติดและอบายมุข รวมทั้งมีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนในการดำเนินงานเฝ้าระวังปัญหาเสพติดและอบายมุข

5) มาตรฐานด้านบริหารจัดการ สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการปฏิบัติการและคณะทำงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ จัดทำแผนปฏิบัติงาน อำนวยการ กำกับติดตาม ประเมินผล สรุปรายงานเสนอหน่วยงานต้นสังกัด และการประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

7. แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

จำแนกพฤติกรรม 4 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 6 – 8)

1) แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้การดำเนินงานในด้านป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จึงกำหนดแนวทางการปฏิบัติไว้ ดังนี้

(1) สถานศึกษาพยายามป้องกันและแก้ไขให้ถึงที่สุด โดยไม่ไล่ให้นักเรียน นักศึกษา ให้พ้นไปจากสถานศึกษาเป็นภาระสังคมหรือสถาบันอื่น

(2) ให้องค์กรหลักทำความเข้าใจกับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดรายงานสภาพการใช้สาร/ยาเสพติด ให้กระทรวงศึกษาธิการทราบโดยไม่ถือเป็นความผิด แต่จะพิจารณาเป็นความดีความชอบในการรายงานตามความจริง

(3) ให้องค์กรหลักสั่งการสถานศึกษาให้ครูอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีไม่สูบบุหรี่ และพฤติกรรมไม่เหมาะสม จัดสถานศึกษาเป็นเขตปลอดบุหรี่และปลอดภัย เสพติด

(4) แนวทางการดำเนินงานและจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในสถานศึกษาที่ดำเนินการโดยกลุ่มสนใจที่มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น

- โครงการห้องเรียนสีขาว

- โครงการ TO BE NUMBER ONE
- โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน เพื่อนที่ปรึกษา YC (YOUTH COUNSELOR)
- จัดรายการออกเสียงตามสาย
- จัดการเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์เนื่องในวันต่อต้านยาเสพติด นิทรรศการ
- จัดแข่งขันมินิมาราธอน
- จัดแสดงคอนเสิร์ตพลังสีขาว
- ให้ความรู้การป้องกันยาเสพติด โทษทางกฎหมาย ทักษะชีวิต
- อบรมนักเรียนแกนนำต้านภัยยาเสพติด
- จัดค่ายเยาวชนพิทักษ์สังคม ค่ายทักษะชีวิต ค่ายภาวะผู้นำ
- จัดกิจกรรมธนาคารความดี
- จัดกิจกรรมลานวัด ลานใจ ลานกีฬา จัดตั้งชมรมดนตรีส่งเสริมการเล่นดนตรี
- จัดอบรมลูกเสือต้านภัยยาเสพติด
- ปรับปรุงบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม สร้างสนามกีฬา ส่งเสริมให้เล่นกีฬา
- ตรวจปัสสาวะหาสารเสพติด/ยาเสพติด
- จัดกิจกรรมฟื้นฟูสถานที่บำบัดคลินิกเสมารักษ์
- จัดกิจกรรมเฝ้าระวัง มีตู้แดงเสมารักษ์
- จัดกิจกรรมอบรมสร้างภูมิคุ้มกัน ฯลฯ

2) แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและปัจจัยเสี่ยง

(1) ให้สถานศึกษาตรวจค้นและป้องกันมิให้นักเรียน นักศึกษา นำสื่อลามกอนาจารเข้ามาเผยแพร่ในสถานศึกษา มีการตรวจค้นหาและมาตรการควบคุมดูแลการใช้โทรศัพท์มือถือ

(2) ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดหนังสือ วิทยุ เทป โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ที่เป็นประโยชน์ ให้ความบันเทิงที่ประเทืองสติปัญญาบริการแก่นักเรียน นักศึกษา กิจกรรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้แก่

- ตรวจค้นและป้องกันมิให้นักเรียน นักศึกษา นำสื่อลามกอนาจารเข้ามาเผยแพร่ในสถานศึกษา

- ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดทำสื่อ หนังสือ วิทยุ เทปบันทึกเสียงและโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ที่เป็นประโยชน์ให้ความบันเทิงที่ประเทืองสติปัญญาเพื่อบริการแก่นักเรียน นักศึกษา

3) แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

(1) จัดกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา รู้จักประหยัดอดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และฝึกทำงานเพื่อหารายได้พิเศษจากการประกอบสัมมาชีพ

(2) ป้องปรามมิให้นักเรียน นักศึกษา เล่นการพนันทุกรูปแบบในสถานศึกษา และตรวจค้นแหล่งที่อาจมั่วสุม เช่น ร้านเกม สถานบันเทิง แหล่งการพนันผิดกฎหมาย เป็นต้น

(3) ส่งอาจารย์ฝ่ายปกครองหรือประสานสารวัตรนักเรียนเพื่อสุ่มตรวจนักเรียน นักศึกษา ที่อาจไปมั่วสุมตามแหล่งอบายมุข แหล่งการพนัน ของชุมชนหรือของพื้นที่ กิจกรรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้แก่

- จัดกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา รู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ให้องค์กรไม่ให้นักเรียน นักศึกษา เล่นการพนันทุกรูปแบบในสถานศึกษา และตรวจค้นสถานที่ ซึ่งอาจเป็นแหล่งมั่วสุม

- ให้ครูอาจารย์ฝ่ายปกครอง ประสานงานกับพนักงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมความประพฤติ นักเรียน และนักศึกษา ในการสุ่มตรวจนักเรียน นักศึกษา ที่ไปมั่วสุมตามแหล่งการพนันและแหล่งอบายมุข ของชุมชน

4) แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาสิโน

(1) ประสานตำรวจให้ใช้มาตรการเฝ้าระวังในการลงโทษนักเรียน นักศึกษา ที่ทำผิดกฎหมาย

(2) ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน นักศึกษา ที่มีปัญหาเป็นรายกรณี หรือรายกลุ่ม และส่งครูไปเยี่ยมถึงบ้าน เพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง

(3) ตรวจค้นหาการพกพาอาวุธเข้ามาในสถานศึกษาและเพิ่มโทษผู้ทำผิดที่เคยถูกตักเตือนมาแล้ว

(4) ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมนักเรียน นักศึกษาให้ครอบคลุม ตั้งแต่การกำหนดระเบียบวินัย กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

(5) สร้างองค์กรเครือข่ายระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน ตำรวจ โดยมีระบบสื่อสาร โทรคมนาคมและ ระบบข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง กิจกรรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาสิโนในสถานศึกษา ได้แก่

- ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน นักศึกษา ที่มีปัญหาเป็นรายกรณี หรือรายกลุ่ม และให้ครูไปเยี่ยมบ้านเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทะเลาะวิวาทข้ามสถาบัน

- ตรวจค้นหาการพกพาอาวุธเข้ามาในสถานศึกษาของนักเรียน นักศึกษา กลุ่มเสี่ยง และคาดโทษเพิ่ม สำหรับผู้ทำผิดที่เคยถูกตักเตือนมาแล้ว

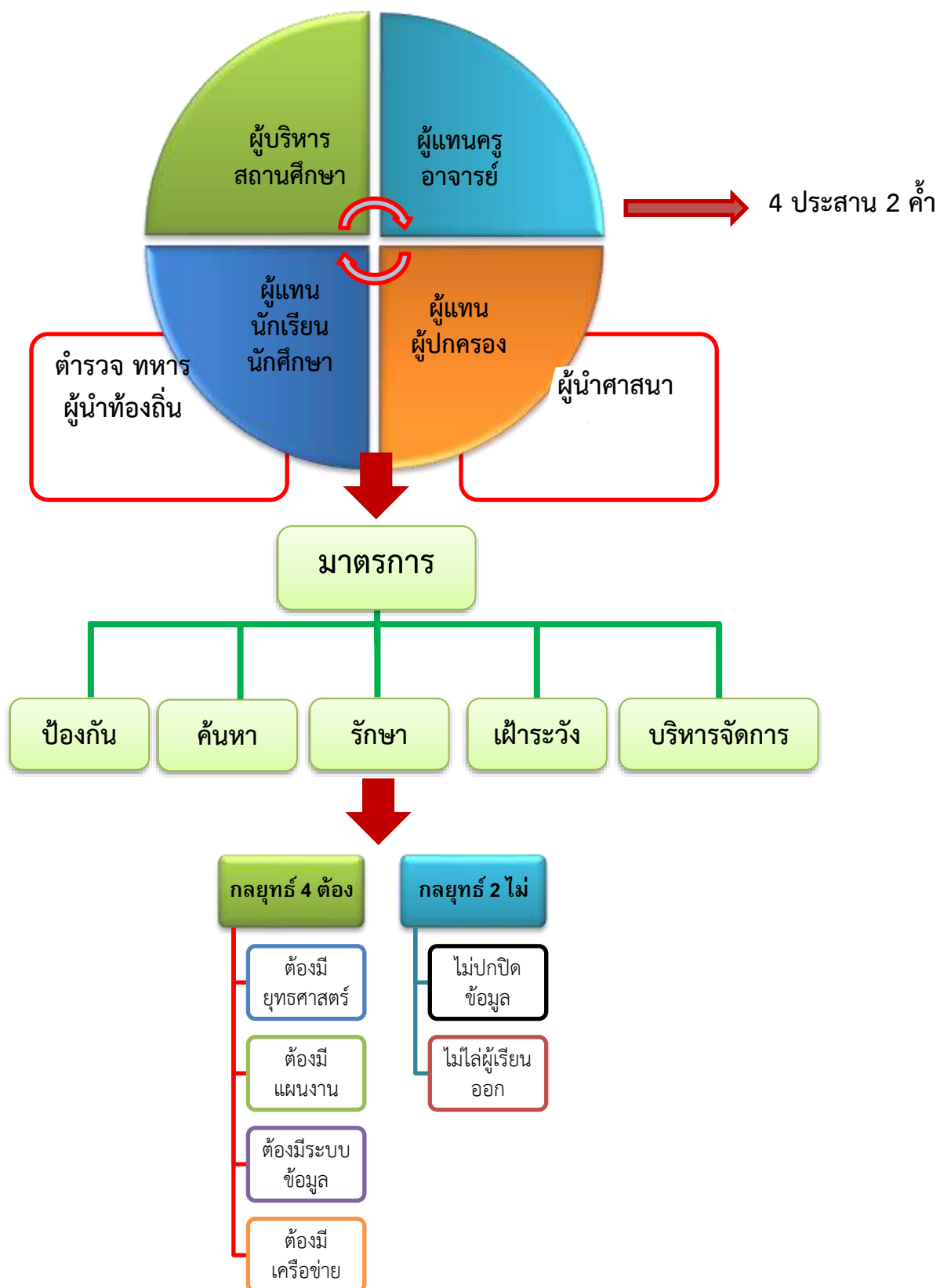
- สถานศึกษาจัดกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ให้ครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดระเบียบวินัย กิจกรรม แนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

- ให้สร้างองค์กรเครือข่ายระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน และตำรวจ โดยมีระบบ การสื่อสาร โทรคมนาคม และระบบข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง

- ให้ประสานกับตำรวจ ใช้มาตรการเฝ้าระวังในการลงโทษนักเรียน นักศึกษา ที่ฝ่าฝืน ในชั้นกระทำความผิดกฎหมาย และสถานศึกษาจัดระบบติดตามดูแลพฤติกรรม

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาสีขาว เป็นการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน นักศึกษา ให้เติบโตงดงามและเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม มีคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นสุข ตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการจัดการศึกษา ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้นักเรียน นักศึกษาเป็นคนเก่ง คนดี ดำรงตนให้อยู่ ในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษา ได้รับ กระบวนการเรียนรู้แล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยเสี่ยงรอบ สถานศึกษา ที่มีพฤติกรรมไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ร้านเกม การพนัน หนีเรียน ทะเลาะวิวาท ก่อ อาชญากรรม เป็นปัญหาสังคมที่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ต้องเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหามาให้มี พฤติกรรมเสี่ยง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิด การแก้ไขปัญหามาตามกระบวนการคิดเป็น แก้ปัญหา

เป็นการดำเนินงานการบริหารสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้แนวคิดและหลักการของ “4 ประสาน 2 ค้ำ” ซึ่ง 4 ประสาน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนครู อาจารย์ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนนักเรียน นักศึกษา และส่วนของ 2 ค้ำ เดิมเป็นผู้แทนชุมชน แต่พื้นที่เสี่ยงเพิ่มมากขึ้น จึงได้กำหนดใหม่เพื่อให้มีบุคลากรสำคัญที่จะเข้ามาช่วยสถานศึกษาในการดำเนินงาน สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติด และอบายมุข ได้แก่ ตำรวจ ทหาร ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำศาสนา ซึ่งอยู่ในบริเวณท้องถิ่นและชุมชน ทั้งนี้เพื่อช่วยสถานศึกษาให้มีมาตรการป้องกันและการปราบปราม ผู้จำหน่าย/ผู้เสพ มาตรการความปลอดภัย เป็นการเพิ่มความมั่นใจ ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแหล่งอบายมุขรอบสถานศึกษา ดังนั้นเพื่อให้สถานศึกษา มีระบบการป้องกันที่เข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน จึงให้มีการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ 5 มาตรการ ได้แก่ มาตรการป้องกัน มาตรการค้นหา มาตรการรักษา มาตรการเฝ้าระวัง มาตรการบริหารจัดการ และกลยุทธ์ 4 ต้อง 2 ไม่ คือ ต้องมียุทธศาสตร์ ต้องมีแผนงาน ต้องมีระบบข้อมูล ต้องมีเครือข่าย และ 2 ไม่ คือ ไม่ปกปิดข้อมูลและ ไม่ไล่ผู้เรียนออก เป็นแนวทางการดำเนินงานการบริหารสถานศึกษา สีขาวปลอดภัยเสพติดและอบายมุข

ภาพที่ 7 การดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนโดยลดพฤติกรรมเสี่ยง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 253, 793) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยแยกความหมายของคำที่สมาสกันไว้ ดังนี้

คำว่า “คุณ” หมายถึง ความที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้นหรือความเกื้อกูล

คำว่า “ลักษณะ” หรือ “ลักษณะ” หมายถึง สภาพหรือเครื่องแสดงให้เห็นว่าสิ่งหนึ่งต่างกับสิ่งหนึ่งหรือคุณภาพ

ดังนั้น เมื่อรวมความหมายของคำสองคำดังกล่าว คุณลักษณะ (Character) จึงหมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ใช้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ หรือสภาพหรือสิ่งที่มีอยู่ประจำในบุคคลที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล

คำว่า “พึงประสงค์” หมายถึง ต้องประสงค์ ต้องการ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงหมายถึง ลักษณะประจำตัวที่ใช้ให้เห็นถึงความดีที่เป็นที่ต้องการหรือเป็นที่ต้องประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กตามแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (อ้างถึงในตฤณ น้าวแสง, 2561, น. 15) หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

คนดี หมายถึง คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก อาทิ มีวินัย ซื่อสัตย์ มีเหตุผล ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย

คนเก่ง หมายถึง คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ ความสามารถทางด้านภาษา เป็นต้น

คนมีความสุข หมายถึง คนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง มีมนุษยสัมพันธ์มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

รุ่ง แก้วแดง (2543, น. 113 - 114 อ้างถึงใน อารยา อาจหาญ, 2555, น. 36) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการวิจัยหรือประเมินความต้องการในการเรียนรู้ของตนเองอาจจะด้วยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้ สามารถเลือกแหล่งที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการเรียนรู้และถ้าจำเป็นก็อาจจะหามาตรการอื่นในการเรียนรู้ที่ไม่ต้องเรียนเองก็ได้ รู้จักการพัฒนาเกณฑ์ที่ประเมินการเรียนรู้ของตนเองโดยการค้นหาคำตอบและการให้เกิดผล รู้จักถามหาเหตุผลการมีกฎระเบียบกระบวนการ หลักการและข้อสมมติฐานที่ยอมรับได้โดยปริยาย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2548, น. 2) ให้ความหมายว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม

จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 2) ได้ให้ความหมายไว้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม ดังนั้นสถานศึกษาแต่ละแห่งอาจกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการ ตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการ สถานศึกษา คณะกรรมการพัฒนาและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน และจากการสังเกตพฤติกรรม ของนักเรียน

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกอันเป็นลักษณะเฉพาะ ประจำตัวของบุคคลซึ่งเป็นที่ยอมรับและบุคคลทั่วไปมีความพึงพอใจ ซึ่งเป็นลักษณะที่สถานศึกษา ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เพราะเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางของ ประเทศ เป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการ แข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลกเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ได้มีการ ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ ประเทศ เพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็น ไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการ เรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 1 – 4)

1) เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือ ศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3) มีความรู้อันเป็นสากลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ

4) มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้าง ปัญญาและทักษะในการดำรงชีวิต

5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค

7) เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทยเป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

กรมวิชาการและคณะกรรมการปฏิบัติการเรียนรู้ในคณะกรรมการปฏิบัติการศึกษาได้ กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยเพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 18 – 24)

1) สามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สามารถคิดอย่างเป็นระบบ มีวิจารณ์ญาณ รวมถึงมีสมาธิในการเรียนและการทำงาน

2) มีศักยภาพในการตัดสินใจ

3) มีศักยภาพในเชิงพหุปัญญา ความถนัด สามารถพัฒนางานและอาชีพของตนเอง

4) สามารถเรียนรู้ ทำงาน ด้วยการพึ่งตนเองใช้วิถีประชาธิปไตยในการทำงานของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

5) มีนิสัยการทำงานอย่างมีระบบ รักการอ่าน ค้นคว้า เรียนรู้จากการปฏิบัติ สร้างสรรค์ ผลงาน มีทักษะการจัดการ สามารถนำเสนอและถ่ายทอดสื่อความได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) มีวินัยในตนเอง มีบุคลิกภาพมั่นคงสามารถแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม มีเหตุผล มีกิริยามารยาทและความเป็นไทย เห็นคุณค่าของตนเองและยอมรับผู้อื่นประเมินตนเองและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

7) มีสุขนิสัย และทักษะทางสุขภาพ มีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

8) มีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 25 – 26) ได้กล่าวเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยที่สามารถอยู่ในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

1) การเป็นคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของความมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตยโดยมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ

(1) ความมีวินัย คือ คุณลักษณะของจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระเบียบ กติกาของสังคมเพื่อประโยชน์ของตนและส่วนรวม โดยมีลักษณะสนใจใฝ่รู้ควบคุมตนเองรับผิดชอบ มีเหตุผล ซื่อสัตย์ ขยัน ตรงต่อเวลา เชื่อมั่นในตนเองอดทน เป็นผู้นำ ความร่วมมือ การรับฟังเคารพความคิดเห็นผู้อื่น การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง ยอมรับการกระทำของตน การรู้จักเสียสละ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่นการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม การทำตามข้อตกลง ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น การมีวินัยในการเรียนรู้

(2) ค่านิยมประชาธิปไตย คือ คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลที่เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น เคารพสิทธิและป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่น โดยมีลักษณะเป็นคนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพสิทธิ ป้องกันสิทธิของตนการเคารพสิทธิผู้อื่น ความมีเหตุผล การเคารพกติกาของสังคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีความเสียสละ มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

2) การเป็นคนเก่ง หมายถึง เก่งในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนี้

(1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการพัฒนาทักษะการคิด รู้จักการวิเคราะห์ จำแนก และจัดลำดับความสำคัญ มีทักษะในการแก้ปัญหา บุคคลเหล่านี้สังเกตได้จากรู้แหล่งข้อมูลและวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย สามารถรวบรวมข้อมูล

(2) การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยการพัฒนาทักษะการจัดการ สังเกตได้จาก

- ความสามารถในการวางแผน คือ รู้จักวิเคราะห์งาน ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กำหนดขั้นตอนในการทำงาน

- ความสามารถในการปฏิบัติงาน คือ รู้จักประสานงาน ทำงานเป็นระบบตามแผน คือ การติดตามงานอย่างเป็นระบบ ประเมินผลและปรับปรุงงาน สรุปผลงาน

- มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการ คือ เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม เลือกใช้วิธีการตัดสินใจได้เหมาะสม ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทักษะการวิเคราะห์ การพัฒนา ความเข้าใจและความรู้สึกของผู้อื่นสังเกตได้จากมองเห็นจุดเด่นและจุดด้อยของตนเอง สามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง เห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง รู้จักประมาณตน รู้จักเห็นใจผู้อื่น รู้จักการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

3) มีความสุข หมายถึง มีความสุขกายและมีความสุขใจ ซึ่งประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ พักผ่อนเพียงพอ รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และสะอาดรักษาสุขภาพ ปฏิบัติตนป้องกันโรคภัย รู้จักป้องกันอันตราย ละเว้นสิ่งเสพติด มีความสุขใจ มีพฤติกรรม ประกอบด้วย ความเชื่อมั่น และสามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง มีความรักและไว้วางใจผู้อื่นอย่างจริงใจ รู้จักมองโลกในแง่ดี อารมณ์แจ่มใสมีจิตใจที่มั่นคงไม่วิตกกังวลและความตึงเครียดสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบได้ด้วยจิตใจที่มั่นคงรักและไว้วางใจผู้อื่นอย่างจริงใจ ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2541, น. 9 – 10) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยในอนาคตไว้ว่า คนไทยจะมีพัฒนาการสมวัย มีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์มีสุขนิสัยที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์อันดี ความเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ทักษะทางเทคนิค สามารถใช้เครื่องมือและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว ที่สำคัญควรต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างผสมผสานในลักษณะต่างชั่วมิติต่าง ๆ เพื่อหาจุดที่สมดุลระหว่างคุณลักษณะ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และสังคมโลกในอนาคต ดังนี้

- 1) การเป็นผู้นำ ที่ดีและการเป็นผู้ตามที่ดี
- 2) การรักธรรมชาติ ศิลปะและการรักวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
- 3) การมีชีวิตรู้จักพอและการมีชีวิตแข่งขันกันเอาตัวรอดเพื่อประโยชน์สูงสุด
- 4) การร่วมมือกัน และการแข่งขันกัน
- 5) ค่านิยมความเสมอภาค และค่านิยมเกื้อกูล มุ่งประโยชน์ส่วนตน
- 6) การเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าของวิทยาการสมัยใหม่
- 7) การอยากเรียนรู้ และการอยากเรียนเพื่อปัญญา เพื่ออาชีพ
- 8) การเรียนรู้ลึกซึ้งและการเรียนรู้กว้างขวางหลายสาขา รู้รอบตัว
- 9) การวางแผนวัฒนธรรมไทยและการรับวัฒนธรรมต่างชาติ
- 10) ความสามารถในการทำงานเป็นทีม และความเป็นปัจเจกชน

พิชัย บุญมาหนองคู ศิริ ถีอาสนา และวุฒิกกร สายแก้ว (2557, น. 52) ได้กล่าวไว้ว่า นักเรียนและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียนทั้งความรู้ และคุณธรรม การปลูกฝังบ่มเพาะให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรม จำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก และเป็นไปตามธรรมชาติ การหล่อหลอมต้องอาศัยระยะเวลา มีความอดทน และต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ ได้ปฏิบัติ และพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างปัญญาโดยใช้หลักเมตตาธรรมในการดำรงชีวิต

อัครา ประเสริฐสิน (2558, น. 57) ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วย ดังพระราชบัญญัติการจัดการศึกษามাত্রา 8 และมาตรา 25 ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน และในมาตรา 66 ได้กล่าวถึงการพัฒนาผู้เรียนเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่องด้วยตนเองตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาให้คนเป็นคนที่มีสมบูรณ์และสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ

จำเนียร แสงเสนา และวิทยา จันทร์ศิลา (2561, น. 26) ได้กล่าวไว้ว่า การขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะส่งผลกระทบต่อบุคคลคือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ก่อปัญหาด้านอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท การขโมย สิ่งเสพติด การประทุษร้ายต่อชีวิต และทรัพย์สิน ชุมชนอ่อนแอ การสร้างเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่ต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รู้จักแบ่งปัน มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีจิตสาธารณะ มีความรักชาติ ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควรเริ่มจากเด็กในวัยเรียนเพราะเป็นวัยที่จะเรียนรู้และจดจำได้ง่าย

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ต้องการฝึกให้บุคคลหรือผู้เรียนมีคุณธรรมและมีทักษะ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และไม่เป็นปัญหาต่อสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างเป็นปกติสุข คุณลักษณะอันพึงประสงค์จะทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการสมวัย มีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ทักษะทางเทคนิค สามารถใช้เครื่องมือและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว ที่สำคัญคือมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างผสมผสานในลักษณะต่างชั่วมิติต่าง ๆ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะความสามารถ ตลอดจนพฤติกรรมที่แสดงออกสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

พือาเจต์ (Piaget, 1974, p. 34) กล่าวว่า ความเชื่อที่ว่า คุณลักษณะเป็นเรื่องของลักษณะบางประการของบุคลิกภาพ ดังนั้นการพัฒนาคุณลักษณะหรือจริยธรรมเป็นเรื่องของจิตใต้สำนึกซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้มาตั้งแต่อายุ 2 – 3 ขวบ พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลมาจากการที่ตัวเด็กได้ร่วมคบหาสมาคมกับผู้อื่นมากกว่าที่จะเป็นผลโดยตรงจากการพัฒนาการทางร่างกายและทางประสาทหรือเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอนของพ่อ แม่ ครู และผู้ใหญ่ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจต์

(Piaget) อธิบายว่า การฝึกหัดอบรมและระเบียบวินัยจากทางบ้านเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของเด็กที่เขาได้รับรู้ เด็กจะยอมรับเอาความเชื่อค่านิยมต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ก็ต่อเมื่อเขาได้เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ได้ใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นซึ่งเป็นผลที่เขาได้มีส่วนร่วมทางสังคมและได้แสดงบทบาท เด็กจะต้องสวมบทบาทของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน จึงจะทำให้เข้าใจผู้อื่นอย่างชนิดเอาใจเขามาใส่ใจเรา เด็กจะต้องฝึกหัดคิดพิจารณาไตร่ตรองสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิหน้าที่ และการแลกเปลี่ยนกัน และกัน หยั่งถึงจิตใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น พิอาเจต์ (Piaget) ยังกล่าวอีกว่า พัฒนาการรับรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของเด็กที่ได้ศึกษามี 4 ระยะ คือ

1) ระยะที่ 1 คือ ระยะเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 2 ขวบ เป็นระยะที่เด็กเรียนรู้จากการสัมผัส เคลื่อนไหวอย่างไม่มีจุดหมาย ไม่มีความสนใจ ตั้งใจในระยะเวลานาน การเคลื่อนไหวร่างกายเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งมาถึงการเคลื่อนไหวอย่างมีจุดหมาย ซึ่งในระยะนี้เด็กไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใด ๆ ในการเล่น แต่เริ่มแสดงความพอใจในกิจกรรมที่ทำเสมอ ทำซ้ำ ๆ กัน

2) ระยะที่ 2 คือ ระหว่างอายุ 2 – 5 ขวบ ระยะนี้เด็กถือตนเองเป็นศูนย์กลาง เด็กชอบเล่นตามลำพังและอยู่ในระยะกำลังเลียนแบบและหัดพูด แม้ว่าจะเล่นกับเพื่อน แต่ก็อยู่ในลักษณะต่างคนต่างเล่น ไม่ได้ใช้กฎเกณฑ์ร่วมกัน เด็กยังไม่สามารถแยกความคิดของตนจากผู้อื่น ไม่สามารถนำความคิดของผู้อื่นมาพิจารณาเปรียบเทียบของตน เด็กถูกบังคับให้ยอมรับกฎเกณฑ์ระเบียบจากภายนอกจากผู้ใหญ่และเด็กรู้สึกว่าเขาไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ อ่อนแอกว่าและไม่รู้ว่าเขาแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร

3) ระยะที่ 3 คือ ช่วงอายุระหว่าง 6 – 8 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความร่วมมือกัน เด็กวัยนี้ชอบเล่นกับผู้อื่น ความพอใจในการเล่นไม่ใช่เพื่อความต้องการที่จะออกกำลังกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวอย่างเดียวหรือไม่ใช่เพื่อการอยู่ในโลกแห่งจินตนาการของตนเองตามลำพัง แต่เพื่อความพอใจทางสังคม การตกลงแบ่งปันกันระหว่างเพื่อน ความจงรักภักดีต่อพวกพ้องและไม่ใช่ว่าการเล่นที่ต้องเอาชนะเพียงอย่างเดียว ระยะนี้เด็กมองเห็นแล้วว่ากฎเป็นเพียงข้อตกลง

4) ระยะที่ 4 คือ ช่วงอายุระหว่าง 10 – 12 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความเข้าใจในกฎดีขึ้น ชอบอภิปรายเพื่อหาข้อตกลงในหลักเกณฑ์ การเล่นเพื่อให้สนุกสนาน มีความสลับซับซ้อน กฎเป็นสิ่งที่เปลี่ยนได้และเห็นคุณค่าในการพิสูจน์

ตามทัศนะของ พิอาเจต์ (Piaget) การพัฒนาความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับกฎนี้ เด็กในช่วงระยะที่ 3 เรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พัฒนาการอายุระหว่าง 6 – 8 ปี ต้องมาจากการติดต่อสมาคมร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับเพื่อนฝูงกับบุคคลภายนอกในสังคมที่กว้างออกไป ซึ่งจะทำให้เด็กต้องคิดถึงเหตุผล ไม่เข้าข้างตนเอง เมื่อเข้าใจหลักการเปลี่ยนแปลงตอบแทนกัน จะทำให้เข้าใจหลักสัมพันธ์กับผู้อื่น และเด็กวัยนี้ชอบทดลองพิสูจน์และขอคืบหาเป็นระยะที่เขา กำลังพัฒนาสติปัญญา สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องใช้กิจกรรมเพื่อกระตุ้น ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม

โคห์ลเบิร์ก (Kohlberg, 2000, p. 35) เป็นนักจิตวิทยาปัญญานิยมตามทฤษฎีของเขากล่าวว่า ความเจริญทางจิตใจของบุคคลนั้นมีส่วนสัมพันธ์อย่างมากกับความเจริญทางสติปัญญา เหตุผลและอารมณ์ ฉะนั้นการศึกษาให้เข้าใจถึงเหตุผลที่บุคคลใช้เป็นหลักในการตัดสินใจพิจารณาที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมทำให้เราทราบระดับความเจริญทางจริยธรรมของบุคคลนั้น

อาจทำให้ทราบและสามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลนั้น และอาจทำให้ทราบและสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์แต่ละชนิดได้ โคห์ลเบิร์ก (Kohlberg) เชื่อว่า คุณลักษณะหรือจริยธรรมไม่สามารถสร้างได้เพียงภายใน 1 วัน คนจะดีได้ด้วยการสร้างเสริมและสะสมความรู้จากสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการอันยาวนานตามความสามารถของวุฒิภาวะ เขาได้ศึกษาจริยธรรมด้วยวิธีการศึกษาระยะยาว คือ การศึกษาที่ใช้ช่วงเวลาเป็นระยะยาวในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์และการศึกษาด้วยวิธีภาคตัดขวาง คือ เปรียบเทียบข้ามกลุ่มอายุกลุ่มตัวอย่าง โคห์ลเบิร์ก (Kohlberg) ได้สรุปโดยจัดระดับของพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับจะมี 2 ขั้น คือ รวมเป็น 6 ขั้น ดังนี้

- 1) ระดับก่อนเกณฑ์ (อายุประมาณ 2 – 12 ปี)
 - (1) ขั้นที่ 1 ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
 - (2) ขั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
- 2) ระดับเกณฑ์สังคม (อายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไปโดยประมาณ)
 - (1) ขั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
 - (2) ขั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
- 3) ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 20 ปี ขึ้นไป)
 - (1) ขั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ
- 4) ขั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

โคห์ลเบิร์ก (Kohlberg) มีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์ที่คนเราใช้ตัดสินความถูกผิดของการกระทำจะพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากต่ำไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละ 1 ขั้นไม่มีการย้อน ไม่มีการข้ามขั้นและไม่มีการเร่งขึ้นตามธรรมชาติของโคห์ลเบิร์ก (Kohlberg) คุณลักษณะหรือจริยธรรมแต่ละขั้นจะเป็นผลของการคิดไตร่ตรอง ในการคิดไตร่ตรองจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่นำมาพิจารณา ส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากการฟังธรรมชาติของผู้อื่น ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน 1 ขั้น หากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มีความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน ความรู้สึกไม่สมดุลก็จะเกิดขึ้น ทำให้ผู้ตกอยู่ในสภาพที่ไม่สมดุลต้องปรับตัวเองโดยการสำรวจและจัดระเบียบตามความคิดเป็นโครงสร้างทางความคิดใหม่ ซึ่งแตกต่างจากเดิม กระบวนการจำแนกและการบูรณาการจึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรมผลของกระบวนการนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ซึ่งมาแทนที่ความเข้าใจเก่า จริยธรรมใหม่นี้อยู่ในขั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

พีค และ ฮาวิกเฮิร์ท (Peak and Havighurst, 2004, p. 23) เสนอแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยของตนเอง เชื่อว่า การควบคุมของอีโก้และการควบคุมของซูเปอร์อีโก้ร่วมกันทำให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล บุคคลแต่ละบุคคลจะมีพลังควบคุมอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ในระดับที่ไม่เท่ากันอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในระดับไม่เท่ากัน ทำให้ควบคุมตนเองแตกต่างกันจะเห็นได้ว่าการพัฒนาความมีวินัยของตนเองของ Peak and Havighurst ใช้ความรู้ทางจริยธรรมมาช่วยในการสร้างพลังควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มี

วุฒิภาวะทางจิตสำนึกที่สมบูรณ์และมีการควบคุมตนเองจนสามารถสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในตนเองอย่างเหมาะสม

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้างต้น สรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพียาเจต์ (Piaget) เชื่อว่า การฝึกหัดอบรมและระเบียบวินัยจากทางบ้านเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของเด็กที่เขาได้รับรู้ เด็กจะยอมรับเอาความเชื่อค่านิยมต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ก็ต่อเมื่อเขาได้เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ส่วนโคลบลเบิร์ก (Kohlberg) เชื่อว่า ความเจริญทางจิตใจของบุคคลนั้นมีส่วนสัมพันธ์อยู่มากกับความเจริญทางสติปัญญา เหตุผลและอารมณ์ และคุณลักษณะหรือจริยธรรมไม่สามารถสร้างได้เพียงภายใน 1 วัน คนจะดีได้ด้วยการสร้างเสริมและสะสมความรู้จากสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการอันยาวนานตามความสามารถของวุฒิภาวะ ในขณะที่ พิค และ ฮาวิกเฮิร์ท (Peak and Havighurst) เชื่อว่า การควบคุมของอีโก้และการควบคุมของซูเปอร์อีโก้ร่วมกันทำให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล บุคคลแต่ละบุคคลจะมีพลังควบคุมอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ในระดับที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในระดับไม่เท่ากัน ทำให้ควบคุมตนเองแตกต่างกัน

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ผู้เรียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว

คู่มือการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข พุทธศักราช 2559 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. คำนำ) กล่าวว่า การพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ห่างไกลจากยาเสพติด สื่อลามกอนาจาร เกมออนไลน์ การพนัน และการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่สังคมไม่ยอมรับ ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้สถานศึกษาทุกแห่ง ดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและอบายมุข

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ผู้เรียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว จึงหมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ห่างไกลจากยาเสพติด สื่อลามกอนาจาร เกมออนไลน์ การพนัน และการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่สังคมไม่ยอมรับ และในการวิจัยการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ครั้งนี้ได้กำหนดจุดประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมสถานศึกษาสีขาวไว้ ดังนี้

- 1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ สถานศึกษาสีขาวของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย
- 2) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงจากพิษภัยของสารเสพติดทั้งด้านสุขภาพ กฎหมาย และการป้องกันตนเองจากการหลงผิด
- 3) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงจากการเล่นการพนัน/เกม

- 4) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงจากการหมกมุ่นและเสพติดสื่อลามก
- 5) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกผิดเมื่อมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมทางเพศจากผลการเสพติดสื่อลามก
- 6) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิธีหลีกเลี่ยง และดูแลตนเองให้ปลอดภัย จากอุบัติเหตุ ความรุนแรง หรือการทะเลาะวิวาท
- 7) เพื่อให้ผู้เรียนรู้วิธีปฐมพยาบาลได้เมื่อเกิดอุบัติเหตุเล็กน้อย และดูแลช่วยเหลือผู้อื่นได้เหมาะสมตามวัย
- 8) เพื่อให้ผู้เรียนรู้วิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งมอมเมาและอบายมุขทุกประเภท
- 9) เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ในการจัดกิจกรรมต่อต้านอบายมุข สิ่งมอมเมา ความรุนแรง และปัญหาทางเพศร่วมกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกอย่างเต็มที่
- 10) เพื่อให้ผู้เรียนพึงพอใจต่อคุณลักษณะของตนเอง ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่ดีที่ชอบที่พอใจหรือที่ประทับใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้รับ โดยสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ บุคคลทุกคนที่มีความต้องการหลายสิ่งหลายอย่างและมีความต้องการหลายระดับ ซึ่งหากได้รับการตอบสนองก็จะเกิดความพึงพอใจ

อรรถัย บุญช่วย (2544, น. 10) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกและทัศนคติของบุคคลอันเนื่องมาจากสิ่งเร้าและแรงจูงใจ ซึ่งจะปรากฏออกมาทางพฤติกรรมโดยแสดงออกมาในลักษณะของความชอบ ความพึงพอใจที่จะเลือก สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

วรารณ ช้วนุกิจ (2544, น. 8) ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเนื่องมาจากความสำเร็จ ความประสงค์ที่ตนคาดหวังไว้ เป็นความรู้สึกที่ปรับเปลี่ยนได้เสมอขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ช่วงเวลาในขณะนั้น ๆ ความพึงพอใจเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ สามารถกระตุ้นให้เกิดความภูมิใจ มั่นใจ

ศุภสิริ โสมาเกต (2544, น. 49) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงาน หรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพอใจในการเรียนรู้ จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนและต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

อุทัยพรรณ สุดใจ (2544, น. 7) ให้ความหมายความพึงพอใจว่าหมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาจเป็นไปในเชิงประเมินค่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือลบ

อานนท์ กระบอกโท (2546, น. 33) ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือเจตคติที่มีต่อการทำงานนั้น เช่น ความรู้สึกรัก ความรู้สึกชอบ ภูมิใจ สุขใจ เต็มใจ และยินดี จะมีผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละ อุทิศร่างกายแรงใจ และสติปัญญาให้แก่งานอย่างแท้จริง

พันทิพา ปัจจกะตา (2549, น. 85) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง ความรู้สึกชอบ ส่วนตัวของบุคคลต่อการปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติ

กู๊ด (Good, 1973, p. 320) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจว่า หมายถึง คุณภาพหรือสภาพระดับความพึงพอใจของบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ ทศนคติของบุคคลหรืองานนั้น ๆ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ รัก สนใจ ภูมิใจต่อการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลงได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์หรือตามเป้าหมาย ดังนั้นความพึงพอใจจึงส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่พึงพอใจนั้นให้สำเร็จได้

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

การปฏิบัติงานจะเกิดความพึงพอใจต่อการทำงานนั้นมากน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในการทำงานที่มีอยู่ การสร้างสิ่งจูงใจหรือสิ่งกระตุ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งมาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างถึงในศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545, น. 87) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (hierarchy of needs) นับว่าเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานสมมติที่ว่า มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ความต้องการสิ่งอื่น ๆ ก็จะเกิดมาอีก ความต้องการของคนเราอาจจะซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจยังไม่ทันหมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นได้ ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ

2) ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) ความมั่นคงในชีวิตทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้าอบอุ่นใจ

3) ความต้องการทางสังคม (social needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรม ต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4) ความต้องการมีฐาน (esteem needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียงอยากให้บุคคลยกย่องสรรเสริญตนเอง อยากมีความเป็นอิสระเสรี

5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต (self-actualization needs) ความต้องการในระดับสูง อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเป็นไปได้ยาก

ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นมีความต้องการและช่วยให้ผู้บริหารได้เข้าใจถึงความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาว่ามีความต้องการอะไรบ้าง ซึ่งทำให้ผู้บริหารพิจารณาตอบสนองความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างถูกต้อง จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เฮอริเบิร์ก (Herzberg, 1959, p. 113 - 115 อ้างถึงใน ศุภสิริ โสมาเกต, 2544, น. 49) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ซึ่งได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ

- 1) ปัจจัยการกระตุ้น (motivation factors)
- 2) ปัจจัยค้ำจุน (hygiene factors)

ซึ่งปัจจัยทั้งสองเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงานและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน การดำเนินกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้สั่งการหรือผู้อำนวยการหรือให้คำแนะนำปรึกษาจึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีแนวคิดพื้นฐานที่ต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

1) ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน การตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง

2) ผลการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจ และผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสมซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่ผลตอบแทนการตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัลหรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งออกเป็นผลตอบแทนภายในและผลตอบแทนภายนอก โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้ว ความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้นจากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว ผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายในเป็นผลด้านความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอกเป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับค่ายกย่องชมเชยจากผู้บริหาร หรือแม้แต่การได้รับรางวัลจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ที่น่าพอใจ

สรุปว่า จากแนวคิดดังกล่าว ผู้บริหารที่ต้องการให้กิจกรรมที่ต้องการดำเนินการบรรลุผลสำเร็จจะต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานให้มีแรงจูงใจ และให้การทำกิจกรรมนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ของเป้าหมาย การจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และผลการปฏิบัติงานจะมีความสัมพันธ์กันในทางบวกนั้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ ความพอใจ ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และผู้ปฏิบัติงานได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ

บริบทและการบริหารสถานศึกษาสีขาว ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

1. ประวัติความเป็นมาของสถานศึกษา

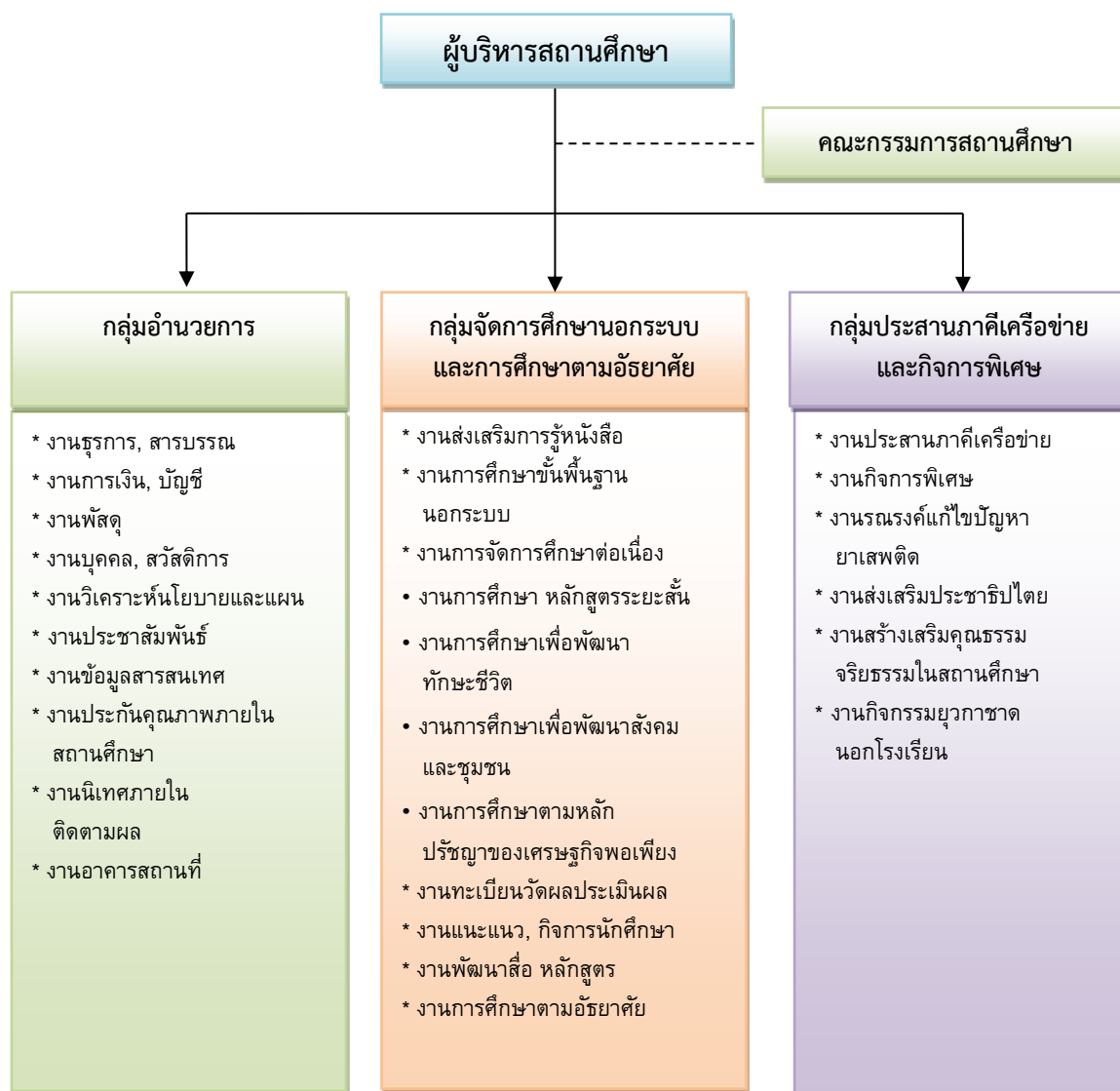
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี จัดสร้างขึ้นตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการจัดสร้างศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน/กึ่งอำเภอ ลงวันที่ 27 สิงหาคม 2536 โดยได้ใช้ชื่อสถานศึกษาว่า “ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนกึ่งอำเภอด่านมะขามเตี้ย” ซึ่งมีนายประเสริฐ จินดารัตน์ เป็นหัวหน้าศูนย์ในขณะนั้น

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ มีพื้นที่ 1.2 ไร่ อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลด่านมะขามเตี้ย และอยู่ติดกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ เช่น ที่ว่าการอำเภอด่านมะขามเตี้ย สถานีตำรวจอำเภอด่านมะขามเตี้ย

เทศบาลตำบลด่านมะขามเตี้ย และเกษตรอำเภอด่านมะขามเตี้ย และอยู่ร่วมกับห้องสมุดประชาชนอำเภอด่านมะขามเตี้ย ในปีพ.ศ. 2549 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย ได้สร้างสำนักงานอาคารชั่วคราวแยกออกจากห้องสมุดประชาชนอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 6 เมตร โดยคณะศิษย์เก่าและคณะกรรมการนักศึกษาได้จัดผ้าป่าการศึกษา นอกโรงเรียน เพื่อนำงบประมาณที่ได้มาใช้สำหรับเป็นเงินสมทบกับเงินรายได้ของสถานศึกษาจัดสร้างสำนักงานอาคารชั่วคราวขึ้น

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ขึ้น และประกาศเปลี่ยนแปลงชื่อสถานศึกษาเป็น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย เรียกชื่อย่อว่า “กศน. อำเภอด่านมะขามเตี้ย” สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ จนถึงปัจจุบัน

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลด่านมะขามเตี้ย อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71260 ปัจจุบันมีนางขวัญตา ดอนศรีจันทร์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย แบ่งโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการ กลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และกลุ่มประสานภาคีเครือข่ายและกิจการพิเศษ ดังแผนผังในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

ในส่วนของจำนวนบุคลากรและผู้เรียนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี แสดงในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดบุคลากรศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ
ด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี (ข้อมูล ณ วันที่ 1 เมษายน 2564)

ตำแหน่ง	ชื่อ - สกุล	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา/วิชาเอก
ข้าราชการ			
ผู้บริหารสถานศึกษา	นางขวัญตา ดอนศรีจันทร์	ปริญญาโท	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
ครู	นางสาวเกศรา ชูพงษ์	ปริญญาตรี	บริหารธุรกิจ (การตลาด)
ครูผู้ช่วย	นางสาวสังขญา บุตรเพชร	ปริญญาตรี	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สัตวศาสตร์)
พนักงานราชการ			
1. ครูอาสาสมัคร การศึกษานอก โรงเรียน	1. นางสาวกัญจน์พร โมรา	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)
	2. นางสาวบำรุง พุทธา	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต (การจัดการทั่วไป)
	3. นายมานพ ฉิมพงษ์	ปริญญาตรี	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เทคโนโลยีอุตสาหกรรม ก่อสร้าง)
2. ครู กศน.ตำบล	1. นางสาวสุดารัตน์ เท้าเทียม	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต (การโรงแรม)
	2. นางสาวแสงอุษา ศรีรังสรรค์	ปริญญาตรี	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป)
	3. นางสาวธาริณี เอกฉันท์	ปริญญาตรี	ครุศาสตรบัณฑิต (ธุรกิจศึกษาบัญชี)
	4. นายสมเกียรติ วงศ์วัชรมงคล	ปริญญาโท	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
	5. นายอำนาจ แก่นแก้ว	ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต (การจัดการทั่วไป)
	6. นางสาวอักษร จุสั่น	ปริญญาตรี	ครุศาสตรบัณฑิต (ชีววิทยา)
จ้างเหมาบริการ บรรณารักษ์	นางสาวแพรวพรรณ กลั่นขำ	ปริญญาตรี	นิเทศศาสตร์ (การประชาสัมพันธ์)

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลผู้เรียนหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัด
กาญจนบุรี (ข้อมูล ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2564)

ระดับการศึกษา	จำนวนผู้เรียน (คน)		รวม (คน)	จำนวนผู้สอน (คน)
	ชาย	หญิง		
- ระดับประถมศึกษา	11	18	29	1
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	190	139	329	9
- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	188	189	282	10
รวม	389	346	735	10

2. บทบาทหน้าที่และภารกิจของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีสถานภาพเป็นสถานศึกษาในราชการบริหารส่วนกลางในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1) จัดและให้บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามความต้องการและสภาพปัญหาของท้องถิ่น

2) จัดและประสานงานให้มี กศน.ตำบลหน่วยจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นเครือข่ายการบริหารการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงและส่งเสริมให้ชุมชนจัดการศึกษาของตนเองในลักษณะ กศน.ตำบล เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาวางแผน และบริการการศึกษาต่อสมาชิกในชุมชนและระหว่างชุมชน

3) สนับสนุนสิ่งจำเป็นและสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนและบริการแก่กลุ่มเป้าหมาย

4) กำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จัดการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในอำเภอด่านมะขามเตี้ย ทั้งหมด 5 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษาพื้นฐาน
2. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต
4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
5. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยยึดชุมชนเป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้

ด้านประชากร โดยแยกออกเป็นจำนวนประชากรหญิง-ชาย และครัวเรือน ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของอำเภอด่านมะขามเตี้ย

ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	จำนวนครัวเรือน
ด่านมะขามเตี้ย	5,557	5,534	11,091	2,998
กลอนโต	3,826	3,915	7,741	2,317
จรเข้มเฝือก	5,245	5,185	10,430	2,890
หนองไผ่	1,942	2,018	3,960	1,264
รวม	16,570	16,642	33,222	9,469

ด้านภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มี ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอด่านมะขามเตี้ย

ชื่อภาคีเครือข่าย	ที่อยู่ / สถานที่ติดต่อ
โรงพยาบาลอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าโป่ง	ม.3 ต.จรเข้มเฝือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านยางเกาะ	ม.2 ต.กลอนโต อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองไผ่	ม.5 ต.หนองไผ่ อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองหญ้าปล้อง	ม.9 ต.จรเข้มเฝือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนบ้านหนองหญ้าปล้อง	ม.7 ต.จรเข้มเฝือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนบ้านหนองไผ่	ม.1 ต.หนองไผ่ อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนบ้านท่าพุ	ม.10 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนบ้านท่าแฉ	ม.5 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนอนุบาลด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
โรงเรียนด่านมะขามเตี้ยวิทยาคม	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
ที่ว่าการอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
สถานีตำรวจภูธรอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
พัฒนาชุมชนอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อภาคีเครือข่าย	ที่อยู่ / สถานที่ติดต่อ
เกษตรอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
สาธารณสุขอำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
ปศุสัตว์อำเภอด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
วัดด่านมะขามเตี้ย	ม.1 ต.ด่านมะขามเตี้ย อ.ด่านมะขามเตี้ย
วัดถ้ำอ่างหิน	ม.3 ต.จรเข้มเหือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
วัดท่าเสด็จ	ม.1 ต.จรเข้มเหือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
วัดถ้ำเขาชะอางค์	ม.5 ต.หนองไผ่ อ.ด่านมะขามเตี้ย
วัดหินแพ่นลำภาชี	ม.3 ต.หนองไผ่ อ.ด่านมะขามเตี้ย
ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์	ม.1 ต.จรเข้มเหือก อ.ด่านมะขามเตี้ย
ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร	ม.3 ต.หนองไผ่ อ.ด่านมะขามเตี้ย

การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสีขาว โดยใช้การบริหารคุณภาพด้วยวงจรเดมมิง (Deming: P-D-C-A) เป็นหลักในการบริหารงานร่วมกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย กำหนดเป้าหมาย คือ ความมุ่งมั่นทั้งในระดับบุคคล สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ มีการบริหารจัดการโดยสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในหน้าที่เอาใจใส่มุ่งมั่นให้งานที่รับผิดชอบให้สำเร็จบรรลุตามความมุ่งมั่น ร่วมรับผิดชอบในการกิจและเป้าหมายของหน่วยงานและองค์กร ทบทวนและปรับปรุงผลการดำเนินงาน และปฏิบัติซ้ำจนบรรลุความมุ่งมั่น สร้างการรับรู้ วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ สภาพปัญหา และสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก และมีการวางแผนเตรียมรับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเตรียมรับมือกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน รวม 5 โครงการรูปแบบการบริหารมีรายละเอียด ดังนี้

1. การบริหารคุณภาพด้วยวงจรเดมมิง (Deming: P-D-C-A) หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพขึ้น ประกอบด้วย

1) การวางแผน โดยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีการบริหารต่าง ๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสถานศึกษาสีขาว ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของวงจรในการดำเนินงาน โดยมีการวางแผนงาน เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติอย่างรอบคอบ รัดกุม เตรียมความพร้อมรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีแก่องค์กร

2) การดำเนินกิจกรรม โดยการที่ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีการบริหารดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบในการบริหาร ทั้งด้านโครงสร้าง รูปแบบ วิธีการดำเนินงานหรือการจัดระเบียบให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียว เพื่อผลรวมและการเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันและประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการแบ่งงานกันทำ (specialization) เน้นถึงความสำคัญที่ว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต้องเท่ากัน คือ ความเป็นระเบียบ ความมั่นคง ความคิดริเริ่ม และความสามัคคี และมีคุณลักษณะพร้อมความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบที่ดี

3) การติดตาม ประเมินผล โดยการที่ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีการบริหารอย่างมีเป้าหมาย มีข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูและบุคลากร เพื่อให้มีทิศทางในการดำเนินงานและสามารถประเมินผลในขั้นตอนสุดท้าย ผู้บริหารจะกำกับ ติดตามและประเมินผลเป็นระยะ และมีการสรุปและทบทวนความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาต่อการจัดการศึกษาว่าผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้เสียบรรลุความมุ่งหวังมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การประมวลสังเคราะห์และประเมินว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงควรเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง การประเมินความต้องการจำเป็นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางบวกและสร้างสรรค์

4) การแก้ไขและปรับปรุง โดยการที่ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย มีการให้บุคลากรและภาคีเครือข่ายเข้าร่วมประชุม เพื่อนำเสนอผลการปฏิบัติงานสถานศึกษาสีขาว การกำหนดให้ครู/บุคลากร และภาคีเครือข่ายร่วมปลูกฝัง สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับผู้เรียน หลังจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน มีการประชุม เพื่อสรุปผลการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อการแก้ไข ปรับปรุง และให้มีการวางแผนใหม่เมื่อผลการดำเนินงานระยะใดไม่บรรลุเป้าหมาย

โดยในการดำเนินงานของปีการศึกษา 2564 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย กำหนดให้

2. การบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการบริหารงานที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ได้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี โดยอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ จัดให้มีการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันและให้เป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน

3. โครงสร้างการดำเนินงานโดยใช้ PDCA สถานศึกษาได้กำหนดใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสีขาวในสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการ PDCA กำหนดเป้าหมาย คือ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ชุมชน และภาคีเครือข่าย ครอบคลุมทั้งสถานศึกษา ดังรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 5 รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอน	รายการดำเนินการ	ช่วงเวลา	ผู้มีส่วนร่วม	บทบาท/หน้าที่
P: Plan (วางแผน)	- จัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและภาคีเครือข่ายเพื่อวางแผนพัฒนาสถานศึกษาสีขาว	มิ.ย.-ก.ค.	- ผู้บริหาร - ครู - นักศึกษา - ผู้ปกครอง	- ผู้บริหาร: ประสานงานร่วม กำหนดเป้าหมาย

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ขั้นตอน	รายการดำเนินการ	ช่วงเวลา	ผู้มีส่วนร่วม	บทบาท/หน้าที่
	- สํารวจสภาพปัญหาและความต้องการจากผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน - จัดทำแผนปฏิบัติการ - แผนส่งเสริมคุณธรรม ความปลอดภัย ป้องกันยาเสพติด และจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานร่วมกัน		- สาธารณสุขอำเภอ - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - อสม./ตำรวจ	- ครู: ร่วมวางแผนกิจกรรม - ผู้ปกครอง/ภาคีเครือข่าย: เสนอความคิดเห็นสภาพปัญหา
D: Do (ดำเนินการ)	- จัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ กีฬา ดนตรี ศิลปะ อาชีพ คุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ - จัดกิจกรรมสถานศึกษาสีขาว เช่น เยาวชนรุ่นใหม่ห่างไกลยาเสพติด เยาวชนไทยหัวใจสีขาว เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดี - จัดกิจกรรมอบรม/ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ - จัดกิจกรรมสถานศึกษาปลอดภัย - สร้างระบบเฝ้าระวังร่วมกับภาคีเครือข่าย - จัดเวทีเสวนาแบบมีส่วนร่วม - จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน - จัดกิจกรรมระดมสมองเพื่อแสดงความคิดเห็นการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน	ส.ค.-ธ.ค.	- ผู้บริหาร - ครู/นักศึกษา - ชุมชน - อสม./ตำรวจ - ผู้นำศาสนา - สาธารณสุขอำเภอ - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - โรงเรียน - วัด - โรงพยาบาล - ผู้นำชุมชน	- ผู้บริหาร: อำนวยความสะดวกและให้ข้อเสนอแนะ - ครู: จัดกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมตามแผน - - นักศึกษา: เข้าร่วมกิจกรรม - ภาคีเครือข่าย: ให้ข้อมูลพื้นที่เสี่ยง/เฝ้าระวัง ร่วมดำเนินกิจกรรม
C: Check (ตรวจสอบ)	- ประเมินผลกิจกรรมเป็นรายเดือนโดยใช้แบบสังเกต แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ - จัดประชุมร่วมประเมินผลทุกไตรมาส - รับฟังข้อเสนอแนะจากนักศึกษาและชุมชน	ทุกสิ้นเดือนและทุกไตรมาส	- คณะกรรมการสถานศึกษา - นักศึกษา - ตัวแทนชุมชน	- คณะกรรมการ: ตรวจสอบผลลัพธ์ - นักศึกษา/ภาคีเครือข่าย : ให้ข้อมูลจากประสบการณ์
A: Act (ปรับปรุง/พัฒนา)	- วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน และปรับแผนในส่วนที่มีจุดอ่อน - สังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จและปัญหา - ประชุมวางแผนใหม่สำหรับปีการศึกษาถัดไป - เผยแพร่ผลงานนวัตกรรมผ่านเว็บไซต์/เวทีเครือข่าย กศน.	ม.ค.-มี.ค.	- ผู้บริหาร - ครู - ชุมชน - สำนักงาน กศน. จังหวัด	- ผู้บริหาร: สรุปบทเรียน/นำเสนอ - นโยบาย - ครู: นำผลประเมินไปปรับใช้- ภาคีเครือข่าย: ร่วมกำหนดแนวทางใหม่

4. ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการบริหารสถานศึกษาสีขาวแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย ทำให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอด่านมะขามเตี้ย ได้รับรางวัลเกียรติบัตร เกียรติยศ และผลงานดีเด่นของสถานศึกษา ต่อเนื่องในปีการศึกษา 2564 ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงผลรางวัล/เกียรติบัตรการเชิดชูเกียรติที่สถานศึกษาได้รับ

รางวัล/เกียรติบัตร การเชิดชูเกียรติที่สถานศึกษาได้รับ		ด้าน/เรื่อง	หน่วยงาน/ องค์กรที่มอบ
1	นางขวัญตา ดอนศรีจันทร์ ผู้อำนวยการ โล่รางวัลคนดีศรีกาญจน์	ผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น รางวัลคนดีศรีกาญจน์	ศึกษาธิการจังหวัด กาญจนบุรี
2	นางขวัญตา ดอนศรีจันทร์ ผู้อำนวยการ เกียรติบัตรผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น ระดับภาค	ผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น ระดับภาค ด้านการส่งเสริม การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม	สถาบันพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยภาคกลาง
3	นางขวัญตา ดอนศรีจันทร์ ผู้อำนวยการ เกียรติบัตรข้าราชการพลเรือนดีเด่น	ข้าราชการพลเรือนดีเด่น จังหวัดกาญจนบุรี	ผู้ว่าราชการจังหวัด กาญจนบุรี
4	สถานศึกษา	รางวัลเสมา ป.ป.ส.ประเภท ดีเด่นระดับทองให้กับ สถานศึกษาผ่านการประเมิน โครงการสถานศึกษา ปลอดภัยเสพติด	รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ
5	นางขวัญตา ดอนศรีจันทร์ ผู้อำนวยการ เกียรติบัตรผู้บริหารสถานศึกษา		
6	นายสมเกียรติ วงศ์วัชรมงคล ครู เกียรติบัตรครูผู้ปฏิบัติงาน		
7	สถานศึกษา “เกียรติบัตรรางวัลส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด”	ส่งเสริมสนับสนุนการจัด กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด	ที่ว่าการอำเภอ ด่านมะขามเตี้ย
8	นางสาวสุดารัตน์ ชุ่มชื่น นักศึกษา โล่เกียรติคุณ/เกียรติบัตร รางวัลเด็กและ เยาวชนดีเด่น	เด็กและเยาวชนดีเด่น	นายกรัฐมนตรี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำผล สุพร (2559) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษาอำเภอบ้านบึง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนและครูผู้ปฏิบัติงานด้านป้องกันและแก้ไข

ปัญหาเสพติดในอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 จำนวน 59 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง .39-.75 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .80 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ทดสอบรายคู่ด้วยวิธีความแตกต่างน้อยที่สุด (Least significant difference: LSD) การคำนวณค่าน้ำหนัก (Weight score) และจัดอันดับ ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาและแนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย สามอันดับแรก คือ ด้านระบบป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติด ด้านระบบบริหารจัดการ และด้านระบบข้อมูล ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและจำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปฐมวดี ศรีชนะ (2559) การประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 18 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 9 คน ผู้แทนนักเรียน จำนวน 60 คน ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 60 คน ผู้แทนผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 159 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา ได้แก่ 1) ด้านการป้องกัน 2) ด้านการเฝ้าระวัง 3) ด้านการค้นหา 4) ด้านการบริหารจัดการ และ 5) ด้านการรักษา ตามลำดับ

2. การประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยเสพติดและอบายมุขของโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาพรวมของแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านผลผลิต (Product) 4) ด้านกระบวนการ (Process) และ 5) ด้านผลกระทบ (Impact) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดลงมา มีดังนี้

2.1 ด้านบริบท ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่าการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุข และมีห้องปฏิบัติการกิจกรรมมากที่สุด รองลงมา คือ การนำข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันและเอกสารที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวางแผนดำเนินงานโครงการได้เหมาะสม และการนำนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการป้องกันสารเสพติด อบรมของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการดำเนินโครงการได้เหมาะสมน้อยที่สุด

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้า ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า บุคลากรมีความรู้ความสามารถเพียงพอจากการส่งบุคลากรออกไปศึกษาดูงานหรืออบรม สัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการในการดำเนินโครงการมากที่สุด รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการทุกฝ่ายเพื่อกำหนดแผนงานเป็นไปตามขั้นตอนโดยมีการศึกษานโยบาย จัดประชุม กำหนดแนวทางการดำเนินงานและกำหนดบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละฝ่าย และมีการจัดหา/ จัดซื้อสื่อ เอกสาร วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ใช้ในการดำเนินโครงการอย่างครบถ้วน เพียงพอความพร้อมใช้และสะดวกต่อการขอใช้บริการน้อยที่สุด

2.3 ด้านกระบวนการ ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า สถานศึกษามีข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมากที่สุด รองลงมา คือ สถานศึกษามีการสุ่มตรวจปัสสาวะนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ กลุ่มเสพ/ กลุ่มติด และมีการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงน้อยที่สุด

2.4 ด้านผลผลิต ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า สถานศึกษามีข้อมูลนักเรียนรายบุคคลมากที่สุด รองลงมา คือ สถานศึกษามีการสุ่มตรวจปัสสาวะนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ กลุ่มเสพ/ กลุ่มติด และการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ชุมชนและโรงเรียนเพื่อสอดส่องดูแล และแก้ไขปัญหายาเสพติดน้อยที่สุด

2.5 ด้านผลกระทบ ในภาพรวมโรงเรียนประสานมิตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติด และอบายมุขที่ดีและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า นักเรียนมีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทางสร้างสรรค์ต่าง ๆ ตามกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมา คือ ผู้ปกครองและชุมชนมีความเชื่อถือ และมีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษาและปัญหายาเสพติด และอบายมุขในชุมชนลดลงน้อยที่สุด

โตมร โอริส และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2560) ทำการศึกษาการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดของกองทัพบกตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่มี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดของกองทัพบกตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (2) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดของกองทัพบกตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน และ (3) ยุทธศาสตร์ของแนวทาง การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดของกองทัพบกตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืนเพื่อให้ได้ข้อมูลจากประชากรเป็นจำนวนมาก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การหาค่าความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม ที่ระดับ 0.88 ประชากร คือ ทหารกองประจำการทั้งหมดที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในศูนย์การทหารปืนใหญ่ กองทัพบก ซึ่งมีจำนวน 1,087 คน โดยนำประชากรทั้งหมดดังกล่าวมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืน มาได้ 1,000 คน คิดเป็นร้อยละ 92.00 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ในรูปตารางหรือนำเสนอในตาราง รวมทั้งใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าการถดถอยพหุคูณ และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพมีการสัมภาษณ์แนวลึกเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกโดยใช้แนวคิดสโนว์บอล โดยใช้แบบสัมภาษณ์แนวลึกที่มีโครงสร้างและเป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว จากนั้น จึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลไว้ในตาราง พร้อมคำบรรยายใต้ตาราง ผลการศึกษาพบว่า (1) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่สำคัญคือ กองทัพบกจัดการฝึกอบรมทหารกองประจำการเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดโดยใช้เครือข่ายไม่มากเท่าที่ควร อีกทั้งกองทัพบกขาดยุทธศาสตร์ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (2) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่สำคัญคือ กองทัพบกควรจัดการฝึกอบรมทหารกองประจำการโดยใช้เครือข่ายภายในที่มีอยู่ และ (3) กองทัพบกควรกำหนดยุทธศาสตร์ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการเพื่อป้องกันยาเสพติดของกองทัพบกตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน ที่จัดแบ่งเป็น 5 ด้าน

ยุพิน บัวคอม, พิมพ์า หาญวัฒนะชัย และสุบิน ไชยยะ (2560) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติด และอบายมุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดลำพูน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วย โครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดลำพูน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูในสังกัด สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดลำพูน รวมทั้งสิ้น 107 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติด และอบายมุข ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดลำพูน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.60) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.58) รองลงมา คือ มาตรฐานด้านการเฝ้าระวัง ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.58) และมาตรฐานด้าน การป้องกัน ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.57) มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มาตรฐานด้านการรักษา ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.63)

กัญญารัตน์ นามวิเศษ (2561) ศึกษาแบบบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) สังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม 2) การพัฒนาคู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม 3) ทดลองใช้คู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม และ 4) เพื่อเผยแพร่คู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองคูดอนเปื่อยภาคีเครือข่าย และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 138 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ คู่มือแบบประเมิน แบบวัดทัศนคติ และแบบสอบถามการยอมรับคู่มือ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบ 7 ส่วน ได้แก่ นโยบายภาครัฐ กระบวน การบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาว หลักการ ทฤษฎี กรอบสถานศึกษาสีขาว ตัวชี้วัดความสำเร็จ ผู้มีส่วนร่วม และปัจจัยสู่ความสำเร็จ มีกระบวนการ 4 ขั้น คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นตรวจสอบและขั้นสะท้อนผล ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) คู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวมีองค์ประกอบ 7 ตอน ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อความเหมาะสมของคู่มืออยู่ในระดับมากที่สุด 3) ทัศนคติด้านการรับรู้ต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขแบบมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมากที่สุด ทัศนคติด้านการปฏิบัติตามการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาว อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาวอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินห้องเรียนสีขาวอยู่ในระดับมากที่สุด 4) การยอมรับคู่มือการบริหารจัดการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุขอยู่ในระดับมากที่สุด

ธรินทร์รัชฎ์ ทองสุข และภัทรพร ผลธรรมปาไลต์ (2561) ได้ศึกษาโครงการการส่งเสริมให้นักเรียนปลอดยาเสพติดและอบายมุข โดยใช้กลยุทธ์ BANHUAIRET Model โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนปลอดยาเสพติดและอบายมุขโดยใช้กลยุทธ์ BANHUAIRET Model เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมนักเรียนทุกคนปลอดยาเสพติด อบายมุข และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริม ให้นักเรียน ทุกคนปลอดยาเสพติดและอบายมุข มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ **ขั้นเตรียมการ** 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาจากการประชุมครูประจำชั้น แล้วนำมาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา 2) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ปัญหาของนักเรียน 3) ประชุมวางแผนร่วมกับครูประจำชั้น เพื่อทำความเข้าใจนโยบายสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข 4) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการตามโครงการและมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบเพื่อกำหนดกิจกรรมส่งเสริมที่เหมาะสมกับนักเรียนจัดทำรายละเอียดโครงการเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณาอนุมัติ 5) สร้างเครื่องมือประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้แก่ แบบสอบถาม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของครู นักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและอบายมุข **ขั้นดำเนินการ** 1) ประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้แก่คณะครูผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม 2) ประชาสัมพันธ์โครงการและรายละเอียดของกิจกรรมตามโครงการให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ 3) จัดทำปฏิทินกิจกรรมตามโครงการ 4) ดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้นักเรียนปลอดยาเสพติดและอบายมุข

5) ประสานงาน ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรม 6) กำกับ ติดตาม นิเทศและประเมินโครงการเป็นระยะ ต่อเนื่อง **ขั้นประเมินผล** 1) ประชุมคณะครูเพื่อกำหนด หลักเกณฑ์ ขั้นตอนและวิธีการประเมินผล 2) ครูประจำชั้นรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินนักเรียน 3) จัดทำเครื่องมือประเมินผลวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ 4) สรุปผลการดำเนินการตามโครงการ 5) รายงานผลการดำเนินการกิจกรรม 6) วิเคราะห์ สรุป รายงานผลการประเมินโครงการ ผลสำเร็จของ การดำเนินงาน โรงเรียนบ้านห้วยเร้ง ได้ดำเนินการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมให้นักเรียนปลอดภัยเสพติด และอบายมุขโดยกลยุทธ์ BANHUAIRET Model ก่อเกิดความสำเร็จดังนี้ นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยเร้ง ทุกคนปลอดภัยเสพติดและอบายมุข ในการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้นักเรียนปลอดภัย เสพติดและอบายมุข อยู่ระดับมาก ส่วนผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้นักเรียน ปลอดภัยเสพติดและอบายมุข มีความพึงพอใจในระดับมาก ประโยชน์ที่ได้รับนักเรียนได้รับการส่งเสริมให้ปลอดภัยเสพติด และอบายมุข ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงาน โรงเรียน ผู้บริหาร ครู ได้รับ รางวัลเชิดชูเกียรติเสมา ป.ป.ส.

รอง ปัญสังกา และคณะ (2561) ได้รายงานการวิจัยรูปแบบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็น โรงเรียนสีขาว ตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพความต้องการและแนวทางพัฒนา สถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน 2) สร้างและ พัฒนารูปแบบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) เพื่อทดลองใช้และประเมิน รูปแบบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียน สีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน วิธดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพความต้องการและแนวทางการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาว ตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา และ ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนสีขาว จำนวนทั้งสิ้น 312 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทาง ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ศึกษาพิเศษ จำนวน 1 คน และครูผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนสีขาว จำนวน 2 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 คน และตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาว ตาม แนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากร ทางการศึกษาของโรงเรียนสีขาว ที่ได้รับรางวัลโรงเรียนสีขาว ระดับเงิน จำนวน 3 โรงเรียนคือ โรงเรียนขนาดเล็ก 1 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 1 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน จำนวนทั้งหมด 105 คน ตรวจสอบความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ การพัฒนาศาสนสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตาม แนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบประเมิน และแบบทดสอบ

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการดำเนินงาน โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง รายการที่ปฏิบัติ มากที่สุด ได้แก่ ด้านป้องกัน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ การเฝ้าระวังและการค้นหา ตามลำดับ

และความต้องการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชา โดยรวมพบว่า มีความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมาก และด้านที่ต้องการพัฒนามากที่สุดคือการบริหารจัดการ ความเข้าใจ รองลงมา คือ การป้องกันและการค้นหา

2. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ลักษณะของรูปแบบเป็นการดำเนินงานเชิงระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) โดยมีผลย้อนกลับทุกขั้นตอน ซึ่ง กระบวนการพัฒนาประกอบด้วย

2.1 เข้าใจ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ (1) รู้จักวิเคราะห์ปัญหา และ (2) ศึกษาให้ประจักษ์

2.2 เข้าถึง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (1) ใช้หลักระเบิดจากข้างใน (2) แกะไขจากจุดเล็ก (3) ลงมือทำให้สำเร็จ (4) รู้ขอบเขตภูมิสังคม

2.3 พัฒนา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (1) ง่าย เหมาะสมเชื่อมโยงแนวทางแก้ไข (2) มีส่วนร่วม เกิดประโยชน์ส่วนรวม (3) รวบรวมนำมาสะท้อนผล (4) เผยให้คนเกิดแรงบันดาลใจ

3. ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และความเหมาะสม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาวตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า ด้านความรู้ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนแต่ละขนาด มีความรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก

รัตดาวัล พานาดา และคณะ (2562) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสีขาวเชิงพุทธบูรณาการ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากยาเสพติดและอบายมุขของผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสีขาว ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอนongหาน จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสีขาวเชิงพุทธบูรณาการ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอนongหาน จังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากยาเสพติดและอบายมุข นักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอนongหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ของผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสีขาว เชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอนongหาน จังหวัดอุดรธานี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 1,419 คน กลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 306 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซ์และมอร์แกน กลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการดำเนินการตามโครงการสถานศึกษาสีขาว และกลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงทดลอง จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากยาเสพติดและอบายมุขของผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษา

สืขาว 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษา สืขาวเชิงพุทธบูรณาการ 3) หลักสูตรค่ายพัฒนาทักษะชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples กำหนดระดับ นัยสำคัญที่ 0.05 ผลการวิจัย พบว่า (1) ผู้เรียนมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากยาเสพติดและอบายมุข โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ($\bar{X} = 2.63$) (2) รูปแบบการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสืขาวเชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ ค่ายพัฒนาทักษะชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วยกระบวนการจัดกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการ 8 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สร้างศรัทธาและความ เชื่อใจ ขั้นที่ 2 เสนอปัญหาและข้อสงสัย ขั้นที่ 3 สังเกต ขั้นที่ 4 สสำรวจและสัมผัส ขั้นที่ 5 สืบค้น ขั้นที่ 6 สังสมปัญหา ขั้นที่ 7 ขั้นสรุปและประเมินผล ขั้นที่ 8 ขั้นประยุกต์ใช้ (3) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากยาเสพติดและอบายมุขของผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสืขาวในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอหนองหาน ด้านกาย (กายภาวนา) ด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) และด้านจิตใจ (จิตภาวนา) จากการประเมินก่อนการพัฒนา นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 41.11 และผลการ ประเมินหลังการพัฒนา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 83.38 มีคะแนนผลการพัฒนาพฤติกรรม เพิ่มขึ้นร้อยละ 42.27 ส่วนผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนา (ปัญญาภาวนา) มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการสถานศึกษาสืขาวเชิงพุทธบูรณาการที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ให้ปลอดยาเสพติดและอบายมุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศักดา มังคะรัตน์ (2563) ศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) และ 2) ศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) วิธิดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 87 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ดังนี้ ระดับสภาพการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมาตรการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มาตรการป้องกัน รองลงมา มาตรการเฝ้าระวัง มาตรการค้นหา มาตรการบริหารจัดการ และมาตรการที่มีค่าเฉลี่ย

ต่ำสุด คือ มาตรการรักษา ระดับปัญหาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมาตรการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มาตรการป้องกัน รองลงมา มาตรการรักษา มาตรการเฝ้าระวัง มาตรการบริหารจัดการ และมาตรการที่มีค่าเฉลี่ย ต่ำสุด คือ มาตรการค้นหา

2. แนวทางในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) โดยแบ่งเป็น 5 มาตรการ คือ มาตรการป้องกันมี 5 รายการ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด มาตรการค้นหา มี 5 รายการ เช่น การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาตรการรักษา มี 5 รายการ เช่น ให้กำลังใจกับผู้ที่เคยใช้สารเสพติด มาตรการเฝ้าระวัง มี 4 รายการ เช่น พูดคุยทำความเข้าใจถึงเหตุ จำเป็นที่ต้องขอความร่วมมือกับสถานประกอบการ และมาตรการบริหารจัดการ มี 4 รายการ เช่น สถานศึกษา กำหนดนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ทอมป์สัน (Thompson, 1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการป้องกันการติดยาเสพติดในโรงเรียนชนบทของรัฐมินเนโซต้าตอนใต้โดยศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการใช้จ่ายในทางที่ผิด และสารเสพติดเพื่อกำหนดความแตกต่างของความรู้ การยอมรับตนเอง ทักษะการใช้สารเสพติด และการรักษาระหว่างกลุ่มที่กำหนดความรู้ในด้านการต่อต้านสารเสพติด และกลุ่มที่ไม่กำหนดความรู้ การศึกษาครั้งนี้ได้ตรวจสอบผลกระทบเกี่ยวกับเพศด้วย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนในกลุ่มที่กำหนดความรู้การต่อต้านการติดสารเสพติด มีความรู้เรื่องสารเสพติดสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กำหนดเนื้อหา และนักเรียนหญิงจะมีสูงกว่านักเรียนชาย ผลการสำรวจ ทักษะที่พบ ว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนในกลุ่มที่กำหนดความรู้จะมีการรับรู้สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กำหนดความรู้ดังผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าใครกำหนดความรู้เกี่ยวกับสารเสพติด การยอมรับตนเอง ทักษะที่มีต่อสารเสพติด และการรักษาควรจัดอยู่ในโปรแกรมการสอนของโรงเรียน โดยให้มีการประเมินและแก้ไขหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อติดตามนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรม โครงการต่อต้านสารเสพติดให้มีผลในการต่อต้านระยะยาว

โรซาติ (Rosati, 2005) ได้ทำการศึกษาเรื่องการป้องกันยาเสพติดที่มีคุณภาพในโรงเรียน ตามโครงการโรงเรียนปลอดยาเสพติด โดยศึกษาจากปัจจัยเสี่ยง คือ สภาพชีวิตของเด็ก ที่ไม่เอื้ออำนวยให้เด็กมีความประพฤติที่ถูกสุขอนามัย และปัจจัยคุ้มกัน คือ สภาพชีวิตของเด็กที่เอื้ออำนวยให้เด็กมีความประพฤติที่ถูกสุขอนามัย จากการศึกษา โรซาติได้ให้แนวทางในการ แก้ปัญหาไว้ดังนี้ 1) การทำให้เด็กมีความตั้งใจและมีทักษะชีวิตที่ถูกสุลักษณะและสร้างสภาพแวดล้อมที่จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว โดยการลดปัจจัยเสี่ยงและเพิ่มปัจจัยคุ้มกัน ในตัว เด็กและสภาพแวดล้อมของเด็ก 2) แนวทางเริ่มแรกของวิธีป้องกันการติดยาเสพติด โดยอาศัย โรงเรียนเป็นหลัก เน้นที่ตัวบุคคลโดยใช้วิธีให้กลัวยาเสพติด การให้ความรู้โดยการให้ข้อมูล จัดบรรยายโดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่เคยติดยาเสพติด และ 3) เน้นการดำเนินการแบบครบวงจร คือ ใช้ แนวทางที่เห็นบุคคลและสภาพแวดล้อม การให้โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และนักเรียนเข้ามามี บทบาท หลักสูตรเน้นเรื่องทักษะและองค์ประกอบอื่น ๆ หลาย ๆ อย่าง การมีส่วนร่วมของนักเรียน การให้ความช่วยเหลือนักเรียน การมีส่วนร่วมของครอบครัวและกิจกรรมเชิงบวก